

Львівський державний університет
внутрішніх справ

Державна політика у сфері
протидії торгівлі людьми
і незаконній міграції:
сучасні виклики
для України та світу

*Збірник тез Міжнародної
науково-практичної конференції*

7 червня 2024 року

Львів

УДК 343.21/7 (062.13) : 001.5

Д 36

Рекомендовано до розміщення в електронних сервісах ЛьвДУВС
Вченою радою Львівського державного
університету внутрішніх справ
(протокол від 29 травня 2024 року № 12)

Упорядники:

О. М. Марін,

кандидат юридичних наук, доцент

І. А. Вишневська,

науковий співробітник науково-дослідної лабораторії

Д 36 **Державна політика у сфері протидії торгівлі людьми і незаконній міграції: сучасні виклики для України та світу : збірник тез Міжнародної науково-практичної конференції (7 червня 2024 року) / упор. : О. М. Марін, І. А. Вишневська. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ, 2024. 188 с.**

Висвітлено основні аспекти означеної проблематики, розглянуто сучасні підходи до її вирішення та здійснено обмінятися досвідом між науковцями, практиками та політиками. Представлено широкий спектр досліджень, що охоплюють такі ключові питання: 1) вплив війни на правові та загальносоціальні заходи запобігання торгівлі людьми і незаконній міграції; 2) роль міжнародних стандартів, здійснення міжнародної співпраці та зарубіжного досвіду у сфері протидії торгівлі людьми і незаконній міграції; 3) проблеми розслідування та судового розгляду проваджень про кримінальні правопорушення, пов'язані з торгівлею людьми і незаконною міграцією; 4) кримінальна відповідальність за торгівлю людьми та діяння, пов'язані з незаконною міграцією.

The collection of abstracts dedicated aims to highlight the main aspects of this issue, consider modern approaches to its solution and exchange experience between scholars, practitioners and policy makers. The collection presents a wide range of studies covering such key issues as: 1) study of the impact of war on legal and general social measures to prevent human trafficking and illegal migration; 2) analysis of international standards, international cooperation and foreign experience in combating human trafficking and illegal migration; 3) problems of investigation and trial of criminal offences related to human trafficking and illegal migration; 4) criminal liability for human trafficking and acts related to illegal migration.

УДК 343.21/7 (062.13) : 001.5

© Львівський державний університет
внутрішніх справ, 2024

ЗМІСТ

<i>Вступне слово</i>	7
Андрушко А. ПРО ПРАКТИКУ ЗАСТОСУВАННЯ ПОКАРАННЯ ЗА ТОРГІВЛЮ ЛЮДЬМИ.....	9
Багаденко І. ВПЛИВ ВОЄННОГО ФАКТОРУ НА ПОШИРЕННЯ НЕЗАКОННОЇ МІГРАЦІЇ В ЄВРОПІ.....	16
Барабаш О. ТОРГІВЛЯ ЛЮДЬМИ В УКРАЇНІ ТА СВІТІ: СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПРОТИДІЯ.....	20
Ботнарченко І. ТОРГІВЛЯ ЛЮДЬМИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ: ШЛЯХИ І СПОСОБИ РОЗВ'ЯЗАННЯ ПРОБЛЕМИ.....	25
Валєєв Р. РОЛЬ ПРЕВЕНТИВНОЇ ПОЛІЦЕЙСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У ПРОТИДІЇ ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ ТА ЇЇ ОКРЕМІ ФОРМИ.....	30
Вишневецька І. КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВА КВАЛІФІКАЦІЯ ТОРГІВЛІ ВІЙСЬКОВОПОЛОНЕНИМИ.....	34
Гловюк І. ЗОБОВ'ЯЗАННЯ ДЕРЖАВИ ЗА СТ. 4 КОНВЕНЦІЇ ПРО ЗАХИСТ ПРАВ ЛЮДИНИ І ОСНОВОПОЛОЖНИХ СВОБОД У СВІТЛІ РІШЕННЯ ЄСПЛ «KRACHUNOVA V. BULGARIA».....	37
Грищук А. ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ ЗАСТОСУВАННЯ ПРИМУСОВОГО ВИДВОРЕННЯ ДО ІНОЗЕМЦІВ ТА ОСІБ БЕЗ ГРОМАДЯНСТВА.....	43
Даньков Д., Макаренко О. КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВІ ЗАХОДИ ПРОТИДІЇ ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ ТА НЕЗАКОННИЙ МІГРАЦІЇ.....	47
Демчишак Ю. МІЖНАРОДНІ СТАНДАРТИ У СФЕРІ ПРОТИДІЇ ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ.....	50

Долинська М. ДО ПИТАННЯ СПІВВІДНОШЕННЯ МІГРАЦІЙНОЇ ТА ЕТНОНАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ В УКРАЇНІ.....	54
Єсімов С. ПРО ВНЕСЕННЯ ЗМІН У НОРМАТИВНІ АКТИ ЩОДО ПРОТИДІЇ ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ.....	59
Забуга Ю. ОСОБЛИВОСТІ ПРИТЯГНЕННЯ ДО КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ТОРГІВЛЮ ЛЮДЬМИ ПІД ЧАС ЗБРОЙНОГО КОНФЛІКТУ: ДОСВІД УКРАЇНИ.....	63
Зачек О. ЗАСТОСУВАННЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ У ПРОТИДІЇ ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ.....	68
Здреник І. ПРОТИДІЯ ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ.....	72
Зеленчук В. МЕТА ЯК ОBOB'ЯЗКОВА ОЗНАКА ЗЛОЧИНУ ГЕНОЦИДУ.....	76
Кіржецький Ю., Кіржецька М. СОЦІАЛЬНІ ДЕТЕРМІНАНТИ НЕЗАКОННОЇ МІГРАЦІЇ ТА ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ В УКРАЇНІ.....	79
Ковалів М. ПОНЯТТЯ ТА ВИДИ НЕЛЕГАЛЬНОЇ МІГРАЦІЇ.....	83
Котушенко Ю., Макаренко О. КРИМІНОЛОГІЧНІ ТА КРИМІНАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ ТА ДІЯНЬ, ПОВ'ЯЗАНИХ З НЕЗАКОННОЮ МІГРАЦІЄЮ.....	88
Кучук А. ВІЙНА ЯК ФАКТОР ЗМІНИ ПРАВОВИХ ТА ЗАГАЛЬНОСОЦІАЛЬНИХ АСПЕКТІВ ЗАПОБІГАННЯ ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ ТА НЕЛЕГАЛЬНІЙ МІГРАЦІЇ.....	91
Магеровська Т., Сенік В. КОМП'ЮТЕРНЕ МОДЕЛЮВАННЯ ТА ПРОГНОЗУВАННЯ У СФЕРІ ПРОТИДІЇ ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ.....	94
Марін О. КРИМІНАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ТОРГІВЛЮ ЛЮДЬМИ: СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ.....	97

Мельник Н. КЛЮЧОВІ ОСОБЛИВОСТІ РОБОТИ З ДІТЬМИ, ЯКІ ПОСТРАЖДАЛИ ВІД ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ.....	102
Михайліченко Т. ВТЯГНЕННЯ У ПРОТИПРАВНУ ДІЯЛЬНІСТЬ АБО ПРИМУШУВАННЯ ДО НЕЇ ЯК ФОРМИ ЕКСПЛУАТАЦІЇ ЛЮДИНИ.....	107
Мороз Н. ДІЯЛЬНІСТЬ ДЕРЖАВНОЇ ПРИКОРДОННОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ ЩОДО ПРОТИДІЇ НЕЗАКОННІЙ МІГРАЦІЇ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ.....	115
Найда В., Стефаненко О. НАПРЯМИ ПРОТИДІЇ НЕЗАКОННІЙ МІГРАЦІЇ ЧОЛОВІКІВ ПРИЗОВНОГО ВІКУ В УКРАЇНІ.....	119
Одейчук О., Макаренко О. ОСОБЛИВОСТІ ПСИХОЛОГІЧНОГО ВПЛИВУ НА ЛЮДЕЙ, ЯКИХ ЗАЛУЧАЮТЬ ДО ТОРГІВЛІ ЛЮДЕЙ ТА НЕЗАКОННОЇ МІГРАЦІЇ.....	123
Онишко О. ПРАВОВЕ СТАНОВИЩЕ ДИТИНИ, БАТЬКИ ЯКОЇ ЗНИКЛИ БЕЗВІСТІ.....	126
Політова А. ЧИ ДОПОМОЖЕ ЛЕГАЛІЗАЦІЯ СЕКС-ІНДУСТРІЇ ПРОТИДІЯТИ ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ?.....	131
Савайда О. ЧИННИКИ ФОРМУВАННЯ МЕНТАЛЬНОЇ КУЛЬТУРИ ЯК СПОСІБ ЗАПОБІГАННЯ ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ.....	136
Сівохін О., Макаренко О. РОЛЬ ЗАСОБІВ МАСОВОЇ ІНФОРМАЦІЇ У ПІДВИЩЕННІ ОБІЗНАНОСТІ ПРО ПРОБЛЕМУ ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ ТА НЕЗАКОННОЇ МІГРАЦІЇ В УМОВАХ ВІЙНИ.....	140
Удовіченко О, Барнічко С. ЩОДО ПИТАННЯ ВПЛИВУ ВІЙНИ НА ЗАПОБІГАННЯ ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ.....	143
Федоровська Н. ТОРГІВЛЯ ЛЮДЬМИ: ВИКЛИКИ СЬОГОДЕННЯ ДЛЯ УКРАЇНЦІВ.....	147

Хальота А., Циганов О. ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ПРОТИДІЇ НЕЛЕГАЛЬНИЙ (НЕЗАКОННИЙ) МІГРАЦІЇ В УКРАЇНІ.....	152
Хімко Я. ЕЛЕКТРОННІ АДМІНІСТРАТИВНІ ПОСЛУГИ, ЩО НАДАЮТЬСЯ ДЕРЖАВНОЮ МІГРАЦІЙНОЮ СЛУЖБОЮ: ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА.....	158
Хоменко Р., Валєєв Р. УДОСКОНАЛЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ПОЛІЦІЇ ЩОДО ПРОТИДІЇ НЕЗАКОННОМУ ОБІГУ ВОГНЕПАЛЬНОЇ ЗБРОЇ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ.....	162
Шановалова А. ТЕХНОЛОГІЇ У ЗЛОЧИНАХ, ПОВ'ЯЗАНИХ З ТОРГІВЛЕЮ ЛЮДЬМИ: ТЕНДЕНЦІЇ ТА ВИКЛИКИ.....	167
Brych L., Buciunas G. PROBLEMS OF INVESTIGATING HUMAN TRAFFICKING FOR THE PURPOSE OF LABOR EXPLOITATION: THE EXPERIENCE OF UKRAINE AND LITHUANIA.....	171
Lewis, David B. INTERNATIONAL EXPERIENCES IN COMBATING HUMAN TRAFFICKING AND ILLEGAL MIGRATION; LAW ENFORCEMENT CASE STUDIES 2023-2024.....	181

**Вельмишановне керівництво!
Високоповажні гості, колеги та партнери!
Шановні пані та панове!**

Вітаю вас на конференції «Державна політика у сфері протидії торгівлі людьми і незаконній міграції: сучасні виклики для України та світу». Зауважу, що цьогорічний захід уже вшосте проходить на базі нашого університету за вказаною проблематикою. І це вкотре засвідчує потребу організовувати дискусійні платформи для обговорення цих надзвичайно важливих питань, які намагається вирішити не тільки наша країна, а й уся цивілізована міжнародна спільнота.

Проблема торгівлі людьми та незаконної міграції, на жаль, завжди на часі. Міжнародні організації, інституції Європейського Союзу та громадянське суспільство об'єднують зусилля у протидії цим небезпечним транскордонним та часто латентним явищам. Тому проведення таких широких і фахових обговорень є одним із кроків на шляху до подолання окреслених проблем.

Сьогоднішній захід об'єднав для обміну досвідом значне коло фахівців – представників Міністерства внутрішніх справ, Міністерства соціальної політики, Національної соціальної сервісної служби, Львівської обласної військової адміністрації, міжнародних урядових і неурядових організацій, громадських діячів, практичних працівників правоохоронних і правозахисних структур, науковців та освітян. І найголовніше, що всі, хто долучився до нашої конференції, є однодумцями у прагненні мінімізувати ризики для людини стати живим товаром чи бути насильно вивезеною з рідного краю.

Перед українським суспільством нині постали надскладні виклики, і торгівля людьми та незаконна міграція тільки набирають обертів у цьому вихорі трагічних подій. Але я переконаний, що спільними зусиллями ми зможемо знайти ефективні шляхи подолання всіх цих проблем. Таке вагоме фахове

представництво поміж учасників конференції надасть можливість розглянути питання протидії торгівлі людьми та незаконній міграції зусібіч.

Так, нині у форматі панельних дискусій ми обговоримо:

- вплив війни на правові та загальносоціальні заходи запобігання торгівлі людьми і незаконній міграції;

- міжнародні стандарти, міжнародну співпрацю та зарубіжний досвід у цій сфері;

- проблеми розслідування та судового розгляду проваджень про кримінальні правопорушення, пов'язані з торгівлею людьми і незаконною міграцією;

- особливості визначення кримінальної відповідальності за ці злочини;

- інші супутні питання.

Вдячний, що, попри професійну зайнятість, ви продемонстрували власне бачення та змогли приділити увагу означеним проблемам, які, безсумнівно, негативно впливають на генофонд нашої нації.

Насамперед хочу подякувати нашим партнерам із Консультативної Місії Європейського Союзу в Україні та Організації з безпеки та співробітництва в Європі за їхній вклад у підготовку та організацію конференції. Відчуваємо також постійну підтримку наших давніх зарубіжних колег і дякуємо за співпрацю нашим новим партнерам, адже ваш досвід і знання є безцінними.

Сподіваюся, що сьогоднішні дискусії будуть продуктивними та сприятимуть розробленню нових стратегій і підходів у протидії торгівлі людьми та незаконній міграції.

Бажаю всім учасникам конференції плідної роботи та цікавого спілкування!

А нашій державі – якнайшвидшої перемоги, миру і стабільності!

Слава Україні!

Роман БЛАГУТА,
*ректор Львівського державного
університету внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, професор,
заслужений юрист України*

А. В. Андрушко,
професор кафедри кримінального права
та правоохоронної діяльності,
доктор юридичних наук, професор
(Ужгородський національний університет)

ПРО ПРАКТИКУ ЗАСТОСУВАННЯ ПОКАРАННЯ ЗА ТОРГІВЛЮ ЛЮДЬМИ

Наведені нижче дані одержані в результаті аналізу 80 обвинувальних вироків, що набрали законної сили, ухвалених судами першої інстанції за період з 2020 по 2024 рік. Автором узагальнено дані, що стосуються 103 засуджених за торгівлю людьми. З-поміж цих осіб 15 (14,6%) засуджено за ч. 1 ст. 149 КК України, 61 (59,2%) – за ч. 2 ст. 149 КК України, 27 (26,2%) – за ч. 3 ст. 149 КК України.

У п. 3 ч. 1 ст. 65 КК України зазначено, що суд призначає покарання, враховуючи ступінь тяжкості вчиненого кримінального правопорушення, особу винного та обставини, що пом'якшують та обтяжують покарання.

Вивчення судової практики засвідчило, що, призначаючи покарання за розглядуване діяння, суди враховували найрізноманітніші дані, які стосуються особи винного: молодий або похилий вік обвинуваченого, стан його здоров'я, наявність чи відсутність у нього судимості, перебування його на обліку у лікаря-нарколога та психіатра, наявність в обвинуваченого хронічних захворювань, його працевлаштованість, наявність на його утриманні неповнолітніх дітей чи непрацевдатних батьків тощо. Проте найчастіше суди враховують характеристики (здебільшого позитивні) винних осіб, видані за місцем їх проживання (переважно) та (чи) роботи. Доводиться констатувати, що ці характеристики суди у жодному із проаналізованих випадків не оцінили критично, хоча є підстави вважати, що принаймні частина позитивних характеристик, врахованих судами при призначенні покарання, містила необ'єктивні дані, оскільки особи, що видали ці характеристики, формально поставились до виконання свого обов'язку.

Нерідко суди досліджують особу винного вкрай поверхово. Так, наприклад, Рівненський міський суд Рівненської області у вирокі від 22 червня 2023 року зазначив тільки те,

що винний на обліку у лікаря психіатра та нарколога не перебуває [1], Тернопільський міськрайонний суд Тернопільської області у вироку від 30 листопада 2022 року врахував лише молодий вік обвинуваченої [2], Любашівський районний суд Одеської області у вироку від 27 липня 2021 року вказав лише те, що обвинувачений раніше несудимий [3], Шосткинський міськрайонний суд Сумської області у вироку від 24 березня 2021 року обмежився лише тим, що констатував наявність на утриманні обвинуваченого п'ятьох малолітніх дітей [4]. Водночас у деяких вироках мають місце доволі розлогі характеристики обвинувачених. Так, приміром, Івано-Франківський міський суд Івано-Франківської області у вироку від 1 липня 2021 року зазначив, що враховує дані про особу винного, зокрема його молодий вік, стан здоров'я, а також те, що він раніше несудимий, до кримінальної відповідальності притягається вперше, за місцем проживання характеризується позитивно, одружений, має на утриманні малолітню дочку, яка на даний час перебуває у будинку дитини, оскільки була вилучена в зв'язку з відсутністю належних умов для проживання; не працює, на обліку у лікаря нарколога не перебуває, однак з 20.07.2004 року перебуває на обліку у лікаря психіатра Трускавецької міської лікарні [5].

Лише щодо 14 осіб (13,6%) суд констатував відсутність обставин, які пом'якшують покарання; стосовно ж 89 осіб (86,4%) зазначені обставини були враховані. Серед обставин, які пом'якшують покарання, перерахованих у ч. 1 ст. 66 КК України, враховувались такі: щире каяття (85 осіб – 95,5%), активне сприяння розкриттю кримінального правопорушення (51 особа – 57,3%), добровільне відшкодування завданого збитку або усунення заподіяної шкоди (12 осіб – 13,5%), вчинення кримінального правопорушення внаслідок збігу тяжких особистих, сімейних чи інших обставин (4 особи – 4,5%). Суди також активно користуються правом визнавати такими, що пом'якшують покарання, й інші обставини, не зазначені в ч. 1 ст. 66 КК України. Такими визнавались: визнання своєї вини (28 осіб – 31,5%), наявність на утриманні неповнолітніх дітей (6 осіб – 6,7%), наявність на утриманні інших осіб, які потребують догляду (2 особи – 2,3%), притягнення до кримінальної відповідальності вперше (4 особи – 4,5%),

відсутність претензій з боку потерпілих (2 особи – 2,3%), наявність позитивної характеристики (1 особа – 1,1%), перерахування обвинуваченим грошових коштів на допомогу ЗСУ (1 особа – 1,1%), те, що винний є особою молодого віку (1 особа – 1,1%), те, що винний є особою похилого віку (1 особа – 1,1%), те, що винний є інвалідом III групи (1 особа – 1,1%), те, що винний має тяжкі хронічні захворювання (1 особа – 1,1%), те, що злочин не заподіяв шкоду (1 особа – 1,1%), те, що обвинувачений сприяв встановленню істини обставин події кримінального правопорушення (1 особа – 1,1%), те, що обвинувачений повідомив невідомі стороні обвинувачення обставини злочинної діяльності, повідомив про дії осіб, причетних до вчинення злочинів, викрив інших співучасників вчинених ним злочинів (1 особа – 1,1%), те, що винний співпрацював зі стороною обвинувачення (1 особа – 1,1%).

Вочевидь, деякі з перерахованих обставин стосувалися радше особи винного, однак суди, користуючись наданим їм законодавцем правом, помилково зарахували їх до обставин, що пом'якшують покарання. Окремі з перерахованих обставин (скажімо, притягнення до кримінальної відповідальності вперше) навряд чи взагалі можуть претендувати на те, аби їх враховували з метою пом'якшення покарання.

Вище зазначалося, що в якості обставини, яка пом'якшує покарання за торгівлю людьми, суди найчастіше враховують щире каяття. Проте його констатація зазвичай має формальний характер. Лише в поодиноких випадках суди намагалися пояснити, що вони мали на увазі під щирим каяттям і чому врахували його в якості обставини, яка пом'якшує покарання. Так, наприклад, Малиновський районний суд м. Одеси у вироку від 23 березня 2023 року вказав, що щире каяття обвинуваченої виявилось у тому, що вона повністю визнала вину та надала правдиві покази про обставини вчинення злочину [6]. Більш деталізованим є пояснення Краснокутського районного суду Харківської області, який у вироку від 24 листопада 2021 року зазначив, що щире каяття обвинуваченого виразилось у повному визнанні ним своєї вини, правдивій розповіді про обставини вчинених кримінальних правопорушень, критичній оцінці своєї протиправної поведінки [7].

Свідченням недостатнього розуміння багатьма суддями сутності щирого каяття як пом'якшуючої покарання обставини, на мій погляд, є те, що суди часто враховують в якості обставин, що пом'якшують покарання, і щире каяття обвинуваченого, і визнання ним своєї вини. Цілком очевидно, що щире каяття неможливе без визнання особою своєї вини, а тому подвійне врахування вказаних обставин є помилковим.

В якості пом'якшуючої покарання обставини суди часто враховують також активне сприяння розкриттю кримінального правопорушення. Проте лише в одному вирокі суд пояснив, що має на увазі під відповідним сприянням. Так, Краснокутський районний суд Харківської області у вирокі від 24 листопада 2021 року зазначив, що активне сприяння розкриттю кримінальних правопорушень полягало в тому, що обвинувачений добровільно брав участь у всіх слідчих діях, не змінював своєї позиції щодо визнання вини, отже надавав органам досудового розслідування активну допомогу під час розслідування кримінальних правопорушень [7]. У той же час, як зазначалося вище, деякі суди врахували в якості обставини, що пом'якшує покарання, не лише активне сприяння розкриттю кримінального правопорушення, а й фактично тотожні за змістом обставини – сприяння встановленню істини обставин події кримінального правопорушення; повідомлення стороні обвинувачення невідомих їй обставин злочинної діяльності; повідомлення органам досудового розслідування про дії осіб, причетних до вчинення злочинів; викриття інших співучасників вчиненого кримінального правопорушення; співпраця зі стороною обвинувачення.

Обставини, що обтяжують покарання, суд врахував лише щодо двох осіб (1,9%); стосовно 101 особи (98,1%) суд встановив відсутність зазначених обставин. Такою, що обтяжує покарання, суд визнав лише одну обставину: вчинення кримінального правопорушення щодо особи похилого віку.

Аналіз практики застосування покарання за розглядуване діяння засвідчив, що угоду про визнання винуватості з прокурором уклали 40 осіб (38,8%), обвинувачених у вчиненні торгівлі людьми. При цьому варто зауважити, що призначення покарання у цілому ряді таких випадків відзначалося формальним характером.

Більш м'яке покарання, ніж передбачено законом, суди призначили 27 особам (26,2%). Із них чотирьом особам призначено інший, більш м'який вид основного покарання, не зазначений в санкціях ст. 149 КК України (у всіх випадках – штраф). Ще двадцяти трьом особам суди призначили покарання у виді позбавлення волі нижче від найнижчої межі, встановленої в санкціях ст. 149 КК України. Водночас необхідно зазначити, що в деяких випадках, призначаючи більш м'яке покарання, ніж передбачено законом, суди порушували вимоги ст. 69 КК України. Так, наприклад, Новозаводський районний суд м. Чернігова, призначивши більш м'яке покарання, ніж передбачено законом, у вирокі від 25 липня 2022 року взагалі не вказав на наявність обставин, які пом'якшують покарання, а також не дослідив належним чином особу винного [8]. Деснянський районний суд м. Чернігова у вирокі від 23 жовтня 2023 року констатував наявність лише однієї обставини, що пом'якшує покарання (щирого каяття), однак, всупереч положенням ст. 69 КК України, призначив особі більш м'яке покарання, ніж передбачено законом [9]. В низці інших випадків суди зазначили про наявність обставин, які пом'якшують покарання, однак не з'ясували наскільки ці обставини знижують ступінь тяжкості вчиненого діяння; формально поставилися й до встановлення особливостей особи винного.

Покарання у виді позбавлення волі на певний строк суд призначив 99 особам (96,1%). Суди призначали цей вид покарання на такі строки: 2 роки – 1 особі (1%), 3 роки – 9 особам (9,1%), 3 роки 6 місяців – 1 особі (1%), 4 роки – 3 особам (3%), 5 років – 78 особам (78,8%), 6 років – 1 особі (1%), 6 років 6 місяців – 1 особі (1%), 7 років – 2 особам (2%), 8 років – 3 особам (3%). Таким чином, мінімальний строк призначеного покарання у виді позбавлення волі на певний строк за розглядуване посягання сягав 2 років (у порядку призначення більш м'якого покарання, ніж передбачено законом), максимальний – 8 років; здебільшого ж суди призначали покарання у виді позбавлення волі строком на 5 років, що відтак давало їм можливість звільнити засудженого від відбування покарання з випробуванням. Зверну увагу й на те, що максимальний призначений судом строк покарання у виді позбавлення волі (8 років) є мінімальним строком цього покарання, передбаченим

санкцією ч. 3 ст. 149 КК України. Таким чином, український законодавець і вітчизняні суди по-різному оцінюють суспільну небезпеку торгівлі людьми.

Чотирьом (3,9%) засудженим (у всіх випадках – за ч. 2 ст. 149 КК України) суди призначили покарання у виді штрафу (в порядку призначення більш м'якого покарання, ніж передбачено законом). Розмір штрафу в одному випадку становив 3001 неоподатковуваний мінімум доходів громадян (51 017 гривень), в другому – 11765 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян (200005 гривень), ще в двох – 7000 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян (119 000 гривень).

Шести (5,8%) засудженим суд призначив додаткове покарання у виді конфіскації майна.

До реального відбування покарання засуджені лише 15 осіб (14,6%), інші 88 осіб (85,4%) звільнені від відбування покарання з випробуванням (ст. 75 КК України). Варто звернути увагу на те, що до позбавлення волі на певний строк з реальним його відбуванням засуджені тільки 11 осіб (з 99 осіб, яким суд призначив це покарання), до інших же застосовано штраф. Таким чином, до реального відбування покарання за торгівлю людьми суди засуджують навіть не кожного сьомого винного, а до покарання у виді позбавлення волі з реальним його відбуванням – лише кожного дев'ятого.

Аналіз судової практики засвідчує, що рішення про звільнення особи від відбування покарання з випробуванням часто не підкріплені належною аргументацією або ж відповідні аргументи є непереконливими через їх формальний характер. Так, наприклад, Києво-Святошинський районний суд Київської області у вироку від 11 червня 2021 року взагалі не обґрунтував чому вважає за можливе звільнити винного від відбування покарання з випробуванням [10]. Своєю чергою, Рівненський міський суд Рівненської області у вироку від 22 червня 2023 року обмежився фактично нічим не підкріпленим твердженням про те, що виправлення обвинуваченого та запобігання вчиненню ним нових злочинів можливе без ізоляції його від суспільства [1].

Таким чином, аналіз практики застосування покарання за торгівлю людьми засвідчив існування численних помилок, які допускаються судами при їх призначенні, а також при звільненні

засуджених від покарання та його відбування. Зменшення кількості вказаних помилок, на які я неодноразово звертав увагу й раніше [11, с. 332–338; 12, с. 291–295; 13], має важливе значення для ефективної протидії вказаним посяганням.

Список використаних джерел

1. Вирок Рівненського міського суду Рівненської обл. від 22 червня 2023 р. (справа № 569/25206/21) / Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/112084082>
2. Вирок Тернопільського міськрайонного суду Тернопільської обл. від 30 листопада 2022 р. (справа № 607/10920/22) / Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/107914021>
3. Вирок Любашівського районного суду Одеської обл. від 27 липня 2021 року (справа № 507/968/21) / Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/98593870>
4. Вирок Шосткинського міськрайонного суду Сумської обл. від 24 березня 2021 р. (справа № 589/4638/19) / Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/96027737>
5. Вирок Івано-Франківського міського суду Івано-Франківської обл. від 1 липня 2021 р. (справа № 344/96/21) / Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/98005143>
6. Вирок Малиновського районного суду м. Одеси від 23 березня 2023 р. (справа № 521/7286/23) / Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/109793297>
7. Вирок Краснокутського районного суду Харківської обл. від 24 листопада 2021 р. (справа № 627/648/21) / Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/101629795>
8. Вирок Новозаводського районного суду м. Чернігова від 25 липня 2022 р. (справа № 751/2375/22) / Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/105415064>
9. Вирок Деснянського районного суду м. Чернігова від 23 жовтня 2023 р. (справа № 754/4136/23) / Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/114371912>
10. Вирок Києво-Святошинського районного суду Київської обл. від 11 червня 2021 р. (справа № 369/4565/21) / Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/97594752>
11. Андрушко А. В. Теоретико-прикладні засади запобігання та протидії злочинам проти волі, честі та гідності особи : монографія. Київ: Ваіге, 2020. 560 с.
12. Андрушко А. В. Злочини проти волі, честі та гідності особи (кримінально-правове та кримінологічне дослідження) : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.08. Ужгород, 2021. 675 с.
13. Андрушко А. В. Практика застосування покарання за торгівлю людьми. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2021. № 3. С. 148–156.

І. П. Багаденко,
начальник 2-го відділу науково-дослідної
лабораторії кримінологічних досліджень
та проблем запобігання злочинності,
кандидат юридичних наук,
старший науковий співробітник
(Державний науково-дослідний інститут
МВС України)

ВПЛИВ ВОЄННОГО ФАКТОРУ НА ПОШИРЕННЯ НЕЗАКОННОЇ МІГРАЦІЇ В ЄВРОПІ

Як відомо, повномасштабне російське вторгнення на Україну у лютому 2022 року викликало одну з найбільших криз із біженцями у Європі з часів Другої Світової війни.

За різною інформацією в перші місяці війни з України виїхало понад 6 млн громадян до європейських та сусідніх країн в пошуках тимчасового/міжнародного захисту. В Європі країнами, які найбільше прийняли українських біженців, є Німеччина (1,3 млн), Польща (951,6 тис.), Чехія (381,2 тис.) [2]. Поза країнами Європи це переважно США (280 тис. осіб), Велика Британія (253,2 тис.), Канада (210,2 тис.) [1]. З урахуванням оголошеної мобілізації стосовно чоловіків відповідної вікової категорії, за кордон переважним чином виїздили жінки та діти, а також особи пенсійного віку, тікаючи від вибухів, обстрілів та полону.

Своєю чергою російські громадяни, побоюючись за свою безпеку в умовах війни (ризики політичних переслідувань, мобілізації, економічного колапсу) також почали масово емігрувати з росії. По різних підрахункам за перший рік війни з росії виїхало близько 1,3 млн осіб. Першочергово це були безвізові країни, Турція, Ізраїль, ОАЕ, Сербія, Чорногорія, Португалія, Німеччина, Балтійські та ін. країни (США, Аргентина) [2].

Водночас, крім українських та російських громадян, притулку в Європі також попросили і громадяни інших держав, які проживали до початку війни на території України та відповідно росії, а також особи без громадянства. Наприклад, згідно з даними Державної міграційної служби України станом на 31 грудня 2021 року на обліку іммігрантів перебували 303 тис. осіб. Серед них: члени сімей громадян України, а також вихідці

з України та їхні нащадки; іноземці-студенти українських вищих навчальних закладів; біженці й шукачі захисту з різних країн світу; особи без громадянства [3].

У своїй сукупності зазначені категорії осіб і сприяли виникненню великої міграційної кризи в Європі із лютого 2022 року.

Однак при цьому необхідно врахувати додаткову категорію мігрантів, які, переслідуючи ту саму мету (втечу від війни), не змогли отримати дозвіл на виїзд зі своєї країни та/або в'їзд в країну ЄС. Наприклад, згідно з даними Державної прикордонної служби України, щодня здійснюється відмова у виїзді за межі України близько 150 особам, які не підпадають під категорію пропуску, які не мають тих необхідних документів, які б надавали право на перетин кордону [4]. Росіянам закрили в'їзд за шенгенськими візами спочатку країни Балтії, Польща, потім Фінляндія, через які здійснювався наземний переїзд до ЄС (пізніше ЄС розірвав угоду про спрощений порядок отримання віз) [2]. А запити на політичний притулок в Європі з боку російських громадян задовольняються приблизно у 10% випадків [5].

Зазначена ситуація певним чином сприяє поширенню незаконній міграції.

Так, попри встановлені обмеження щодо перетину кордону України для осіб призовного віку, чоловіки зазначеної категорії все ж примудряються потрапляти до країн ЄС, звісно нелегальним шляхом. Для прикладу, польські прикордонники застави у Ступосанах затримали громадянина України, який незаконно перетнув кордон зі сторони України (у паспорті не було штампу про в'їзд до країн Шенгену) [6]. Фінські прикордонники затримали російського громадянина, який в'їхав до Фінляндії завдяки новому імені, при спробі виїхати до Франції [7]. Також фінські прикордонники зазначають, що майже усі громадяни росії, які в'їхали до Фінляндії після оголошення в рф мобілізації, не повернулися додому і після того, як минули крайні терміни. У прикордонній службі підозрюють, що багато таких росіян намагаються приховати перевищення дозволеного терміну перебування за допомогою підроблених штампів. Так, за 2022 рік виявили 350 підроблених штампів, що в рази більше, ніж за попередні роки [8].

Показово, що лише за одинадцять місяців 2022 року зовнішні кордони Європейського Союзу нелегально перетнули близько 308 тис. осіб, що на 68% більше, ніж за аналогічний період попереднього, 2021 року. А порівнюючи із 2016 роком, цей показник взагалі є найвищим [9].

Отже, військовий фактор змушує людей шукати більш безпечно для життя країну. Адже всеохоплююча паніка, страх, переважаючий інстинкт самозбереження провокують на порушення будь-яких встановлених правил. Таким чином, із розпочатком російсько-української війни спостерігається тенденція до зростання міграційних потоків до Європи. При цьому, зважаючи на встановлення законодавчих обмежень щодо перетину кордонів для окремих категорій осіб, здійснюються усілякі спроби (в тому числі успішні) нелегального потрапляння з боку останніх в країни ЄС. Завдяки цьому посилюється міграційна криза в Європі, що є викликом та загрозою безпеці ЄС.

Список використаних джерел

1. Презентація результатів дослідження «Шлях додому: хто з українських мігрантів та біженців планує повернутися». URL: <https://www.youtube.com/watch?v=raok2qWdbOA> (дата звернення: 22.03.2024).

2. Нові російські емігранти. Хто вони, скільки їх та куди виїхали? URL: <https://www.bbc.com/russian/features-65686712> (дата звернення: 10.05.2024).

3. Скільки іноземців проживало в Україні до війни і яка міграційна ситуація зараз? URL: <https://visitukraine.today/uk/blog/3435/how-many-foreigners-lived-in-ukraine-before-the-war-and-what-is-the-current-migration-situation> (дата звернення: 10.05.2024).

4. ДПСУ щодня відмовляє у виїзді за кордон до 150 особам. URL: <https://podrobnosti.ua/2480385-dpsu-schodnja-vdmovlja-u-vizd-za-kordon-do-150-osobam.html> (дата звернення: 12.05.2024).

5. Latest Asylum Trends – Annual Overview 2022. URL: <https://euaa.europa.eu/latest-asylum-trends-annual-overview-2022> (дата звернення: 12.05.2024).

6. У Польщі зупинили бус з українською родиною: у двох пасажирів виникли проблеми через штамп у паспорті. URL: https://radiotrek.rv.ua/news/u-polshchi-zupinili-bus-z-ukrayinskoyu-rodinoyu-v-dvoh-pasazhiriv-vinikli-problemi-cherez-shtamp-u-pasporti_325455.html (дата звернення: 15.05.2024).

7. Фінські прикордонники затримали російського бойовика після рішення суду не видавати його Україні. URL: <https://www.euointegration.com.ua/news/2023/12/8/7175187/> (дата звернення: 15.05.2024).

8. Росіяни не поспішають повертатися з Фінляндії додому й під-робляють штампи, – фінські прикордонники. URL: https://censor.net/ua/news/3383736/rosiyany_ne_pospishayut_povertatysya_z_finlyandiyi_dodomu_yi_pidroblyayut_shtampy_finski_prykordonnyku (дата звернення: 15.05.2024).

9. У 2022 році значно зросла кількість нелегальних мігрантів, що прибули в ЄС. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/news/2022/12/16/7152650/> (дата звернення: 15.05.2024).

О. О. Барабаш,
професорка кафедри загально-правових
дисциплін Інституту права,
докторка юридичних наук, професорка
*(Львівський державний університет
внутрішніх справ)*

ТОРГІВЛЯ ЛЮДЬМИ В УКРАЇНІ ТА СВІТІ: СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПРОТИДІЯ

Станом на 5 лютого 2024 року Національною соціальною сервісною службою було встановлено 15 статусів для осіб, які постраждали від торгівлі людьми. Зазвичай потерпілі зволікають зі зверненням по допомогу, адже зловмисники використовують маніпулятивні методи, тиск чи шантаж, тому насправді таких осіб може бути значно більше. З 15 осіб, які отримали статус постраждалих від торгівлі людьми, 13 чоловіків і дві жінки. При цьому були застосовані такі форми експлуатації: змішана, коли людей використовували у збройних конфліктах і для трудової експлуатації (сім осіб); лише у збройних конфліктах (чотири особи); трудова експлуатація (три особи), жебрацтво (одна особа) [1].

Зауважимо, що торгівля людьми в сучасних умовах є одним з найнебезпечніших злочинів, суть якого полягає в посяганні на честь, свободу, гідність, недоторканність та безпеку людини і громадянина. Вона забирає в людей їхні права і свободи, підвищує ризик для їхнього здоров'я і сприяє зростанню організованої злочинності. Створюючи налагоджені міжнародні мережі, торговці людьми одночасно організовують коридори для безперешкодного перетинання кордону.

Якщо до початку XXI ст. основним видом торгівлі людьми вважалась торгівля з метою сексуальної експлуатації жінок, то на сьогодні простежується тенденція поширення інших видів торгівлі людьми. Ідеться, зокрема, про: примусову працю; рабство або звичаї, подібні до рабства; використання в порнобізнесі; примусову вагітність; вилучення органів; проведення дослідів над людиною; використання у жебракуванні; втягнення у злочинну діяльність; використання у збройних конфліктах; усиновлення (удочеріння) задля отримання коштів; продаж дитини. Особливо вразливими до потрапляння

в ситуацію торгівлі людьми є незаміжні жінки, самотні матері, розлучені особи, молодь, безпритульні діти, діти-сироти, особи, які виховувались у неблагополучних сім'ях, діти, народжені сурогатними матерями, сільське населення, іноземні громадяни – трудові мігранти, особи, які зазнали насильства (зокрема, сексуального), особи з малозабезпечених сімей, особи з проблемами психічного здоров'я [2].

Оцінка проблеми торгівлі людьми у світовому масштабі дає підстави для висновку, що щорічно у світі продається, купується, затримується і транспортується близько 4 млн осіб без їхньої волі. За даними Організації Об'єднаних Націй, у світі налічується 27 млн рабів, з них 600 тис. осіб – громадяни країн Співдружності Незалежних Держав [3].

З огляду на тісні взаємозв'язки сучасної торгівлі людьми з рабством і работоргівлею, її (торгівлю людьми) можна трактувати як прояв рабства в нинішніх умовах, як работоргівлю нового типу, масштаби якої глобальні і яка супроводжується найбільш цинічними й жорстокими порушеннями прав людини. При цьому людина стає об'єктом маніпулювання, стосовно неї застосовується право власності, як щодо речі.

Новий сплеск сучасної работоргівлі спричинений такими процесами, як глобалізація, світова інтеграція економіки, відкритість кордонів, збільшення міграційних потоків, посилення соціальної нерівності й економічного розшарування суспільства, що сприяло підвищенню рівня бідності. З огляду на це, торгівля людьми – вид сучасної злочинної діяльності, що приносить одні з найвищих доходів.

За період із 2018-го по 2023 рік значно зросли масштаби торгівлі людьми для трудової експлуатації. Найчастіше примусову працю використовують у таких галузях економіки, як домашня робота, сільське господарство, будівельні роботи, рибальство, вулична торгівля тощо. Так, в одному зі звітів спеціального доповідача з питань торгівлі людьми розповідається історія 17-річного підлітка з Лаосу, який обманом потрапив на рибальський траулер, де прожив два роки, працюючи з раннього ранку до пізнього вечора, періодично зазнаючи побоїв [4].

Збільшується і кількість випадків торгівлі людьми для інших цілей, крім сексуальної і трудової експлуатації, скажімо,

для жебракування (наприклад, у Перу за період 2021–2022 років було зареєстровано 88 жертв торгівлі людьми, які примусово займаються жебрацтвом, а в Румунії за цей же період було виявлено 191 жертву торгівлі людьми з метою примусу до жебракування) [5].

Трапляються і випадки торгівлі людьми задля примусового одруження, участі у збройних діях, скоєння злочинів, усиновлення дітей та ін. Так, у кількох штатах Мексики виявлено випадки примусових шлюбів: сім'ї продають своїх малолітніх дочок для їх одруження із заможними літніми чоловіками, також зареєстровано кілька випадків торгівлі вагітними жінками й немовлятами задля незаконного усиновлення.

Наголосимо, що під час повномасштабної війни Росії проти України проблема торгівлі людьми набула особливої актуальності. І діти є однією з найуразливіших категорій. За воєнний період було примусово вивезено на територію Росії понад 150 тисяч українських дітей. З якою метою – достовірно не відомо (це може бути і порноіндустрія, і незаконне вилучення органів) [1]. За даними американських кримінологів, у США на чорному ринку дитяча порнографія приносить кримінальним ділкам США щорічний дохід у 2 млрд доларів, вона стає одним з основних промислів організованої злочинності, і зупинити цей бізнес поки не вдається [6, с. 328].

Досягнення в галузі медицини викликали появу на ринку «нового товару» – людських органів і тканин для трансплантації. Трансплантація органів є ефективною терапією і широко практикується у всьому світі. На сьогодні немає точних даних щодо поширеності торгівлі органами: про виявлення фактів торгівлі людьми задля вилучення органів за період 2018–2023 років повідомили лише окремі держави. Наприклад, Австралія повідомила про одну жінку, продану для вилучення органів; Болгарія – про сім потерпілих. Однак наведені цифри не відповідають дійсному стану цієї проблеми. Так, за неофіційними даними, близько 2 тис. індійців щороку продають нирки [7, р. 957]. В обвинувальних актах у справі про вилучення органів в індійській клініці «Medicus» стверджується, що принаймні 20–30 жертвам було видалено органи, 24 особи загинули в результаті проведених операцій за період трохи більше як сім місяців [8]. Ці дані також свідчать про високу латентність цього виду злочину.

Торгівлі людьми сприяє і цифровізація, що відбувається у світі, зокрема подальший розвиток інфраструктури зв'язку й доступу в інформаційно-телекомунікаційну мережу «Інтернет». Перший випадок онлайн-торгівлі, зафіксований Управлінням ООН з наркотиків і злочинності ще на початку 2000-х, коли для зв'язку покупців з місцевими агентами використовувалась окрема вебсторінка. Проте вже зараз інтернет-торгівля містить і просту рекламу послуг жертв експлуатації в інтернеті, і більш складні технології – створення мобільних додатків для вербування жертв. Так, 2022 року близько 100 жінок стали жертвами торгівлі людьми через оголошення про роботу моделлю за кордоном [9].

Отже, вищевикладене свідчить, що необхідність боротьби з торгівлею людьми світова спільнота усвідомлювала давно. В Україні ще 2021 року Кабінет Міністрів схвалив Концепцію з протидії торгівлі людьми на період до 2025 року [10]. За нею передбачається, зокрема, надання допомоги постраждалим особам і посилення інституційної спроможності органів влади. Документ також передбачає план удосконалення механізмів роботи всіх органів державної влади, які ведуть боротьбу з торгівлею людьми в Україні. Цей механізм, на думку З. Кісіль, має поєднувати низку заходів, а саме: розроблення довгострокової транснаціональної стратегії протидії торгівлі людьми, яка регламентуватиме координацію зусиль усіх її суб'єктів, що матимуть довгостроковий, скоординований, стратегічний характер; внесення змін до законодавства всіх країн у частині виокремлення торгівлі людьми у спеціальний, осібний склад злочину, що охопить усі форми цього негативного явища; запровадження в освітній процес вищих навчальних закладів, які здійснюють підготовку працівників правоохоронних органів, спеціальних навчальних програм щодо проблеми торгівлі людьми тощо [11].

Особливе значення в боротьбі з подібними проявами мають подальше міжнародне співробітництво й удосконалення національного законодавства та практики його застосування окремими країнами. Також потрібно й надалі удосконалювати механізми профілактичної роботи серед молоді, населення та особливо молодих дівчат і жінок, спільними зусиллями різних громадських і недержавних некомерційних організацій

боротися проти цієї загальносвітової проблеми, яка не знає кордонів і зневажає права людини.

Список використаних джерел

1. Торгівля людьми: перші підсумки 2024 року. Східне міжрегіональне управління Державної служби України з питань праці : вебсайт. 2024. 19 лют. URL: <https://smu.dsp.gov.ua/news/torhivlia-liudmy-pershii-pidsumky-2024-roku/> (дата звернення: 12.05.2024).

2. Омелянюк М. Уряд схвалив концепцію з протидії торгівлі людьми до 2025 року. Суспільне.Новини. 2021. 14 лип. URL: <https://suspilne.media/147443-urad-shvaliv-konceptsiu-z-protidii-torgivli-ludmi-do-2025-roku/> (дата звернення: 12.05.2024).

3. Сайт ООН. URL: <https://www.un.org/en> (дата звернення: 12.05.2024).

4. Огляд по країнам про торгівлю людьми: Western and Central Europe. URL: https://www.unodc.org/documents/data-and-analysis/glotip/GLOTIP14_Country_profiles_WCentral_Europe.pdf (дата звернення: 12.05.2024).

5. Trafficking in persons for begging – Romania study. URL: http://ec.europa.eu/anti-trafficking/sites/antitrafficking/files/trafficking_in_persons_for_begging_-_romania_study_0.pdf (viewed on 12.05.2024).

6. Огляд по країнам про торгівлю людьми: South America. URL: http://www.unodc.org/documents/data-and-analysis/glotip/GLOTIP14_Country_profiles_South_America.pdf (дата звернення: 12.05.2024).

7. Shimazono Yosuke. The state of the international organ trade: a provisional picture based on integration of available information. Bulletin of the World Health Organization. 2007. № 12. P. 955–962.

8. Trafficking in Human Beings for the Purpose of Organ Removal in the OSCE Region: Analysis and Findings. URL: <http://www.osce.org/cthb/103393?download=true> (viewed on 12.05.2024).

9. Global Report on Trafficking in Persons 2022. URL: https://www.unodc.org/documents/data-and-analysis/glotip/2022/GLOTIP_2022_web.pdf (viewed on 12.05.2024).

10. Концепція Державної цільової соціальної програми протидії торгівлі людьми на період до 2025 року : схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 14.07.2021 № 800-р. База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/800-2021-%D1%80#Text> (дата звернення: 12.05.2024).

11. Кісіль З. Р. Торгівля людьми – соціальна проблема сучасності. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*. 2017. № 2. С. 188–193. URL: <https://dSPACE.lvduvs.edu.ua/bitstream/1234567890/1777/1/2-2017%3D21.pdf> (дата звернення: 12.05.2024).

І. А. Ботнарєнко,
старший науковий співробітник наукової
лабораторії з проблем протидії злочинності
навчально-наукового інституту № 1,
кандидат юридичних наук
(Національна академія внутрішніх справ)

ТОРГІВЛЯ ЛЮДЬМИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ: ШЛЯХИ І СПОСОБИ РОЗВ'ЯЗАННЯ ПРОБЛЕМИ

У сучасних демократичних державах запобігання протиправним діянням та проявам є пріоритетним напрямком діяльності усіх відповідних суб'єктів та відомств. Саме запобігання злочинній і протиправній діяльності вважається найефективнішим засобом захисту найважливіших суспільних відносин.

Значимою міжнародною проблемою глобального характеру, яка торкнулася більшості країн, була і є торгівля людьми. З початком тотальної війни ризик потрапляння українських громадян у ситуації, пов'язані з незаконними угодами щодо людини значно зріс: саме воєнний час створює найсприятливіші умови для торгівлі та експлуатації людьми. Це пояснюється виїздом українських громадян за кордон та внутрішні переміщення (в межах України), депортацією до РФ та примусовою міграцією на тимчасово окуповані території [1]. Значна частина із цих осіб – жінки та діти, які найбільше піддаються ризику торгівлі людьми, зокрема сексуальної експлуатації та рабства. Крім того, чималу частку складають такі ж уразливі групи: діти без супроводу, люди похилого віку та люди з обмеженими можливостями. Ці особи знаходяться під загрозою незаконної торгівлі людьми, торгівлі дітьми, усиновлення, торгівлі органами та незаконного донорства. Варто зазначити, що для осіб, які перебувають на тимчасово окупованих територіях, також існує підвищений ризик стати жертвами комерційного (торгівельного) рабства, зокрема через примушування до участі в бойових діях на стороні загарбників, тортури і зґвалтування з боку військових, депортацію до країни-агресора, поселення у концтаборах. Групою експертів Ради Європи з питань протидії торгівлі людьми (ГРЕТА) 4 травня 2022 р. опубліковано Рекомендації щодо усунення ризиків торгівлі людьми у зв'язку

з війною в Україні та гуманітарною кризою. У Рекомендаціях зазначено, що понад 5 мільйонів осіб були змушені залишити Україну в перші два місяці війни, шукаючи притулку в сусідніх країнах та в усій Європі (за оцінками Державної прикордонної служби, 90 відсотків з них – жінки та діти). Крім того, понад 7 мільйонів осіб стали внутрішньо переміщеними [2].

Отже, основними напрямками, які створюють серйозні ризики вчинення кримінальних правопорушень торгівлі людьми та інших супутніх діянь в умовах війни, на сьогодні визначено: 1) вимушену міграцію (нерегулярні міграційні потоки, незаконне перетинання кордонів та надання неповної документальної інформації про особу сприяють зростанню випадків торгівлі людьми. Збільшення контролю за міграційними процесами та розслідування незаконних міграційних схем є важливим для запобігання цьому кримінальному правопорушенню); 2) соціальну вразливість (люди, які перебувають у стресових ситуаціях, зокрема через повномасштабне вторгнення та вимушене переселення з зони бойових дій в пошуку захисту стають жертвою торговців людьми; 3) інтернет та технології (застосування сучасних комунікаційних та інформаційних технологій дозволяє торговцям людьми привернути увагу потенційних жертв, організувати схеми незаконної торгівлі та зловживання [3].

На міжнародному рівні питання протидії торгівлі людьми врегульоване низкою нормативно-правових актів: Загальною декларацією прав людини (ст. 4 закріплено, що ніхто не повинен перебувати в стані рабства чи підневільного стану); Міжнародним пактом про громадянські політичні партії 1966 р. (ст. 8 встановлено заборону рабства і работоргівлі); в Конвенції проти транснаціональної організованої злочинності та Протоколі про запобігання та припинення торгівлі людьми, особливо жінками і дітьми, та покарання за неї, що її доповнює, визначено основні поняття торгівлі людьми, сформульовано коло суспільно небезпечних діянь, які підлягають обов'язковій криміналізації, визначено основні стандарти запобігання, протидії торгівлі людьми, зокрема з метою експлуатації праці, а також захисту та реабілітації жертв цього діяння.

В Україні окреслене питання регулюється чинними актами національного законодавства: Конституцією України,

Кримінальним кодексом України (ст. 149 визначено поняття «торгівля людьми» та передбачено покарання за її вчинення); Законами України: а) «Про протидію торгівлі людьми» від 20 вересня 2011 р. (регламентовано організаційно-правові засади протидії торгівлі людьми, основні напрями державної політики та засади міжнародного співробітництва у цій сфері, повноваження органів виконавчої влади, порядок встановлення статусу осіб, які постраждали; б) «Про охорону дитинства» від 26 квітня 2001 р. (визначено основні засади державної політики у сфері захисту від проявів жорстокого поводження з дитиною, експлуатації, включаючи сексуальне насильство) та ін.

Ефективне запобігання торгівлі людьми, стверджують провідні правники, можливе лише за умови консолідації різних суб'єктів протидії злочинності навколо цієї проблеми та реалізації ними ряду заходів [1]. Концепцією Державної цільової соціальної програми протидії торгівлі людьми на період до 2025 р., схваленої розпорядженням Кабінету Міністрів України від 14.07.2021 № 800-р. [2] до таких заходів віднесено: 1) удосконалення нормативно-правової бази у сфері протидії торгівлі людьми з метою підвищення якості надання допомоги особам, які постраждали від торгівлі людьми; 2) затвердження методичних рекомендацій для органів місцевого самоврядування щодо виявлення осіб, які постраждали від торгівлі людьми, в тому числі дітей, осіб без громадянства та внутрішньо переміщених осіб; 3) зміцнення/установлення співпраці суб'єктів, які здійснюють заходи у сфері протидії торгівлі людьми, для забезпечення надійного і швидкого обміну інформацією з метою своєчасного виявлення або попередження злочинів, пов'язаних з торгівлею людьми, та проведення аналізу поточної ситуації (кількість виявлених, попереджених злочинів, притягнення осіб до відповідальності, кількість осіб, повідомлених про підозру у вчиненні злочину, тощо); 4) здійснення моніторингу ефективності заходів, спрямованих на протидію торгівлі людьми, з урахуванням нових викликів, що виникають у відповідній сфері; 5) проведення інформаційно-просвітницької роботи (соціологічних досліджень та інформаційних кампаній) із залученням громадських об'єднань, засобів масової інформації, а також суб'єктів взаємодії,

які здійснюють заходи у сфері протидії торгівлі людьми, з використанням сучасних каналів комунікації, для підвищення рівня усвідомлення проблеми торгівлі людьми, рівня поінформованості населення, сприяння самоідентифікації осіб, які постраждали від торгівлі людьми.

З метою напрацювання та застосування дієвих заходів з протидії торгівлею людьми в умовах воєнного стану правоохоронні органи, Національна поліція України, повинні співпрацювати з іншими органами виконавчої влади України, міжнародними й міжурядовими організаціями, громадськими об'єднаннями та засобами масової інформації. Основний ракурс у зазначеному аспекті повинен спрямовуватись на профілактичний напрямок: виявлення латентних випадків учинення торгівлі людьми чи інших незаконних угод щодо людини; встановлення всіх постраждалих від цього різновиду кримінальних правопорушень; надання необхідної та належної допомоги потерпілим особам; виявлення злочинних угруповань та припинення їх кримінальної протиправної діяльності; притягнення злочинців до кримінальної відповідальності. З цією метою зазначеними суб'єктами повинні постійно здійснюватися інформаційно-просвітницькі роботи серед населення; створюватися безпечні міграційні маршрути для переселенців, забезпечуватися сприяння в їх реєстрації на новому місці перебування, надаватися за необхідності допомога у відновленні документів; відбуватися реагування на нагальні потреби шукачів притулку та зниження їх вразливості до торгівлі людьми; організовуватися навчання відповідних структур щодо виявлення та ідентифікації постраждалих осіб; здійснюватися інформування громадян про небезпеку та ризики потрапляння у ситуацію торгівлі людьми, посилення уваги до уразливих категорій населення; виявлятися та притягатися до відповідальності злочинці; забезпечуватися готовність внутрішньої системи надання якісної і своєчасної допомоги постраждалим особам [5].

Крім того, Мінсоцполітики запустило у роботу чат-бот в Telegram каналі з протидії торгівлі людьми «Залишайся в безпеці» (посилання на чат-бот – https://t.me/stay_in_safe_ua_bot; профіль в Telegram каналі – @stay_in_safe_ua). Ця програма містить інфографіки, розповідає про правила безпечного

працевлаштування, навчання, подорожей та онлайн-спілкування [6]. Завдяки ресурсу можна швидко знайти основну інформацію, як розпізнати злочинні пропозиції нелегально-го працевлаштування, а також допомогти рідним чи друзям, які стали жертвами сучасних форм рабства.

Отже, торгівля людьми – це значно більше, ніж порушення прав людини: це пряма загроза національній безпеці, економічному зростанню та сталому розвитку держави і суспільства. Сучасні виклики та загрози у сфері протидії цьому явищу вимагають мобілізації різноманітних ресурсів, налагодження міжсекторального співробітництва, розвитку національних і транснаціональних механізмів співробітництва владних структур з громадськими організаціями. Протидія цьому ганебному у всіх аспектах явищу вимагає використання не лише традиційних паритетних організаційно-правових методів. Діяльність, спрямована на викорінення та подолання торгівлі людьми, потребує посиленої модернізації та впровадження проактивних новітніх методик і способів виявлення суспільно небезпечних діянь, а також розробки відповідних стратегій зменшення можливостей учинення такого кримінального правопорушення.

Список використаних джерел

1. Дмитро Лубінець, Уповноважений Верховної Ради України з прав людини. Протидія торгівлі людьми в умовах воєнного стану. *Газета ВРУ «Голос України»*. URL: <http://www.golos.com.ua/article/372593>
2. Державна цільова соціальна програма протидії торгівлі людьми на період до 2025 р. : розпорядження Кабінету Міністрів України від 14.07.2021 р. № 800-р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/800-2021-%D1%80#Text>
3. Сучасне рабство: як повномасштабна війна вплинула на торгівлю людьми в Україні. *Українська правда*. URL: <https://life.prawda.com.ua/society/2023/04/4/253645/>.
4. Запобігання торгівлі людьми в умовах воєнного стану : метод. рек. / кол. авт. : В. В. Шаблистий, В. С. Березняк, Р. А. Каторкін, Ю. Б. Курилюк та ін. Дніпро : ДДУВС, 2023. 60 с.
5. Бондар В. Протидія торгівлі людьми в умовах воєнного стану. *Голос України*. URL: <http://www.golos.com.ua/article/361824>.
6. В Україні презентували чат-бот з протидії торгівлі людьми «Залишайся в безпеці». *Юридична Газета online*. URL: <https://yur-gazeta.com/golovna/v-ukrayiniprezentovali-chatbot-z-protidiyi-torgivli-lyudmi-zalishaysya-bezpeci.html>

Р. Г. Валєєв,
доцент кафедри адміністративного права,
процесу та адміністративної діяльності ФПФППД,
кандидат педагогічних наук
(Дніпровський державний університет
внутрішніх справ)

РОЛЬ ПРЕВЕНТИВНОЇ ПОЛІЦЕЙСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У ПРОТИДІЇ ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ ТА ЇЇ ОКРЕМІ ФОРМИ

Українське суспільство протистоїть російській військовій агресії та продовжує розвивати різні сфери економіки, науки, культури. У цій ситуації загострилися окремі проблеми, пов'язані з міграцією з країни. Так, згідно з даними Євростату, з тих громадян України, що покинули вітчизну внаслідок вторгнення, станом на 31 березня 2024 р. більше 4,2 млн знаходились на території країн Європейського союзу (з них 1,3 млн осіб – у Німеччині, 0,95 млн осіб – у Польщі) [1].

Ці та інші громадяни України можуть бути втягнуті у торгівлю людьми, що актуалізує потребу у відповідній профілактиці. Розуміння цього факту обумовило лише в останні роки відповідних досліджень, що здійснили І. В. Буреш, Т. І. Возна, О. М. Скрябін, І. Й. Службський, Д. Л. Фелонюк [2] та інші науковці. Метою нашого стислого дослідження є акцентування ролі превентивної діяльності у протидії торгівлі людьми та визначення окремих форм такої превентивної діяльності.

Чинне законодавство визначає протидію торгівлі людьми як систему заходів, спрямованих на подолання торгівлі людьми шляхом її попередження і боротьби з нею та надання допомоги і захисту особам, які постраждали від торгівлі людьми, а попередження торгівлі людьми, у свою чергу, дефініціює як систему заходів, спрямованих на виявлення та усунення причин і умов, що призводять до торгівлі людьми [3]. Тобто важливим аспектом протидії нелегальній міграції та торгівлі людьми є превенція відповідних правопорушень. Таке розуміння притаманне і міжнародному праву. Зокрема, метою відомого Палермського протоколу ООН, що визначає правоохоронні засади, є «запобігання торгівлі людьми та боротьба з нею, приділяючи особливу увагу жінкам і дітям» [4].

У цілому це відповідає концепції проактивної поліцейської діяльності, згідно якої запобігати правопорушенням – більш економічний та ефективний шлях, ніж долати негативні наслідки правопорушення. Зокрема, таку позицію репрезентують європейські автори дистанційного курсу, створеного для освітньої платформи LEEd європейської агенції з питань підготовки працівників правоохоронних органів (CEPOL), які зазначають, що превенція торгівлі людьми «зменшує потребу в ресурсах для правоохоронних органів» [5] на відміну від реактивного реагування на вже вчинені делікти.

У зазначеному онлайн-курсі Trafficking in Human Beings автори присвятили превентивній діяльності окремий розділ, в якому зазначають «Щоб профілактична діяльність була найбільш ефективною, вона має передбачати мультидисциплінарний та скоординований підхід. Це об'єднує партнерів як з державного, так і з приватного секторів для підтримки жертв, націлювання на правопорушників і вирішення причин, через які люди стають або жертвами, або правопорушниками» [5]. Більшість напрацьованих в Європі заходів актуальні для країн, що постають кінцевим пунктом нелегальної міграції та торгівлі людьми. Україна в умовах воєнного стану частіше зіткається з проблемами витоку населення, але завданням держави та суспільства є підвищення обізнаності жінок, неповнолітніх та молоді, які виїжджають з країни. Тому доречним виглядають цілеспрямовані інформаційні кампанії, у тому числі з використанням навчальних відеоматеріалів, створених у країнах Євросоюзу.

Доцільність таких інформаційних кампаній обумовлена також чинниками, які за висновками фахівців, сприяли міграції з України та залученню наших співгромадян до торгівлі людьми, зокрема: «погана обізнаність українських громадян щодо можливостей працевлаштування та перебування за кордоном та їх наслідки» [2, с. 135].

Ще однією формою профілактики торгівлі людьми є, на нашу думку, належна підготовка майбутніх поліцейських до відповідних заходів. З цією метою нами упроваджується в освітній процес Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ технологія інтерактивного поліцейського вебквесту. Ця освітня технологія має декілька переваг

у порівнянні з традиційними засобами навчання. По-перше, квести відчужені від викладача, тому можливе їх використання під час самостійної роботи здобувачів вищої освіти (персональної чи колективної), під час поділу загальної академічної групи та організації відповідної роботи у малих групах. По-друге, завдяки детективному сценарію, змагальному режиму, іншим елементам гейміфікації вони підвищують мотивацію здобувачів та їх залученість до завдань освітнього процесу. По-третє, завдяки придатності до використання без прямої участі викладача та завдяки стимулюванню навчальної мотивації, поліцейські вебквести можна застосовувати під час переривання навчальних занять та їх проведення в умовах захисного укриття та бомбосховища. Наприклад, з використанням моделі змішаного навчання «ротація станцій» [6].

Слід зазначити, що за допомогою інтерактивних квестів можна невимушено досягати різних освітніх цілей, як навчальних, так і контрольних. Зокрема, у нашому поліцейському квесті під час «розкриття» злочину курсанти знаходять й ознайомлюються з різними відеоматеріалами, що висвітлюють форми торгівлі людьми, які мали місце у реальному житті та відповідними поліцейськими заходами, спрямованими на протидію нелегальній міграції. На окремих стадіях квесту вони також проходять інтерактивні тренажери певних поліцейських дій (опитування, складення процесуальних документів) та тести, що дозволяють тренувати навички поліцейської діяльності та врешті решт діагностувати їх рівень.

Таким чином, можемо констатувати, що превентивна діяльність визнана пріоритетною складовою протидії нелегальній міграції. Важливими та ефективними її формами є інформаційні кампанії, перегляд та обговорення просвітницьких відео та підготовка поліцейських за допомогою поліцейських квестів.

Список використаних джерел

1. Temporary protection for persons fleeing Ukraine – monthly statistics. Eurostat. URL: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Temporary_protection_for_persons_fleeing_Ukraine_-_monthly_statistics
2. Фелонюк Д. Адміністративно-правові механізми протидії торгівлі людьми в контексті захисту прав і свобод громадян України за кордоном. *Історико-правовий часопис*, 2019. 14 (2), 142–147.

3. Про протидію торгівлі людьми: Закон України від 20 вересня 2011 р. № 3739-VI. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*, 2012, № 19–20. Ст. 173.

4. Протокол про попередження і припинення торгівлі людьми, особливо жінками і дітьми, і покарання за неї, що доповнює Конвенцію Організації Об'єднаних Націй проти транснаціональної організованої злочинності : Прийнятий резолюцією 55/25 Генеральної Асамблеї ООН від 15 листопада 2000 р. Протокол ратифіковано ЗУ від 04.02.2004 № 1433-IV (1433-15)

5. Trafficking in Human Beings module, version 2.2.1 (5 May 2021). URL: <https://leed.cepol.europa.eu/mod/scorm/view.php?id=43538>

6. Валеев Р. Застосування моделі змішаного навчання «ротація станцій» під час проведення навчальних занять в умовах захисного укриття та бомбосховища. *Безпека дитини: правовий, організаційний, психологічний, освітній та інформаційний виміри* : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Дніпро, 19 жовт. 2023 р.). Дніпро : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2023. С. 35–41.

І. А. Вишнеvsька,
науковий співробітник
науково-дослідної лабораторії
(Львівський державний університет
внутрішніх справ)

КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВА КВАЛІФІКАЦІЯ ТОРГІВЛІ ВІЙСЬКОВОПОЛОНЕНИМИ

1. Під час війни та інших збройних конфліктів досить часто відбувається взяття в полон військовослужбовців та інших осіб сторонами конфлікту. Водночас перебування у полоні не позбавляє особу її права на життя і здоров'я, гідність, отримання медичної допомоги тощо. Забезпечення гуманного ставлення до військовополонених, дотримання їх прав та забезпечення належних умов проживання покладається на ту сторону конфлікту, в полоні якої перебуває особа. На початку дослідження слід зазначити, що правове становище військовополоненого регулюється низкою міжнародних нормативно-правових актів, зокрема IV Конвенція про закони і звичаї війни на суходолі від 18 жовтня 1907 року та Женевською конвенцією про поводження з військовополоненими від 12 серпня 1949 року. Наведеними актами регламентується правовий статус військовополоненого, права та обов'язки сторони, в полоні якої перебуває особа, репатріація, їх інтернування тощо.

2. Жорстоке та негуманне ставлення до військовополонених неодноразово фіксувалось національними органами правопорядку, починаючи з 2014 року. Водночас у звіті американського Інституту вивчення війни від 05 березні 2024 року було оприлюднено інформацію про факти торгівлі українськими військовополоненими на «чорному» ринку представникам чеченської республіки [1]. Після потрапляння в полон збройних сил РФ військовослужбовці України «куплялись на чорному ринку» представниками чеченської республіки, після чого обмінювались на військовослужбовців, які перебували у полоні України. Окрім цього в інтерв'ю від 30 липня 2023 року військовослужбовець ЗСУ В. Левицький розповів схожий з наведеним вище випадок, але його з побратимами представники чеченської республіки викупили у терористичного угруповання «днр» [2].

3. При аналізі цих випадків виникає питання щодо кримінально-правової кваліфікації наведених діянь. Аналіз окремих об'єктивних ознак діянь, зокрема факт продажу особи, дає підстави констатувати збіг зі складами кримінальних правопорушень, передбачених ст. 149 КК «Торгівля людьми» чи ст. 438 КК «Порушення законів та звичаїв війни».

У ст. 149 ККУкраїни передбачено декілька видів об'єктивної сторони: 1) торгівля людьми; 2) вербування; 3) переміщення; 4) переховування; 5) передача; 6) одержання. Під торгівлею людьми в цій статті слід розуміти незаконну безповоротну передачу особою (продавцем) хоча б однієї людини та її отримання іншою особою [коментар, с. 335; підручник с. 108–109]. Окремо варто зазначити, що мета експлуатації постраждалої особи та способи вчинення діяння (з використанням примусу, викрадення, обману, шантажу, матеріальної чи іншої залежності потерпілого, його уразливого стану або підкупу третьої особи) стосуються 2-6 видів об'єктивної сторони. В контексті досліджуваного випадку можливо зазначити, що описане діяння по своїй суті становить своєрідним актом «купівлі-продажу», адже українські військовослужбовці передавались представникам чеченської республіки за матеріальну винагороду.

Водночас одним з видів об'єктивної сторони порушення законів і звичаїв війни, передбаченого ст. 438 КК України, є жорстоке поводження з військовополоненими, серед форм якого можна виділити вчинення щодо військовополоненого такого діяння, що посягає на його гідність. Обов'язок сторони, що тримає особу в полоні, гуманного ставлення до неї із повагою до військовополоненого, її честі та гідності, передбаченого ст.ст. 13 та 14 Женевської конвенція про поводження з військовополоненими від 12 серпня 1949 року та ст. 4 Положення про закони і звичаї війни на суходолі (додаток до Гаазької конвенції про закони і звичаї війни на суходолі від 18 жовтня 1907 року).

При вчиненні торгівлі військовополоненими об'єктом посягання стає їх гідність. Власне «гідність» можна розглядати з двох сторін. З суб'єктивної сторони гідність полягає в певному внутрішньому усвідомленні та оцінці людини себе як цінності. Об'єктивне розуміння гідності, як слушно зауважує А. В. Андрушко, встановлюється за фактом приналежності

особи до людського роду, ігноруючи її певні індивідуальні якості, соціальне становище, професію тощо [5, с. 135]. Безумовно, при здійсненні торгівлі людьми сама постраждала особа прирівнюється до «товару» («речі»), що абсолютно знецінює її як людину і, відповідно, завдає шкоди її гідності.

5. Співставляючи між собою ст. 149 КК та ст. 438 КК можна дійти висновку, що в контексті досліджуваної теми між ними існує конкуренція між статтями 149 КК та 438 КК, який є суміжними. Так, торгівля людьми в обидвох випадках становить собою посягання на гідність людини. Водночас кваліфікувати торгівлю військовополоненими потрібно за ст. 438 КК України враховуючи обстановку та специфіку особи потерпілого.

Список використаних джерел

1. Hird K., Harward C., Stepanenko K., Mappes G. and Barros G. Russian Offensive Campaign Assessment, March 5, 2024. URL: March 5 Russian Offensive Campaign Assessment PDF.pdf (understandingwar.org)

2. Живий товар для кадирівців: неймовірна історія визволення із ринку невільників двох українських бійців Обмін полоненими: історія визволення із ринку невільників двох українських бійців – Ексклюзив ТСН (tsn.ua)

3. Кримінальне право України: Загальна частина : підручник / В. Я. Тацій, В. І. Тютюгін, В. І. Борисов та ін. ; за ред. В. Я. Тація, В. І. Тютюгіна, В. І. Борисова. 6-те вид., перероб. і допов. Харків : Право, 2020. 584 с.

4. Коментар

5. Андрушко А. В. Теоретико-прикладні засади запобігання та протидії злочинам проти волі, честі та гідності особи : монографія. Київ : Ваіте, 2020. 560 с.

І. В. Гловюк,
професор кафедри кримінально-правових
дисциплін Інституту права,
доктор юридичних наук, професор,
заслужений юрист України
(Львівський державний університет
внутрішніх справ)

ЗОБОВ'ЯЗАННЯ ДЕРЖАВИ ЗА СТ. 4 КОНВЕНЦІЇ ПРО ЗАХИСТ ПРАВ ЛЮДИНИ І ОСНОВОПОЛОЖНИХ СВОБОД У СВІТЛІ РІШЕННЯ ЄСПЛ «KRACHUNOVA V. BULGARIA»

ЄСПЛ при аналізі сфери дії ст. 4 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод виходить з того, що за своїм характером і метою, котра полягає у експлуатації інших осіб, торгівля людьми спирається на здійснення атрибутів права власності. У її системі люди вважаються товаром, який можна купувати і продавати, а також примушувати до праці, часто малооплачуваної чи неоплачуваної, переважно, але не виключно, у сексуальній індустрії. Така торгівля передбачає суворий нагляд за діяльністю потерпілих, котрі часто мають обмежену свободу пересування, страждають від насилля і погроз, живуть і працюють у жахливих умовах, і тому немає потреби навіть встановлювати, чи поводження, на яке скаржитьсся заявник, є «рабством», «підневільним станом» або «примусовою чи обов'язковою працею» [1, Р. 6].

Те, що ст. 4 Конвенції поширюється на експлуатацію проституції, вже визначалося у практиці ЄСПЛ з детальними поясненнями (наприклад, у рішенні «S.M. v. Croatia» (Application no.60561/14)). У практиці ЄСПЛ зверталася увага і на захист постраждалих, у тому числі у контексті процесуального зобов'язання, зокрема, щодо збирання достатньої сукупності доказів [2]. Разом з тим, практика ЄСПЛ розвивається, і постають нові питання щодо захисту постраждалих, у тому числі від експлуатації проституції.

У рішенні «Krachunova v. Bulgaria» (Application no. 18269/18) [3] виникло цікаве питання стосовно відшкодування постраждалих від експлуатації проституції «втраченого заробітку», тобто коштів, отриманих іншою особою

під час експлуатації постраждалої для надання сексуальних послуг. Ситуація полягала у тому, що постраждала спочатку дала згоду на надання сексуальних послуг за гроші, а надалі, коли вона захотіла припинити цю діяльність, Х. відібрав у неї паспорт і вона була змушена продовжувати при тому, що практично усі гроші забирав Х.

Суд визнав, що він вперше стикається з питанням про те, чи існує позитивне зобов'язання за статтею 4 Конвенції, що дозволяє жертвам торгівлі людьми вимагати від своїх торговців компенсацію за втрачений заробіток.

Відповідаючи на це питання, Суд врахував: об'єкт і мета Конвенції як інструменту захисту окремих осіб вимагають, щоб її положення та положення Протоколів до неї тлумачилися таким чином, щоб права, які вони гарантують, були практичними та ефективними; Конвенція та протоколи до неї повинні, наскільки це можливо, тлумачитися у відповідності з іншими нормами міжнародного права, частиною яких вони є; при тлумаченні Конвенції або протоколів до неї Суд може брати до уваги розвиток національних правових систем, який свідчить про єдиний або спільний підхід або консенсус, що розвивається між Договірними державами в певній сфері (п. 162–165).

На основі цих канонів тлумачення Суд вказав, що:

– те, що в тексті статті 4 нічого не сказано про те, чи встановлює вона позитивне зобов'язання надати жертвам можливість подавати позови до суду на своїх торговців щодо втраченого заробітку, не має вирішального значення; таке зобов'язання прямо не викладено і в статті 2, а конкретні зобов'язання – наприклад, виплачувати або надавати можливість вимагати компенсації – вже давно впливають з інших положень, в яких так само нічого не сказано з цього приводу (п. 166);

– спектр гарантій у національному законодавстві повинен бути достатнім для забезпечення ефективного захисту прав жертв торгівлі людьми (п. 168);

– розслідування та покарання не можуть усунути матеріальну шкоду, завдану жертвам торгівлі людьми, яка вже мала місце (п. 169);

– аналогічні міркування застосовуються щодо надання компенсації жертвам торгівлі людьми, особливо щодо втраченого заробітку. Можливість для них отримати компенсацію за втрачений заробіток, особливо заробіток, утриманий від них торговцями людьми, стане одним із засобів забезпечення *restitutio in integrum* для цих жертв шляхом відшкодування повного обсягу шкоди, якої вони зазнали. Це також значною мірою (надаючи їм фінансові засоби для відновлення їхнього життя) сприятиме підтримці їхньої гідності, відновленню їхнього здоров'я та зменшенню ризику того, що вони знову стануть жертвами торговців людьми. Таким чином, це не може розглядатися як другорядний аспект; це повинно розглядатися як невід'ємна частина комплексного державного реагування на торгівлю людьми, що вимагається відповідно до статті 4 Конвенції. Більше того, відшкодування шкоди жертвам має бути головним питанням з точки зору прав людини (п. 171);

– надання жертвам можливості стягнути з торговців людьми втрачений заробіток певною мірою сприятиме тому, що торговці людьми не зможуть насолоджуватися плодами своїх злочинів, а отже, зменшить економічні стимули для вчинення злочинів, пов'язаних з торгівлею людьми (п. 172).

У підсумку висновок ЄСПЛ такий, що стаття 4 Конвенції, витлумачена у світлі її об'єкта та мети, а також у спосіб, який робить її гарантії практичними та ефективними, покладає на Договірні держави позитивне зобов'язання надати жертвам торгівлі людьми можливість вимагати від їхніх торговців компенсацію за втрачений заробіток (п. 173).

Важливість цього рішення ЄСПЛ для подальшого розвитку практики за ст. 4 Конвенції полягає у розширенні переліку позитивних зобов'язань держави та приведення у відповідність до цих зобов'язань національного законодавства.

Якщо звернутись до ст. 16 Закону України «Про протидію торгівлі людьми», то ст. 16 передбачає, що особа, якій встановлено статус особи, яка постраждала від торгівлі людьми, має право на відшкодування моральної та матеріальної шкоди за рахунок осіб, які її заподіяли, у порядку, встановленому Цивільним кодексом України. Це *prima facie* виключає підхід як у рішенні «*Krachunova v. Bulgaria*», де Болгарія відхилила вимогу заявниці про відшкодування шкоди. Більше того, якщо умовно

відійти від питання злочинності торгівлі людьми і розглянути розуміння збитків у ЦК України, зокрема, ст. 22 – доходи, які особа могла б реально одержати за звичайних обставин, якби її право не було порушене (упущена вигода), то *prima facie* такий «втрачений заробіток» можна розглядати у цьому контексті. Утім, за трудовим законодавством це однозначно «заробітком» визнано не буде. А звичайними обставинами примушування до зайняття проституцією визнати неможливо.

Більше того, не слід забувати про спеціальну конфіскацію. Згідно ст. 96-2 КК України, спеціальна конфіскація застосовується у разі, якщо гроші, цінності та інше майно одержані внаслідок вчинення кримінального правопорушення та/або є доходами від такого майна. Говорити у даному випадку про можливість застосування ч. 5 цієї ж статті у частині «... не застосовується до грошей, цінностей та іншого майна, зазначених у цій статті, які згідно із законом підлягають поверненню власнику (законному володільцю)» не є можливим. Утім, ч. 5 передбачає і формулювання «Спеціальна конфіскація не застосовується до грошей, цінностей та іншого майна, зазначених у цій статті, які ... призначені для відшкодування шкоди, завданої кримінальним правопорушенням». Тому виникає питання, чи можна розглядати кошти такої природи як такі, що призначені для відшкодування шкоди. Зважаючи на злочинне походження таких коштів (ст. 303 КК України), видається неможливим ставити питання про їх відшкодування в межах цивільного позову у кримінальному провадженні як відшкодування майнової шкоди.

Тобто у результаті питання відшкодування «заробітку» і за законодавством України у разі виникнення схожих ситуацій може зайти у глухий кут, виходу з якого за чинним законодавством немає. Відмітимо, що ЄСПЛ у рішенні «Kraichunova v. Bulgaria» зазначив, що, з одного боку, можна погодитися з тим, що національні суди можуть відмовити у засобі правового захисту особі, яка прагне повернути гроші, отримані злочинним шляхом, і, таким чином, відмовити у потуранні такій поведінці (п. 184), з іншого боку – постраждала вимагала повернення коштів, утриманих її торговцем людьми, які були отримані від її незаконної експлуатації з метою примусової проституції, і за рахунок яких її торговець несправедливо

збагатився (п. 191). У світлі значного акценту, зробленого на правах жертв торгівлі людьми в міжнародних документах, а також у провадженні в Конституційному суді Болгарії, і причин, наведених цим судом, не можна погодитися з тим, що просте посилення на «аморальний» характер заробітку заявника було достатнім виправданням для невиконання цього зобов'язання (п. 192). При цьому, навіть якби існували обґрунтовані публічно-політичні причини для відхилення деліктного позову щодо заробітку, отриманого від проституції (наприклад, можна було б стверджувати, що задоволення такого позову може розглядатися як потурання проституції або захоплення деяких осіб до її заняття), у цій справі такі причини зіткнулися з протилежною і, безсумнівно, переконливою публічною політикою, спрямованою на боротьбу з торгівлею людьми та на захист жертв торгівлі людьми (п. 193).

Більше того, ЄСПЛ визнав, що не видається, що заявниця могла вимагати та отримати таку компенсацію за загальною схемою відшкодування шкоди жертвам злочинів. Ця схема дійсно передбачає компенсацію за втрачений заробіток, але вона обмежує види доказів, за допомогою яких такі втрати можуть бути доведені (очевидно, в основі цього лежить думка про те, що заробіток повинен походити із законного джерела, не пов'язаного із злочином, про який йдеться (п. 196) (це зауваження релевантне і законодавству України). У підсумку ЄСПЛ визнав, що рішення про відхилення позову заявниці до Х щодо втраченого заробітку не може розглядатися як таке, що встановлює справедливий баланс між її правами за статтею 4 Конвенції та інтересами суспільства, незважаючи на свободу розсуду держави-відповідача (п. 198).

Отже, з урахуванням універсальності практики ЄСПЛ за ст. 4 Конвенції у контексті формулювання позитивних зобов'язань для України важливо у законодавстві позиції, викладені у рішенні ЄСПЛ «Krachunova v. Bulgaria», зважаючи на те, що за українським законодавством такий «заробіток» є злочинним, підлягає спеціальній конфіскації та не стягується у порядку цивільного позову у кримінальному провадженні.

Список використаних джерел

1. Guide on Article 4 of the European Convention on Human Rights Prohibition of slavery and forced labour. Updated on 31 August 2022. 2014. URL: https://www.echr.coe.int/documents/d/echr/guide_art_4_eng

2. Hloviuk I. V. Procedural obligation according to the article 4 of Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms (the on the example of «S.M. v. Croatia»). *Державна політика щодо протидії торгівлі людьми і незаконній міграції в умовах воєнного або надзвичайного стану* : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (3 червня 2022 року) / упор. Л. В. Павлик, У. О. Цмоць. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ, 2022. Р. 62–65

3. «Krachunova v. Bulgaria» (Application no. 18269/18). URL: [https://hudoc.echr.coe.int/fre#%22itemid%22:\[%22001-229129%22\]](https://hudoc.echr.coe.int/fre#%22itemid%22:[%22001-229129%22])

А. Б. Гришук,
доцент кафедри адміністративно-правових
дисциплін Інституту права,
кандидат юридичних наук, доцент
*(Львівський державний університет
внутрішніх справ)*

ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ ЗАСТОСУВАННЯ ПРИМУСОВОГО ВИДВОРЕННЯ ДО ІНОЗЕМЦІВ ТА ОСОБ БЕЗ ГРОМАДЯНСТВА:

На сьогоднішній день наша держава здійснює боротьбу за багатьма негативними явищами такими як витіснення ворога за межі власних кордонів, боротьба з корупцією тощо, проте одним із важливих напрямів є також і протидія нелегальній міграції та протидії правопорушенням, які вчиняються іноземцями та особами без громадянства.

Попри все Україна в повній мірі забезпечує реалізацію прав і свобод іноземців та осіб без громадянства відповідно до міжнародних договорів та угод що їй визначено у статті 26 Основного Закону Іноземці та особи без громадянства, що перебувають в Україні на законних підставах, користуються тими самими правами і свободами, а також несуть такі самі обов'язки, як і громадяни України, – за винятками, встановленими Конституцією, законами чи міжнародними договорами України [1]. Слід підкреслити, що інститут прав та свобод людини і громадянина займає важливе місце в Конституції України, а діяльність держави повинна бути спрямована на забезпечення прав та свобод людини, відповідно держава несе відповідальність за свої дії.

Також слід підкреслити, що іноземці і осіб без громадянства, які перебувають на території України, підлягають адміністративній відповідальності на загальних підставах з громадянами України. Питання про відповідальність за адміністративні правопорушення, вчинені на території України іноземцями, які згідно з чинними законами та міжнародними договорами України користуються імунітетом від адміністративної юрисдикції України, вирішуються дипломатичним шляхом, зазначене положення передбачено у статті 16 Кодексу України про адміністративні правопорушення [2].

Велика кількість європейських держав застосовує видворення, як дієвий засіб примусу, проте в нашій державі через певні труднощі правового регулювання, зокрема процедура застосування є дещо ускладненою, тому його використання є дещо процедурно складним процесом.

Закон України «Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства» визначає такі примусові заходи, які можуть бути застосовані до іноземців та осіб без громадянства як: примусове повернення та примусове видворення [3]. Варто зазначити, що в Інструкції про примусове повернення і примусове видворення з України іноземців та осіб без громадянства зазначається, що «примусове повернення» та «примусове видворення» означають систему адміністративно-правових заходів, спрямованих на примушування іноземців, які незаконно перебувають в Україні, покинути територію України всупереч їх волі і бажанню. Інструкція також, визначає порядок дій посадових осіб Державної міграційної служби України, її територіальних органів і територіальних підрозділів органів ДМС, органів охорони державного кордону та органів Служби безпеки України під час прийняття рішень про примусове повернення і примусове видворення іноземців та осіб без громадянства, їх ідентифікації і вжиття заходів з безпосереднього примусового повернення, поміщення до пункту тимчасового перебування іноземців та осіб без громадянства, які незаконно перебувають в Україні, а також під час прийняття рішень про продовження строку затримання [4].

У Юридичній енциклопедії під редакцією Шемшученка Ю.С. зазначається, що «видворення іноземців та осіб без громадянства – попереджувальний адміністративно – примусовий захід, спрямований на припинення протиправних дій або запобігання таким з боку іноземців та осіб без громадянства на території України» [5, с. 378].

Як слушно зауважує Карнаушенко С. Д. «У чинних Законах України «Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства» (ст. 30) вживається термін «примусове видворення», «Про імміграцію» (ст. 13) – «видворення», «Про біженців та осіб, які потребують додаткового або тимчасового захисту» (ст. 3) – «вислання», у Кодексі України про адміністративні правопорушення (ч. 3, ст. 24) – «адміністративне

видворення». Вживання в законодавстві терміна «примусове видворення» буде чітко вказувати на примусовий порядок реалізації видворення і не будуть виникати протиріччя в розумінні тих чи інших термінів суб'єктами правозастосовчої діяльності» [6, с. 290].

Щодо особливостей провадження у справах за адміністративними позовами з приводу примусового повернення чи примусового видворення іноземців або осіб без громадянства за межі території України, в Кодексі адміністративного судочинства України зазначається, що розгляд даної категорії адміністративних справ здійснюється судом за обов'язкової участі сторін у десятиденний строк з дня подання позовної заяви. Відповідно апеляційні скарги на судові рішення в адміністративних справах, визначених цією статтею, можуть бути подані в десятиденний строк з дня їх проголошення. Важливим є також те, що суд апеляційної інстанції розглядає справу у десятиденний строк після закінчення строку на апеляційне оскарження з повідомленням учасників справи [7].

Відповідно частини 2 статті 22 Закону України «Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства» забороняється виїзд іноземця або особи без громадянства з України, якщо: – їм повідомлено про підозру у вчиненні кримінального правопорушення або кримінальна справа проти них розглядається в суді; – його засуджено за вчинення кримінального правопорушення; – якщо їхній виїзд суперечить інтересам національної безпеки України – до припинення обставин, які перешкоджають виїзду [3].

Слід підкреслити той факт, що примусове видворення, як примусовий захід є одним із найбільш ефективних заходів, який можна сказати підтримує міграційний порядок в державі, а також здійснює попередження вчинення злочинів та адміністративних правопорушень іноземцями та особами без громадянства.

Список використаних джерел

1. Конституція України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/254k/96-вр>
2. Кодексу України про адміністративні правопорушення : Закон України від 7 грудня 1984 року № 8073-X. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#Text>

3. Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства : Закон України від 22 вересня 2011 року № 3773-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3773-17?find=1&text=%D0%BF%D1%80%D0%B8%D0%BC%D1%83%D1%81%D0%BE%D0%B2%D1%96+%D0%B7%D0%B0%D1%85%D0%BE%D0%B4%D0%B8#w1_1

4. Інструкція про примусове повернення і примусове видворення з України іноземців та осіб без громадянства : Наказ Міністерства внутрішніх справ, Адміністрації державної прикордонної служби України, Служби безпеки України від 23.04.2012 № 353/271/150. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0806-12#Text>

5. Юридична енциклопедія : в 6 т. / ред. кол.: Ю. С. Шемшученко (відп. ред.) та ін. Київ : «Укр. енцикл.», 1998. Т. 1 (А-Г). 672 с.

6. Карнаушенко С. Д. Адміністративне судочинство щодо примусового видворення іноземців. *Електронне наукове видання «Аналітично-порівняльне правознавство»*. № 3 (2023). С. 288–292.

7. Кодекс адміністративного судочинства України : Закон України від 06.07.2005 р. № 2747-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/2747-15>

Д. Є. Даньков,
курсант факультету № 1
(Криворізький навчально-науковий інститут)

Науковий керівник:
О. Ю. Макаренко,
викладач кафедри правоохоронної діяльності
та поліцейстики факультету № 1
Криворізького навчально-наукового інституту
(Донецький державний університет
внутрішніх справ)

КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВІ ЗАХОДИ ПРОТИДІЇ ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ ТА НЕЗАКОННІЙ МІГРАЦІЇ

Кримінально-правові заходи протидії торгівлі людьми та незаконній міграції включають в себе прийняття та ефективне виконання законів, що криміналізують ці види злочинності, забезпечення ефективної розслідування та притягнення винних до відповідальності, захист та підтримку потерпілих, а також співпрацю між національними та міжнародними правоохоронними органами для боротьби з цими явищами на різних рівнях. Також важливо проведення інформаційних кампаній для підвищення усвідомленості громадськості та залучення громадян до зусиль у протидії цим злочинам. кримінально-правові заходи не є єдиним способом вирішення проблеми торгівлі людьми та незаконної міграції [1]. Необхідно також вживати превентивних заходів, таких як підвищення обізнаності про цю проблему, надання допомоги жертвам та створення умов для легальної міграції.

Наразі в Україні діють:

1. Захист свободи та особистої безпеки громадян: Криміналізація торгівлі людьми та незаконної міграції спрямована на захист людей від експлуатації та примусу. Ці злочини караються позбавленням волі, що має стримувати потенційних злочинців та захищати потенційних жертв.

2. Запобігання експлуатації людей: Торгівля людьми та незаконна міграція

часто пов'язані з експлуатацією людей, таких як примусова праця, сексуальна експлуатація та торгівля органами. Криміналізація цих злочинів робить їх ризикованішими

для злочинців, що може призвести до зменшення кількості випадків експлуатації.

3. Боротьба з організованою злочинністю: Торгівля людьми та незаконна міграція часто здійснюються організованими злочинними групами. Кримінальне переслідування цих груп може допомогти послабити їхню структуру та зменшити їхню діяльність.

4. Захист прав і свобод жертв торгівлі людьми та незаконної міграції: Жертви торгівлі людьми та незаконної міграції часто перебувають у вразливому становищі та не мають можливості захистити свої права. Кримінальне переслідування злочинців може допомогти забезпечити їм справедливість та доступ до необхідної допомоги.

5. Сприяння міжнародному співробітництву: Торгівля людьми та незаконна міграція є транснаціональними проблемами, які потребують міжнародного співробітництва для їх вирішення. Криміналізація цих злочинів у різних країнах полегшує співпрацю правоохоронних органів та обмін інформацією.

Крім вищезазначених завдань, кримінально-правові заходи протидії торгівлі людьми та незаконній міграції також можуть мати такі цілі:

1) Виявлення та покарання злочинців: Кримінальне переслідування може допомогти притягнути до відповідальності тих, хто займається торгівлею людьми та незаконною міграцією.

2) Залякування потенційних злочинців: Загроза кримінального покарання може стримувати людей від участі у торгівлі людьми та незаконній міграції.

3) Відшкодування шкоди жертвам: Кримінальне провадження може допомогти жертвам отримати компенсацію за шкоду, завдану їм злочинцями.

4) Реабілітація жертв: Кримінальне провадження може допомогти жертвам отримати доступ до необхідної їм допомоги та підтримки [2].

Тож висновком є те, що кримінально-правові заходи протидії торгівлі людьми та незаконній міграції можуть мати цілі попередження та припинення випадків торгівлі людьми та незаконної міграції, захист прав та гідність потерпілих осіб,

включаючи надання їм підтримки та компенсації, притягнення винних осіб до відповідальності та покарання за вчинені злочини, забезпечення ефективного розслідування та судового розгляду справ щодо цих правопорушень, створення сприятливих умов для співпраці між національними та міжнародними правоохоронними органами у боротьбі з торгівлею людьми та незаконною міграцією, підвищення громадської свідомості щодо цих проблем та мобілізація громадськості для участі у протидії цим злочинам.

Список використаних джерел

1. Григорчак Д. В. Торгівля людьми в реаліях масштабної військової агресії в Україні. *Європейський вибір України, розвиток науки та національна безпека в реаліях масштабної військової агресії та глобальних викликів XXI століття* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Одеса, 17 червня 2022 р.). Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2022. (дата звернення: 25.04.2024)

2. Хмара М. В., Чулій А. В. Торгівля людьми в період воєнної агресії. С. 36-38. URL: https://www.megu.edu.ua/sites/default/files/2022-10/Збірник_Том_2 (дата звернення: 26.04.2024)

Ю. Ю. Демчишак,
аспірант кафедри цивільно-правових
дисциплін Інституту права
(Львівський державний університет
внутрішніх справ)

МІЖНАРОДНІ СТАНДАРТИ У СФЕРІ ПРОТИДІЇ ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ

Торгівля людьми є однією з найсерйозніших форм порушення прав людини, що впливає на мільйони людей у всьому світі. Вона включає примусову працю, сексуальну експлуатацію, дитячу працю, а також інші форми незаконної експлуатації. Цей злочин має глибокі соціальні, економічні та психологічні наслідки для жертв та суспільства в цілому.

Міжнародні стандарти у сфері протидії торгівлі людьми створені для координації зусиль держав, міжнародних організацій і громадянського суспільства у боротьбі з цим злочином. Вони включають юридичні, політичні та соціальні заходи, спрямовані на попередження, захист жертв та покарання винних [5].

– Юридичні заходи: передбачають розробку та імплементацію законів, які криміналізують торгівлю людьми та забезпечують ефективне правосуддя;

– Політичні заходи: включають розробку національних стратегій та планів дій, що підтримують комплексний підхід до протидії торгівлі людьми;

– Соціальні заходи: орієнтовані на підвищення обізнаності населення про проблему торгівлі людьми, надання підтримки та реабілітації жертвам, а також на усунення чинників, що сприяють торгівлі людьми, таких як бідність, безробіття та гендерна нерівність.

Важливу роль відіграють також міжнародні організації, які надають підтримку країнам у розробці та впровадженні політик і програм, спрямованих на боротьбу з торгівлею людьми. Зокрема, йдеться про:

1) Організацію Об'єднаних Націй, в рамках якої функціонує Комісія з запобігання злочинності та кримінального правосуддя, Спеціальна робоча група з торгівлі людьми, Спеціальний

доповідач з питань насильства щодо жінок, а також Управління Верховного комісара ООН з прав людини. В межах ООН також діє Робоча група з сучасних форм рабства, яка відповідає за вивчення всіх аспектів рабства.

2) Міжнародну організацію кримінальної поліції (Інтерпол), яка проводить конференції з питань торгівлі людьми, спрямовані на підтримку та координацію зусиль національних правоохоронних органів у боротьбі з торгівлею жінками та дітьми. Основна мета цих заходів – допомогти країнам-членам Інтерполу посилити контроль та обмінюватися інформацією щодо переміщення та діяльності, пов'язаної з проституцією, на міжнародному рівні. Генеральний секретаріат Інтерполу надає необхідну інформацію для притягнення до відповідальності торговців людьми на запит країн-членів, а також забезпечує підтримку у проведенні розслідувань та сприяє співпраці між правоохоронними органами різних держав.

3) Міжнародну організацію праці (МОП), яка здійснює значний внесок у боротьбу з торгівлею людьми. За час свого існування МОП прийняла кілька нормативних актів, спрямованих на боротьбу з цим явищем. Уряди країн зобов'язані звітувати перед МОП про кроки, які вони зробили для виконання цих міжнародних стандартів. Ці звіти розглядаються Комітетом експертів із застосування конвенцій і рекомендацій, а також на Міжнародній конференції праці, де обговорюються та вирішуються всі виникаючі проблеми.

Крім того, МОП активно впроваджує програми технічної допомоги для боротьби з дитячою працею, рабством та іншими формами експлуатації. Організація надає інформацію Робочій групі з сучасних форм рабства, що, у свою чергу, допомагає висвітлити ступінь дотримання конвенцій МОП та визначити ситуації, в яких МОП може надати додаткову підтримку для вирішення проблеми.

Таким чином, міжнародні стандарти у сфері протидії торгівлі людьми є комплексним підходом, який передбачає тісну співпрацю різних суб'єктів для ефективної боротьби з цим глобальним викликом.

Основні міжнародні стандарти регулювання боротьби з торгівлею людьми в сучасному світі включають низку

ключових документів і ініціатив, спрямованих на запобігання, захист жертв та притягнення до відповідальності винних, зокрема:

1) Протокол ООН про попередження та припинення торгівлі людьми, особливо жінками і дітьми (Палермський протокол);

Цей протокол є частиною Конвенції ООН проти транснаціональної організованої злочинності і є основним міжнародним інструментом у боротьбі з торгівлею людьми. Він визначає торгівлю людьми як злочин і закликає до міжнародного співробітництва для його запобігання та боротьби з ним [1].

2) Конвенція Ради Європи про заходи щодо протидії торгівлі людьми;

Ця конвенція, яка набрала чинності у 2008 році, має на меті захист прав жертв торгівлі людьми, забезпечення ефективного розслідування та притягнення винних до відповідальності, а також сприяння міжнародному співробітництву [2].

3) Конвенція Міжнародної організації праці (МОП) № 182;

Ця конвенція визначає торгівлю дітьми як одну з найгірших форм дитячої праці. Згідно з положеннями цієї Конвенції, національне законодавство повинно визначати та забороняти види робіт, які завдають шкоди здоров'ю, безпеці або моральності дітей. Крім того, у країні має бути призначений компетентний орган, відповідальний за регулювання та контроль за виконанням цих положень. Цей орган також забезпечує, що всі відповідні заходи виконуються ефективно і своєчасно, з урахуванням міжнародних стандартів та рекомендацій [3].

4) Регламенти та директиви Європейського Союзу;

ЄС прийняв кілька директив і регламентів, що спрямовані на боротьбу з торгівлею людьми, зокрема Директиву 2011/36/EU, яка встановлює мінімальні стандарти для держав-членів у сфері запобігання торгівлі людьми та захисту жертв. Директива 2011/36 включає заходи щодо запобігання торгівлі людьми. Для координації політики ЄС у боротьбі з сучасними формами рабства в 2010 році було створено посаду Європейського координатора з боротьби з торгівлею людьми [4].

Вищевказані стандарти і документи забезпечують основу для міжнародного співробітництва та координації зусиль

у боротьбі з торгівлею людьми. Вони також надають чіткі рекомендації для держав щодо здійснення ефективних заходів у цій сфері.

Список використаних джерел

1) Протокол про попередження і припинення торгівлі людьми, особливо жінками і дітьми, і покарання за неї, прийнятий резолюцією 55/25 Генеральної Асамблеї ООН. URL: http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=995_791. (дата звернення: 24.05.2024)

2) Конвенція Ради Європи про заходи щодо протидії торгівлі людьми. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_858#Text (дата звернення: 24.05.2024)

3) Конвенція про заборону та негайні заходи щодо ліквідації найгірших форм дитячої праці № 182. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/993_166#Text (дата звернення: 24.05.2024)

4) Directive 2011/36/EU of the European Parliament and of the Council of 5 April 2011 on Preventing and Combating Trafficking in Human Beings, and Protecting Victims, Repealing Framework. Decision 2002/629/JHA.

5) Маринів І., Дергачов А. Міжнародне співробітництво у галузі протидії торгівлі людьми. Науковий вісник Ужгородського національного університету. 2018. Т. 2, № 53. URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/30927/1/МІЖНАРОДНЕ%20СПІВРОБІТНИЦТВО%20У%20ГАЛУЗІ%20ПРОТИДІЇ%20ТОРГІВЛІ%20ЛЮДЬМИ.pdf> (дата звернення: 25.05.2024).

М. С. Долинська,

завідувач кафедри господарсько-правових дисциплін,
доктор юридичних наук, професор
(*Львівський державний університет
внутрішніх справ*)

ДО ПИТАННЯ СПІВВІДНОШЕННЯ МІГРАЦІЙНОЇ ТА ЕТНОНАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ В УКРАЇНІ

Зародження засад етнонаціональної політики прослідковуються на теренах України ще з часів об'єднання племен на староукраїнських землях.

Певні засади зародження етнонаціональної політики були закріплені в договорах Русі з Візантією. Проникнення християнства на територію Київської Русі та в подальшому прийняття християнства спонукало до появи священників із Візантії, поширювалися збірники візантійського (грецького) церковного права [1, с. 96]. Тобто відбулося зародження певних засад міграційної політики.

Галицько-Волинська держава, як спадкоємиця Київської Русі не лише зберегла українські національні державницькі традиції, але й розвинула, в тому числі у здійсненні етнонаціональної політики. Прикладом проведення «гуманної» етнонаціональної політики слугують відомості щодо проживання у Галицько-Волинській державі багатьох іноземців: греків, вірмен, німців, поляків, євреїв, хозарів (серед яких були особисто запрошені Данилом Галицьким іноземці), які зберегли свої національні, в тому числі правові традиції [2, с. 357].

Вищевказане свідчить про зародження певних засад міграційної політики.

Кожна цивілізована держава, вважаючи себе національно визначеною, забезпечує захист прав і законних інтересів усіх громадян незалежно від національної належності шляхом законодавчого закріплення загальнодержавної атмосфери міжетнічної толерантності та загальнонаціональної єдності в країні [3, с. 4.58].

О. Антонюк перераховує 9 основних об'єктивних чинників формування етнонаціональної політики в незалежній Україні, серед яких варто виокремити наступні: незалежне існування України, як держави; поліетнічний склад населення;

активізація етнополітичного процесу, широкого включення до нього структурних етнокомпонентів українського суспільства – української нації, корінних народів на національних меншин; необхідність узгодження інтересів, встановлення рівноправних та гармонійних відносин між етнічними групами; співробітництво та зв'язки з українською діаспорою та вихідцями з України, людьми іноетнічного походження; наявність інтенсивних міграційних потоків [4, с. 23].

Проголошення незалежності України стало потужним поштовхом активності як українців, так і інших різноманітних етнокультурних груп, в тому числі мігрантів на території держави. Тобто відбулося відродження етнонаціональних відносин на більш високому рівні, враховуючи кращий європейський та світовий досвід правового регулювання вищевказаних правовідносин [5, с. 94].

Також у цей час відбулося зародження державної міграційної політики.

На думку Б. Карпінського та О. Карпінської, державна міграційна політика – це комплексна система програмних заходів, що проводиться під правничо-законодавчою егідою держави щодо управління й регулювання міграційних процесів, виходячи з потреб юридичного й матеріального захисту прав мігрантів та створення їм належних умов для реалізації власного інтелектуального й трудового потенціалу, базуючись на принципах захисту національних інтересів, безпеки і територіальної цілісності [6, с. 77]. Дійсно, державна міграційна політика з позиції права ділиться на дві складові: зовнішню та внутрішню.

Ми погоджуємося, що до основних напрямів державної демографічної політики у сфері міграції населення відноситься: забезпечення свободи пересування; правниче регулювання міграційних потоків з урахуванням соціально-економічних умов, демографічної структури регіонів держави й національних особливостей мігрантів [6, с. 77].

Незважаючи на війну, в Україні продовжує розвиватися правове регулювання як етнонаціональної так і міграційної політики в державі.

Дійсно, етнонаціональна політика в Україні повинна здійснюватися виважено та з дотриманням принципу

верховенства права, принципу поваги до ідентичності корінних народів та національних меншин (спільнот) [5, с. 98].

Мають рацію Б. Карпінський та О. Карпінська, що загалом, міграційна політика держави може реально впливати на активізацію державотворчого патріотизму нації в умовах воєнного стану, якщо вона базується на правових засадах, сприяє успішній інтеграції мігрантів та розбудові мультикультурного й багатонаціонального суспільства. Практично, проактивний підхід до мігрантів та розуміння їхнього внеску у розвиток держави може зміцнювати почуття належності до нації та посилювати загальну громадську свідомість, що в свою чергу активно сприятиме формуванню сильної та єдиної нації в рамках сучасного державотворення і конституційного права [6, с. 82].

У відповідь на новітні виклики у політиці інтеграції відбувається поступовий зсув до ширшого розуміння інклюзії, орієнтованої не на окремі групи, а на все населення. Важливим інструментом такого підходу є міжкультурний діалог, до якого залучаються і мігранти, і місцеві мешканці. Він базується на усвідомленні, що, з одного боку, будь-яка культура не є статичною, зазнає змін, формується у взаємодії, а з другого – жодна культура не є зразковою, має чому вчитися і має чому навчати [7, с. 189].

Ми погоджуємося з О. Малиновською, що етнополітика, і міграційна політика покликані сприяти консолідації суспільства, бути спрямованими на захист прав людини, запобігати дискримінації, проявам расизму та ксенофобії, міжнаціональним конфліктам та ворожнечі. Ці два напрями політичної діяльності держави перетинаються і водночас доповнюють один одного. Якщо етнополітика спрямована на регулювання міжнаціональних відносин, збереження та розвиток етнічної самобутності меншин, то міграційна політика причетна до поповнення населення країни у спосіб міграційних переміщень, формування нових інонаціональних груп. Проте позитивний результат від такого поповнення людських ресурсів можливий лише за умови успішної інтеграції прибулих у суспільство, що, у свою чергу, вимагає захисту людських прав мігрантів, забезпечення недискримінації, протидії расизму і ксенофобії, тобто реалізації завдань і етнополітики, і міграційної політики [7, с. 181].

Підхід, що ґрунтується на визнанні етнокультурних особливостей мігрантів, спирається на чотири взаємопов'язані підвалини: визнання та збереження ідентичності; недискримінація та рівність; міжкультурний діалог і толерантність; участь мігрантів у житті суспільства [8].

Має рацію О. Малиновська наголошуючи, що загальний тренд активізації міжнародної міграції не омине Україну. Суспільству доведеться подолати шлях до визнання різноманітності як цінності і ресурсу розвитку, а державі – враховувати етнокультурні права мігрантів для реалізації міграційної політики, поширити заходи етнополітики на „нові», мігрантські меншини, надаючи їм гарантії проти порушення прав, маргіналізації, примусової асиміляції. Автор стверджує, що результат ускладнення структури суспільства, збільшення чисельності його окремих фрагментів, які відрізняються за мовою, культурою, релігією, може мати позитивний характер, сприяти взаємозбагаченню культур та загальному благу, проте здатен призвести і до негативних наслідків – конфлікту цінностей, культурних норм, порушенню суспільної єдності. За таких умов вимоги до міграційної політики держави, як і до її етнополітики, закономірно зростають. У процесі їх удосконалення не можна буде не зважати на те, що беззастережний у цивілізованому світі захист прав національних меншин неможливий без забезпечення загального клімату толерантності до «інших», що стосується також і мігрантів [7, с. 194].

Погоджуємося з думкою науковців, що державна міграційна політика в умовах воєнного стану може стимулювати про-яв державотворчого патріотизму нації шляхом посилення як мотивації громадян, так і збереження їх потягу до проживання у Батьківщині навіть в умовах воєнного стану [6, с. 81–82].

Тобто, етнонаціональна політика держави є ширшим поняттям ніж міграційна політика, однак міграційна політика певною мірою є складовою етнонаціональної політики в Україні.

Проводячи етнонаціональну політику держава Україна повинна враховувати як інтереси усіх громадян, які проживають на її території незалежно від національної належності: як українського народу, так і інтереси мігрантів, зокрема, національних меншин (спільнот), в тому числі мігрантських.

Список використаних джерел

1. Долинська М. С. Становлення та розвиток законодавства про нотаріальну діяльність в Україні : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.01 ; Львівський нац. ун-т ім. Івана Франка. Львів, 2017.
2. Долинська М. С. Нотаріальна практика та державна етнонаціональна політика в Україні: точки дотику. *Наукові записки Львівського університету бізнесу та права. Серія економічна. Серія юридична.* 2024. Вип. 40. С. 354–361.
3. Балинська О. М., Балинський І. О., Долинська М. С. Державна етнонаціональна політики як чинник гарантування права громадян на безпеку. *Актуальні проблеми вдосконалення чинного законодавства : збірник наукових праць.* 2023. Вип. 62. С. 4.53–4.62.
4. Антонюк О. В. Етнополітика в Україні: історія та сучасний стан. *Український історичний журнал.* 1999. № 4. С. 15–28.
5. Долинська М. С. Еволюція правового регулювання етнонаціональної політики в незалежній Україні. *Наука і техніка сьогодні (Серія «Педагогіка», Серія «Право», Серія «Економіка», Серія «Фізико-математичні науки», Серія «Техніка»)* : журнал. 2024. № 1(29) 2024. С. 91–100.
6. Карпінський Б. А., Карпінська О. Б. Правничо-активізаційні аспекти державотворчого патріотизму нації за міграційної політики в умовах воєнного стану. *International scientific journal «Internauka». Series: «Juridical sciences».* 2023. № 8 (66). С. 75–85. DOI: 10.25313/2520-2308-2023-8-9107
7. Малиновська О. Етнополітика та міграційна політика: до питання взаємозв'язку і взаємовпливу. *Політичні дослідження.* 2023. № 1. С. 178–198.
8. Berry S. Mainstreaming a minority rights-based approach to refugee and migrant communities in Europe. URL: https://minorityrights.org/wp-content/uploads/2017/12/MRG_Rep_MStream_CMC_FINAL.pdf

С. С. Єсімов,
професор кафедри адміністративно-правових дисциплін,
кандидат юридичних наук, професор
*(Львівський державний університет
внутрішніх справ)*

ПРО ВНЕСЕННЯ ЗМІН У НОРМАТИВНІ АКТИ ЩОДО ПРОТИДІЇ ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ

Зміст протидії торгівлі людьми пов'язаний з цілим комплексом теоретичних і прикладних тем правової науки. Це захист прав людини, забезпечення безпеки особи, охорона життя, фізичного та морального здоров'я громадян, у тому числі проблема торгівлі людьми. Торгівля людьми в Україні розглядається як комплексне явище, що включає не тільки угоди щодо людини, але ще й різні форми її експлуатації та використання підневільного стану. Систематичний моніторинг результатів боротьби з торгівлею людьми показує, що значна частина таких злочинів пов'язані з різноманітними формами сексуальної експлуатації, при цьому жертвами торговців людьми переважно стають молоді жінки, які потрапили у важку життєву ситуацію, а також соціально слабо захищені. Під торгівлею людьми зазвичай розуміється процес, внаслідок якого окремі особи потрапляють в експлуатацію або утримуються в цьому стані з метою одержання економічної вигоди.

Чинний Закон України від 20 вересня 2011 року № 3739-IV «Про протидію торгівлі людьми» був прийнятий відповідно до Типового закону про боротьбу з торгівлею людьми, розробленого Управлінням Організації Об'єднаних Націй по наркотикам і злочинності у 2010 році [1].

За 13 років чинності у зазначений Закон внесено 6 доповнень, які не торкалися безпосередньо заходів щодо протидії торгівлі людьми.

З метою реалізації положень Закону України від 20 вересня 2011 року № 3739-IV «Про протидію торгівлі людьми» постановою Кабінету Міністрів України від 22 серпня 2012 року № 783 »Про затвердження Порядку взаємодії суб'єктів, які здійснюють заходи у сфері протидії торгівлі людьми» на Міністерство соціальної політики України покладено

координацію діяльності органів публічної влади щодо протидії зазначеному явищу [2].

Для збору інформації, яка би слугувала базою для аналізу у кримінологічному, соціальному та організаційно-управлінському аспектах Наказом Міністерства соціальної політики України, Міністерства внутрішніх справ України від 11 січня 2016 року № 4/5 було затверджено Інструкцію зі збору та моніторингу статистичної інформації щодо осіб, які постраждали від торгівлі людьми [3].

Стаття 15 «Процедура встановлення статусу особи, яка постраждала від торгівлі людьми» Закону України «Про протидію торгівлі людьми» передбачає, що процедура встановлення статусу особи, яка постраждала від торгівлі людьми, визначається Кабінетом Міністрів України у ході співбесіди в місцевій державній адміністрації.

Реформування органів виконавчої влади призводять до зменшення чисельності співробітників, відповідно втрачається рівень обізнаності у сфері торгівлі людьми (правові засади, знання нормативних документів Організації Об'єднаних Націй у зазначеній сфері).

Водночас відповідно до адміністративно-територіального поділу України з урахування об'єднаних громад система органів Міністерства соціальної політики України охоплює усі адміністративно-територіальні одиниці і є найбільш доступною для населення.

Міністерства соціальної політики України проводить навчання працівників, що зумовлює відповідний рівень юридичної грамотності, у тому числі щодо сфери протидії торгівлі людьми.

Відповідно, доцільно функцію бесіди з претендентом на статус особи, яка постраждала від торгівлі людьми передати місцевим органам Міністерства соціальної політики України.

Зазначене не протирічить Типовому закону про боротьбу з торгівлею людьми, розробленого Управлінням Організації Об'єднаних Націй, так як покладає функцію визначення статусу покладається на Національний координаційний орган, який розробляє та розповсюджує серед фахівців, які можуть зіткнутися з жертвами торгівлі людьми, інформацію та матеріали щодо торгівлі людьми, включаючи, але не обмежуючись

цим, посібник з процедури виявлення жертв торгівлі людьми та направлення їх у відповідні служби [4].

Доцільно зауважити, що Закон України від 9 квітня 1999 року № 586-XIV «Про місцеві державні адміністрації» не містить положень щодо протидії торгівлі людьми та у типовій структурі органі, який займається протидією торгівлі людьми не передбачено [5].

Забезпечення захисту прав осіб, які постраждали від торгівлі людьми здійснюється відповідно до чинного законодавства на підставі Закону України «Про звернення громадян» та Кодексу адміністративного судочинства України.

Для підвищення ефективності правового захисту при звернення особи, яка претендує на статус жертви торгівлі людьми доцільно у пункт 1 частини 1 статті 20 «Розмежування предметної компетенції адміністративних судів» Кодексу адміністративного судочинства України внести доповнення щодо протидії торгівлі людьми [6].

Місцевий загальний суд, як суд першої інстанції в адміністративному судочинстві, який знаходиться за місцем знаходження місцевої державної адміністрації, територіального структурного підрозділу Міністерства соціальної політики України, вирішить спір у скорочений термін, передбачений для окремих проваджень передбачених статтею 264 «Особливості провадження у справах щодо оскарження нормативно-правових актів органів виконавчої влади, Верховної Ради Автономної Республіки Крим, органів місцевого самоврядування та інших суб'єктів владних повноважень» Кодексу адміністративного судочинства України.

У чинному Кодексі адміністративного судочинства України питання щодо оскарження рішень щодо статусу жертви торгівлі людьми покладено на окружні адміністративні суди.

Доцільно внести доповнення у Типове положення про територіальний центр соціального обслуговування (надання соціальних послуг) [7], затверджене постановою Кабінету Міністрів України від 29 грудня 2009 р. № 1417 «Деякі питання діяльності територіальних центрів соціального обслуговування (надання соціальних послуг)».

Список використаних джерел

1. Про протидію торгівлі людьми : Закон України від 20.09.2011 р. № 3739-IV. URL. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3739-17/conv#n150>
2. Про затвердження Порядку взаємодії суб'єктів, які здійснюють заходи у сфері протидії торгівлі людьми : Постанова Кабінету Міністрів України від 22.08. 2012 р. № 783. URL. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/783-2012-%D0%BF#Text>
3. Про затвердження Інструкція зі збору та моніторингу статистичної інформації щодо осіб, які постраждали від торгівлі людьми : Наказ Міністерства соціальної політики України, Міністерства внутрішніх справ України від 11.01.2016 р. № 4/5. URL. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0169-16#Text>
4. Керівні принципи з додержання прав людини в процесі повернення жертв торгівлі людьми до країни походження. Варшава : БДІПЛ ОБСЄ, 2018. 108 с.
5. Про місцеві державні адміністрації : Закон України від 09.04.1999 р. № 586-XIV. URL. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/586-14#Text>
6. Кодекс адміністративного судочинства України : Закон України від 06.07.2005 р. № 2747-IV. URL. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/2747-15>
7. Деякі питання діяльності територіальних центрів соціального обслуговування (надання соціальних послуг) : Постанова Кабінету Міністрів України від 29.12.2009 р. № 1417. URL. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1417-2009-%D0%BF#Text>

Ю. Ю. Забуга,
асистентка кафедри кримінального права,
кандидатка юридичних наук,
*(Національний юридичний університет
ім. Ярослава Мудрого),*
старша наукова співробітниця лабораторії
дослідження проблем національної безпеки
у сфері охорони здоров'я
*(Науково-дослідний інститут
вивчення проблем злочинності
імені академіка В. В. Сташиса НАПрН України)*

ОСОБЛИВОСТІ ПРИТЯГНЕННЯ ДО КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ТОРГІВЛЮ ЛЮДЬМИ ПІД ЧАС ЗБРОЙНОГО КОНФЛІКТУ: ДОСВІД УКРАЇНИ

1. Під час збройного конфлікту збільшується ризик стати жертвами такого злочину, як торгівля людьми. Особливо це стосується безробітних жінок та дітей, які доволі часто мігрують, тікаючи від війни. Офіційні дані свідчать, що станом на 16.05.2024 р. за межами України знаходиться 6 483 500 осіб [1]. Біля 4,9 млн. осіб отримали статус внутрішньо переміщених осіб, переїхавши до більш безпечних областей України) [2]. Підвищується ризик стати жертвою торгівлі людьми і серед тих українців, які вимушено залишились на тимчасово окупованих територіях.

2. Незважаючи на прогнозоване зростання кількості випадків вчинення торгівлі людьми під час війни в середині країни, аналіз офіційних статистичних даних свідчить про дещо іншу ситуацію. Так, відповідно до інформації, наданої Офісом Генерального прокурора, у 2022 р. було обліковано лише 131 кримінальне правопорушення за ст. 149 КК, що становить на 43% менше, ніж у 2021 р., коли протягом року було відкрито 229 кримінальних проваджень за цією статтею. У 2023 р. цей показник склав вже 144 облікованих кримінальних правопорушень (що є на 37% менше, порівняно із 2021 р.). У 2022 р. повідомлення про підозру було вручено особам лише у 93 кримінальних провадженнях, що на 43% менше, ніж у 2021 р.,

коли кількість таких проваджень становило 163. У 2023 р. цей показник склав вже 107 кримінальних проваджень (що є на 34% менше, ніж у 2021 р.). У 2022 р. з обвинувальним актом було направлено до суду 63 кримінальні провадження (що є на 40 % менше, ніж у 2021 р., коли до судів з обвинувальним актом надійшло 104 кримінальні провадження), тоді як у 2023 р. кількість таких випадків зросла до 81 (що є лише на 22% менше, ніж у 2021 р.) [3].

3. За період із 24.02.2022 р. по 01.05.2024 р., у ЄДРСР було оприлюднено лише 53 вироки, ухвалених судами I інстанції за ст. 149 КК, з яких 17 вироків було ухвалено у 2022 р., 29 – у 2023 р. та 7 протягом 4 місяців 2024 р. Із них:

- 52 вироки є обвинувальними, і лише в одному вирокі суд виправдав підозрюваного за ч. 2 ст. 149 КК через недоведення ознак суб'єктивної сторони даного злочину [4].

- у 12 вироках судами доведена вина осіб у вчиненні злочину, передбаченого ч. 1 ст. 149 КК, у 26 вироках – за ч. 2 ст. 149 КК, у 6 вироках – за ч. 3 ст. 149 КК. Інформація щодо кваліфікації дій винних по ст. 149 КК ще в 8 вироках встановити неможливо, адже доступ до тексту заборонений для оприлюднення згідно з п. 4 ч. 1 ст. 7 Закону України «Про доступ до судових рішень»;

- аналіз фактичних обставин кримінальних проваджень по ст. 149 КК, зокрема часу вчинення кримінальних правопорушень, свідчить, що лише у 17 із них торгівля людьми відбувалась під час війни. 16 із цих вироків є обвинувальними і один – виправдувальний [4];

- метою торгівлі людьми у 23 випадках була сексуальна експлуатація потерпілої особи (із них 12 випадків – під час війни), в 1 випадку – використання в порнобізнесі, у 10 випадках – втягнення у злочинну діяльність, у 7 – втягнення у трудову експлуатацію (із них 3 випадки – під час війни) і у 3 – втягнення у заняття жебрацтвом (1 із цих випадків був під час війни).

4. Зменшення кількості відкритих кримінальних проваджень за ст. 149 КК, а також переданих проваджень до суду з обвинувальним актом, як і ухвалених обвинувальних вироків за цією статтею протягом 2022 та 2023 рр. пояснюється тим, що діяльність органів Національної поліції України

(далі – НПУ), яким підслідні кримінальні правопорушення за ст. 149 КК, була (і залишається) суттєво ускладненою через воєнні дії, які й досі тривають в Україні. Органи НПУ, інші правоохоронні органи та суди, діють і діяли лише на тих територіях, які підконтрольні українському уряду. До того ж система правоохоронних органів і судів відчуває гострий дефіцит кадрів. Тож на всіх рівнях спостерігається брак фахівців, які спеціалізуються на виявленні, розслідуванні, підтриманні обвинувачення та розгляд справ щодо торгівлі людьми, що в цілому негативно відображається на здатності держави запобігати, розслідувати та притягувати до кримінальної відповідальності винних у вчиненні цього злочину під час воєнного стану.

5. Однак зменшення кількості виявлених випадків вчинення даного злочину, про які стало відомо державі протягом збройного конфлікту, є доволі тривожним сигналом, адже не всі жертви торгівлі людьми наразі встановлені. Тож фізичному та психічному здоров'ю цих осіб ймовірно і зараз завдається шкода. Натомість у торговців людьми виникає почуття безкарності через неможливість реалізації принципу невідворотності кримінальної відповідальності та покарання за такі злочини. Певною мірою такій ситуації сприяє і фактична безкарність тих осіб, які постали перед судом і були засуджені за ст. 149 КК.

6. Так, аналіз 17 обвинувальних вироків за ст. 149 КК, в яких йшлося про торгівлю людьми, вчинену під час збройного конфлікту (один із них, як зазначалось вище є виправдувальним [4]), свідчить, що найпоширенішою формою реалізації кримінальної відповідальності є призначення покарання із подальшим звільненням особи від його відбування за ст. 75 КК (15 вироків із 16 обвинувальних). Виняток становить вирок Лебединського районного суду Сумської області від 23 листопада 2023 р. у справі № 950/2812/23, яким особа була визнана винною у вербуванні, переміщенні, вчиненні з метою трудової експлуатації, з використанням обману та уразливого стану особи щодо кількох осіб за ч. 2 ст. 149 КК, а також у грубому порушенні законодавства про працю за ч. 1 ст. 172 КК України та іншому грубому порушенні законодавства про працю, вчинене повторно за ч. 2 ст. 172 КК [5]. У цій справі суд на I етапі за кожне із кримінальних правопорушень окремо на підставі

положень ст. 69 КК призначив основне покарання у виді штрафу у певному розмірі, а остаточну міру покарання за сукупність цих кримінальних правопорушень визначив, застосувавши принцип поглинення менш суворого покарання більш суворим, у виді штрафу у розмірі 3001 неоподаткований мінімум доходів громадян, що становить 51017 грн.

7. В цілому, якщо аналізувати те, які кримінально-правові засоби застосовували суди до винних у вчиненні торгівлі людьми осіб в 52 обвинувальних вироків, ухвалених в період із 24.02.2022 р. по 01.05.2024 р., то перше місце посідає звільнення від відбування покарання з випробуванням на підставі ст. 75 КК (49 обвинувальних вироків із 52). І лише в ще 2 обвинувальних вироків, на додаток до вищенаведеного, суди призначали винним особам реальну міру покарання [Див.: 6; 7]. В цілому, така тенденція до застосування ст. 75 КК за торгівлю людьми спостерігалась у судовій практиці і до початку повномасштабного вторгнення.

8. Видається, що підхід до застосування ст. 75 КК до торговців людьми, які визнані судом винними за ст. 149 КК, має бути більш диференційованим, особливо під час збройного конфлікту. Судам необхідно враховувати в сукупності всі фактичні обставини справи і ретельно досліджувати не тільки наявність чи відсутність обставин, які пом'якшують/обтяжують покарання, та даних про особу винного, але й передусім ті показники, які впливають на *ступінь тяжкості вчинення конкретного кримінального правопорушення*. У справах про торгівлю людьми це має бути: мета експлуатації, кількість потерпілих від даного злочину осіб, їх вік, стать, стан здоров'я, спосіб вчинення даного кримінального правопорушення, його вчинення певній формі співучасті, тощо. Видається, що дійсно, застосування ст. 75 КК є доцільним у справах про торгівлю людьми, в яких йдеться про вербування, переміщення та передачу (або ін. дії) незначної кількості повнолітніх осіб з метою їх сексуальної експлуатації, коли способом вербування виступає використання уразливого стану потерпілої особи. У випадках же, коли ті самі ж дії вчиняються щодо малолітніх осіб, або щодо повнолітніх осіб, але способом вчинення злочину виступає обман (неповідомлення про дійсний характер виконуваних робіт), то доцільніше призначати реальну міру

покарання. Це саме стосується і всіх випадків, коли здійснюється трудова експлуатація потерпілих (куди ми відносимо примусову працю або примусове надання послуг, рабство або звичай, подібні до рабства, підневільний стан, залучення в боргову кабалу, зайняття жебрацтвом), а також медична експлуатація (на нашу думку це поняття включає в себе вилучення органів, проведення дослідів над людиною без її згоди, примусову вагітність або примусове переривання вагітності) та втягнення у заняття злочинною діяльністю. Наявність на утриманні винної особи неповнолітніх дітей, непрацевдатних батьків в сукупності із іншими обставинами, які пом'якшують покарання, та відсутністю обтяжуючих покарання обставин у таких випадках має виступати лише підставою для застосування ст. 69 КК.

Список використаних джерел

1. Refugees from Ukraine recorded globally. Operational Data Portal. URL: <https://data.unhcr.org/en/situations/ukraine> (дата звернення : 16.05.2024 р.)
2. Внутрішньо переміщені особи. Офіційний сайт Міністерства соціальної політики. URL: <https://www.msp.gov.ua/timeline/Vnutrishno-peremishcheni-osobi.html> (дата звернення : 16.05.2024 р.)
3. Єдиний звіт про кримінальні правопорушення за 2013, 2014, 2015, 2016, 2017, 2018, 2019, 2020, 2022, 2023 рр. : офіційний веб-сайт Генеральної Прокуратури України. URL: <https://gp.gov.ua/ua/posts/pro-zareyestrovani-kriminalni-pravorogushennya-ta-rezultati-yih-dosudovogo-rozsliduvannya-2> (дата звернення : 15.05.2024 р.).
4. Вирок Білгород-Дністровського міськрайонного суду Одеської області від 03 травня 2023 р. у справі № 495/7562/22. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/110629655> (дата звернення : 15.05.2024 р.).
5. Вирок Лебединського районного суду Сумської області від 23 листопада 2023 р. у справі № 950/2812/23. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/115117035> (дата звернення : 15.05.2024 р.).
6. Вирок Ленінського районного суду м. Полтави від 14 жовтня 2022 р. у справі № 646/3390/20. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/106753414> (дата звернення : 15.05.2024 р.).
7. Вирок Деснянського районного суду міста Києва від 12.01.2024 р. у справі № 754/3/24. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/116261231> (дата звернення : 15.05.2024 р.).

О. І. Зачек,

т.в.о. завідувача кафедри інформаційного
та аналітичного забезпечення діяльності
правоохоронних органів,
кандидат технічних наук, доцент
*(Львівський державний університет
внутрішніх справ)*

ЗАСТОСУВАННЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ У ПРОТИДІЇ ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ

Злочинці під час здійснення торгівлі людьми у широких масштабах використовують сучасні інформаційні технології. Тому правоохоронні органи у протидії цій злочинній діяльності теж повинні використовувати новітні технології, і зокрема, штучний інтелект. Штучний інтелект в наш час використовується в різних галузях діяльності людини, полегшуючи виконання різноманітних завдань. Зокрема, штучний інтелект має великі перспективи застосування для підвищення ефективності правоохоронної діяльності в Україні [1]. Штучний інтелект може відігравати важливу роль у протидії торгівлі людьми. Ось кілька способів, у які він може бути використаний:

1. Аналіз даних: Штучний інтелект може аналізувати великі обсяги даних з різних джерел, щоб виявити патерни та ознаки торгівлі людьми. Це може допомогти правоохоронним органам в ідентифікації та розслідуванні таких злочинів. Це можна здійснювати за допомогою ChatGPT.

2. Моніторинг Інтернету: Штучний інтелект може автоматично сканувати Інтернет для виявлення оголошень про торгівлю людьми, форумів або сайтів, де це може відбуватися, і сповіщати про це правоохоронні органи. Тут також може бути корисним ChatGPT.

3. Відеоспостереження: Системи штучного інтелекту можуть використовуватися для аналізу відеопотоків з метою виявлення підозрілих ситуацій, коли люди перетинають кордони чи знаходяться у ситуаціях, що можуть вказувати на торгівлю людьми. Інтелектуальні системи безпеки, які використовують системи відеоспостереження на основі відеокамер зі штучним інтелектом, дозволяють попереджати злочини, внаслідок чого рівень злочинності в середньому може значно знизуватись [2, с. 83].

4. Розпізнавання облич: Технології розпізнавання облич можуть бути використані для пошуку зниклих осіб або для ідентифікації людей, що потрапили в обстановку торгівлі людьми. Велику користь у правоохоронній діяльності може принести технологія розпізнавання облич на основі штучного інтелекту, розроблена американською компанією Clearview AI. Алгоритм цього програмного забезпечення дозволяє порівнювати фотографію особи з фотографіями бази даних, яка налічує понад 20 мільярдів зображень, що розміщені у мережі Інтернет, зокрема в соціальних мережах [3].

5. Системи навчання та освіти: Штучний інтелект може бути використаний для створення систем навчання та освіти, які навчають людей розпізнавати ознаки торгівлі людьми та правильно поводитися в потенційно небезпечних ситуаціях [4].

6. Системи зворотного зв'язку: Штучний інтелект може бути використаний для створення систем зворотного зв'язку, які допомагають жертвам торгівлі людьми та персоналу служб підтримки отримувати швидку та ефективну допомогу. Для цього можуть використовуватись чат-боти, які допоможуть жертвам торгівлі людьми [5].

Ці технології можуть сприяти більш ефективній боротьбі з торгівлею людьми, допомагаючи у виявленні, запобіганні та реагуванні на цей злочин.

Хоча штучний інтелект може бути корисним інструментом у протидії торгівлі людьми, існують кілька потенційних проблем, які можуть виникнути:

1. Використання штучного інтелекту вимагає збирання та аналізу великих обсягів особистих даних, що може породжувати проблеми з приватністю та безпекою даних, особливо якщо не забезпечено відповідні заходи захисту.

2. Штучний інтелект не є бездоганим і може робити помилки, а це може призвести до неправильної ідентифікації потенційних випадків торгівлі людьми або до недооцінки ризиків.

3. Штучний інтелект потребує достатньої тренувальної вибірки для ефективної роботи. Якщо дані, на яких він навчався, неповні або неадекватні, це може призвести до недооцінки проблеми торгівлі людьми або до спотворення результатів.

4. Злочинці можуть розвивати технології та методи обходу систем штучного інтелекту, ускладнюючи їх ефективне застосування в боротьбі з торгівлею людьми.

5. Використання штучного інтелекту може породжувати питання етики, зокрема, стосовно правильності та справедливості його рішень. Наприклад, системи розпізнавання облич можуть бути схильні до дискримінації за расовою, гендерною або соціальною ознакою.

6. Залежність від штучного інтелекту може вести до відчуття недостатнього контролю та втрати людського елементу у прийнятті рішень, що може призвести до втрати ефективності та непередбачуваних наслідків.

Ці проблеми підкреслюють важливість ретельного планування, етичного розгляду та постійного вдосконалення технологій у використанні штучного інтелекту в протидії торгівлі людьми.

Також важливе значення має розробка правового забезпечення використання штучного інтелекту у протидії торгівлі людьми, яке має на меті забезпечити ефективність, прозорість та захист прав людини. Ось деякі ключові аспекти правового регулювання, на які потрібно звертати увагу під час розробки правового забезпечення використання штучного інтелекту:

1. Законодавство повинно встановлювати правила щодо збору, зберігання та обробки особистих даних у контексті використання штучного інтелекту. Це включає в себе вимоги щодо забезпечення конфіденційності та захисту особистої інформації.

2. Правове регулювання має враховувати етичні аспекти використання штучного інтелекту, зокрема, уникнення дискримінації та неправильного впливу на права та свободи людини. Це може включати в себе вимоги до прозорості та обґрунтованості алгоритмів, які використовуються в системах штучного інтелекту.

3. Законодавство повинно встановлювати механізми відповідальності за шкоду, яка може бути заподіяна в результаті використання штучного інтелекту у протидії торгівлі людьми. Це може включати в себе вимоги до оцінки ризиків та впровадження заходів безпеки.

4. Законодавство має забезпечувати захист прав та інтересів жертв торгівлі людьми, включаючи захист їх приватності

та конфіденційності. Крім того, важливо забезпечити захист свідків, які співпрацюють з правоохоронними органами в розслідуванні випадків торгівлі людьми.

5. Оскільки торгівля людьми є транснаціональним явищем, важливо забезпечити міжнародне співробітництво у сфері використання штучного інтелекту. Це може включати обмін інформацією, навчання та спільні дії в області протидії торгівлі людьми за допомогою штучного інтелекту.

Ці аспекти правового регулювання мають сприяти ефективному та етичному використанню штучного інтелекту у протидії торгівлі людьми, забезпечуючи одночасно захист прав та свобод людини. Але правове регулювання використання штучного інтелекту у даний час є недостатнім як в Україні, так і у інших країнах [1]. Тому необхідно розробити належне законодавство, яке б визначало правила використання технологій штучного інтелекту у різних галузях, що забезпечувало б захист особистої інформації та запобігало б нерівності на основі алгоритмів штучного інтелекту.

Список використаних джерел

1. Зачек О. І., Дмитрик Ю. І., Сенік В. В. Роль штучного інтелекту в підвищенні ефективності правоохоронної діяльності. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія юридична*. № 3 (2023). Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ, 2023. С. 148–156.
2. Бугера О. І. Використання штучного інтелекту для запобігання злочинності. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: юридичні науки*. Том 32 (71). № 6. 2021. С. 82–86. URL: https://www.juris.vernadskyjournals.in.ua/journals/2021/6_2021/15.pdf (дата звернення: 12.05.2024).
3. Ryan Mac, Kashmir Hill. Clearview AI settles suit and agrees to limit sales of facial recognition database // NY Times. May 9, 2022. URL: <https://www.nytimes.com/2022/05/09/technology/clearview-ai-suit.html> (дата звернення: 12.05.2024).
4. Алекс МакФарланд. 10 найкращих інструментів ШІ для освіти (травень 2024 р.) // Unite.AI. 1 травня 2024. URL: <https://www.unite.ai/uk/10-best-ai-tools-for-education/> (дата звернення: 12.05.2024).
5. Зачек О. І., Рудий Т. В. Практика та перспективи використання чат-ботів Національною поліцією України. Інформаційні технології в освіті та практиці : матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (Львів, 17 грудня 2021) / упоряд. : Т. В. Магеровська. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ, 2021. С. 29–33.

І. В. Здреник,
доцент кафедри теорії права,
конституційного та приватного права,
кандидат юридичних наук
(*Львівський державний університет
внутрішніх справ*)

ПРОТИДІЯ ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ

Протидія торгівлі людьми в умовах воєнного стану в Україні полягає у тому, що конфлікт із збройними формуваннями породжує серйозні загрози для безпеки населення, спричиняючи збільшення ризику від торгівлі людьми. Військовий конфлікт часто призводить до переміщення населення, втрати домівок та руйнування інфраструктури, що робить людей більш уразливими перед торговцями людьми. Подібні кризові ситуації зумовлюють збільшення кількості випадків вербування, переміщення та експлуатації людей з метою отримання незаконної вигоди. Боротьба з торгівлею людьми стає надзвичайно важливою під час війни, оскільки це дозволяє захищати права і безпеку людей, які опинилися в уразливому становищі, та зменшує загрозу для суспільства в цілому. З початку воєнного конфлікту ризик потрапляння у ситуації торгівлі людьми істотно збільшився. Це стало наслідком того, що частина осіб виїхала на тимчасове проживання до країн Європи, інші були переміщені в межах власної держави, а значна кількість була примусово вивезена на територію Росії та Білорусії. Крім того, дії російської агресії та злочини, вчинені представниками держави-агресора проти мирного населення України, такі як незаконне утримання, утримання у полоні та залучення до збройних конфліктів, загострили проблему торгівлі людьми з орієнтацією на трудову та сексуальну експлуатацію, в рамках статті 149 Кримінального кодексу України [1].

Сутність поняття «торгівля людьми» визначає Закон України «Про протидію торгівлі людьми», зокрема абзац 15 частини першої статті 1 [2].

Боротьба з торгівлею людьми становить один із пріоритетних напрямів діяльності уряду України у сфері захисту прав людини. 20 вересня 2011 року Верховна Рада України

прийняла Закон України «Про протидію торгівлі людьми», який визначає основні напрями реалізації державної політики щодо боротьби з цим явищем [2]. Торгівля людьми є глобальним злочинним явищем, яке сучасність розглядає як форму рабства, що суттєво порушує права людини. Україна була однією з перших країн у Європі, що ухвалила законодавство, яке передбачало кримінальну відповідальність за торгівлю людьми, вже у 1998 році. У Кримінальному кодексі України покарання за такі злочини визначено статтею 149, яка описує вербування, переміщення, переховування, передачу або одержання людини з метою експлуатації, з використанням обману, шантажу чи уразливого стану особи [3]. Жертвою торгівлі людьми може стати будь-хто, будь-яка людина, незалежно від статі, віку, соціального статусу, рівня освіти тощо [4, с. 76].

Додатково слід визначити, що О. Кушнір відзначає, що для створення ефективної та результативної системи протидії торгівлі людьми необхідно використовувати системний підхід. Згідно з цим підходом, торгівлю людьми слід розглядати та вивчати як складне явище, що порушує права людини та набуває різних форм [5]. Так, 2 червня 2023 року Кабінет Міністрів України затвердив Державну цільову соціальну програму протидії торгівлі людьми на період до 2025 року. Метою цієї державної програми є вдосконалення механізмів запобігання торгівлі людьми, підвищення ефективності виявлення осіб, які здійснюють кримінальні правопорушення, пов'язані з торгівлею людьми, а також забезпечення захисту прав постраждалих від цього явища та надання їм допомоги [6].

Проблемним питанням щодо даного кримінального правопорушення, що передбачено ст. 149 КК України є недостатня обізнаність біженців щодо сучасної торгівлі людьми та рабства залишається ключовою проблемою в цій сфері, необхідно виявляти нові фактори вразливості, ризики та виклики, що можуть призвести до виникнення ситуацій, пов'язаних з торгівлею людьми, і проводити інформаційні заходи про випадки вчинення нових видів таких злочинів. Такі заходи слід проводити через спеціально-просвітницькі передачі, соціальну рекламу, банери, листівки, інформаційно-попереджувальні повідомлення у соціальних мережах, в освітніх закладах на батьківських зборах, виховних годинах, просвітницьких заняттях,

що обов'язково мають бути включені у плани виховної роботи. Також слід проводити бесіди з представниками поліції, соціально-просвітницькі заходи державних органів самоврядування, громадських організацій та інші ініціативи. Питання протидії торгівлі людьми в умовах воєнного стану в Україні є надзвичайно актуальним і складним. Зі зростанням конфліктів і воєнних дій на території країни, існує серйозна загроза збільшення випадків торгівлі людьми через вразливість населення та порушення прав людини.

Теорія та практика доводять, що одним з ефективних та традиційних шляхів покращення протидії злочинам є підвищення рівня теоретичного забезпечення цієї сфери, що досягається завдяки належній увазі та дослідженням з боку вчених. Відкриття нових методів аналізу, розробка та впровадження концепцій та теорій допомагають розуміти сутність злочинності та ефективніше реагувати на неї. Наукові дослідження в цій галузі не лише розкривають причини та механізми виникнення злочинів, а й вказують на шляхи їх запобігання та припинення. Такий підхід допомагає зміцнити базові принципи правосуддя та розробити більш ефективні стратегії боротьби зі злочинністю. Отже, наукова спільнота відіграє важливу роль у вдосконаленні протидії злочинності шляхом постійного вивчення, аналізу та розробки нових теоретичних підходів та концепцій.

Для зменшення випадків торгівлі людьми необхідно об'єднати зусилля на національному та міжнародному рівнях шляхом посилення міжнародного співробітництва та впровадження передових практик. Тобто, країни повинні активно співпрацювати між собою, обмінюватися інформацією та досвідом, спільно розробляти та реалізовувати стратегії та програми протидії торгівлі людьми. Таке співробітництво може включати обмін оперативною інформацією про злочинців, спільні розслідування, взаємну підтримку у судових процесах та інші заходи.

Таким чином, протидія торгівлі людьми в умовах воєнного стану в Україні виходить на перший план як надзвичайно важлива та невідкладна справа. Зі зростанням конфліктів і воєнних дій, населення стає більш уразливим перед різними формами експлуатації та торгівлі людьми. Це ставить

під загрозу не лише безпеку, а й гідність, свободу та права людини. Для ефективного протистояння цьому явищу важливо розробляти комплексні стратегії та програми, спрямовані на запобігання та виявлення випадків торгівлі людьми, а також надання допомоги та підтримки постраждалим особам. Необхідно проводити систематичні інформаційні кампанії та просвітницькі заходи, спрямовані на підвищення обізнаності населення про ризики та методи протидії торгівлі людьми. Також важливо активно співпрацювати з міжнародними та національними партнерами для обміну досвідом та ресурсами у цій сфері. Забезпечення безпеки та захисту прав людини в умовах воєнного конфлікту в Україні є не лише завданням уряду, але й громадянського суспільства та міжнародної спільноти.

Список використаних джерел

1. Торговля людьми під час війни: як не стати жертвою? Вебсайт Східного міжрегіонального управління Державної служби України з питань праці. 2024. *Електронне видання*. URL: <https://smu.dsp.gov.ua/news/torhivli-liudmy-pid-chas-viiny-iak-ne-staty-zhertvoiu/> (дата видання: 11.05.2024)
2. Про протидію торгівлі людьми : Закон України від 20.09.2011 року № 3739-VI / Верховна Рада України. *Відомості Верховної Ради України*. 2012, № 19–20, ст.173. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3739-17#Text> (дата видання: 11.05.2024)
3. Кримінальний кодекс України : Закон України від 05.04.2001 р. № 2341-III / Верховна Рада України. *Відомості Верховної Ради України*. 2001, № 25–26, Ст.131. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14> (дата видання: 11.05.2024)
4. Небитова Н. Ю. Протидія торгівлі людьми в умовах воєнного стану в Україні. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. № 3. 2023. С. 74–80.
5. Кушнір О. Підходи до розуміння торгівлі людьми. Вебсайт goal. 2014. *Електронне видання*. URL: <http://goal-int.org/pidxodi-yak-do-rozuminnya-torgivli-lyudmi/> (дата видання: 11.05.2024)
6. Протидія торгівлі людьми. Вебсайт Департаменту соціального захисту населення Тернопільської обласної державної адміністрації. 2024. *Електронне видання*. URL: <https://social.te.gov.ua/diyalnist/protidiya-torgivli-lyudmi/> (дата видання: 13.05.2024)

МЕТА ЯК ОBOB'ЯЗKOBA OЗНАKA ЗЛОЧИНУ ГЕНОЦИДУ

Основною перешкодою на шляху до перекваліфікації воєнних злочинів росіян, таких як незаконна депортація українських дітей на територію РФ, в категорію злочину геноциду є потреба доведення наявності в цих діях геноцидальної мети, яка є детермінантною ознакою геноциду відповідно до тексту Конвенції про запобігання злочину геноциду та покарання за нього.

Особливості тлумачення геноцидальної мети як складової суб'єктивної (ментальної) сторони злочину, а також порядок встановлення факту її наявності в свідомості конкретного правопорушника значною мірою розвинені практикою міжнародних трибуналів. Водночас в міжнародному науковому полі наявний суттєвий скепсис щодо можливості встановлення геноцидальної мети в діях росіян. Це створює виклики перед українською системою правосуддя, яка вже зараз відчуває потребу у власному розвитку концепції злочину геноциду, переосмислені міжнародного досвіду правозастосування щодо цього злочину, а також пошуку нових підходів до розуміння геноцидальної мети.

Традиційно під метою злочину розуміють уявлення злочинця про бажаний результат, якого він прагне досягти [1, с. 173]. Вочевидь такий результат може стосуватися не лише самої злочинної дії, але і її наслідків, залежно від того, чи є склад конкретного злочину формальним або матеріальним. Відповідно до статті 442 Кримінального кодексу України метою злочину геноциду є досягнення повного чи часткового знищення певної групи. Факт такого знищення або велика ймовірність його настання є в повній або частковій мірі наслідками вчинення конкретним злочинцем принаймні однієї з альтернативних геноцидних дій.

Хоча геноцид є злочином з формальним складом, для його кваліфікації потрібно встановити можливість або реальність

наслідків цього злочину та бажання суб'єкта їх досягнути, що водночас є позитивною вольовою ознакою умислу суб'єкта та метою злочину. Вольова ознака умислу суб'єкта щодо наслідків є обов'язковою для встановлення лише в злочинах з матеріальним складом. Тому геноцид поєднує в собі ознаки як злочину з формальним, так і злочину з матеріальним складом.

Вочевидь, позитивна чи негативна відповідь на питання, чи бажав злочинець настання факту або ймовірності знищення конкретної групи, визначає, чи вчинено злочин з прямим умислом (позитивна вольова ознака) або з непрямим умислом (негативна вольова ознака).

Так суб'єкт вчинення злочину геноциду дійсно може і не бажати настання наслідків у вигляді повного чи часткового знищення певної групи, але при цьому бути обізнаним із фактом того, що його злочинні дії можливо чи дійсно призведуть до таких наслідків. Цей висновок унеможливорює встановлення конкретної «мети» злочину, лише як позитивної вольової ознаки, однак не позбавляє дій злочинця геноцидального характеру та прямо впливає з доктрини міжнародного кримінального права.

По-перше, у статті 30 Римського статуту Міжнародного кримінального суду зазначається, що умисною формою вини охоплюється випадки, коли суб'єкт злочину має намір спричинити певний наслідок або усвідомлює, що він настане за звичайного перебігу подій. Такий підхід застосовується і для кваліфікації злочину геноциду, оскільки останній підпадає під юрисдикцію Суду.

По-друге, в практиці Югославського та Руандійського трибуналів для доведення геноцидальної мети активно застосовувались непрямі докази і припущення, виходячи із загальної спрямованості злочинних діянь проти певної групи, їх систематичності та масштабу [2, с. 137]. Подібна судова практика свідчить про потребу зосередження уваги саме на направленості геноцидальних дій, а не на конкретній меті у свідомості злочинця, доведення якої виявилось надмірно складним процесом.

По-третє, суміжними до поняття «мети» є поняття «мотиву» та «наміру». Мотив розглядається як внутрішнє спонукання

злочинця, що викликає в нього рішучість до вчинення злочину [3, с. 134], а тому може розглядатися лише як передумова для виникнення геноцидальної мети дій злочинця, що, до речі, також може слугувати доказом її наявності.

Що стосується поняття «намір», то саме цей термін використовується для опису геноцидальної мети в Конвенції про запобігання злочину геноциду та покарання за нього, а також в Римському статуті Міжнародного кримінального суду.

За своєю суттю намір є досить широким поняттям та може включати в себе ледве не всі ознаки суб'єктивної сторони складу злочину геноциду, такі як мета, мотив та навіть умисел. Більше того, в деяких випадках науковці зазначають про можливість поділу наміру на усвідомлюваний та підсвідомий [4, с. 298], що у випадку екстраполяції такого трактування на суб'єктивну сторону злочину геноциду дозволяє розширити підхід до визначення не тільки спеціальної мети цього злочину, але і злочинного умислу.

Таким чином, термінологічна різниця опису такої суб'єктивної ознаки злочину геноциду як «мета» в міжнародній та національній системах кримінального права породжує низку протиріч, що досить суттєво впливають на можливість кваліфікації злочину, невиправдано звужують різновиди умислу та позбавляють сторону обвинувачення можливостей для його доведення в суді.

Список використаних джерел

1. Баулін Ю. В., Борисов В. І., Тютюгін В. І. та ін. Кримінальне право України : Загальна частина : підручник / ред. : В. В. Сташис, В. Я. Тацій. 4-те вид. Харків : Право, 2010. 455 с.
2. Строкова І. І. Кримінальна відповідальність за геноцид (порівняльний аналіз) : дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2010. 227 с.
3. Ус О. В. Кваліфікація злочину за ознаками суб'єктивної сторони складу злочину. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія : Право.* 2018. Т. 2, № 49. С. 130–136.
4. Мисливий В., Огієвич С. Злочинний намір як категорія у кримінальному праві України. *Молодий вчений.* 2021. № 3 (91). С. 296–300. URL: <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2021-3-91-62>.

Ю. І. Кіржецький,

доцент кафедри соціально-гуманітарної підготовки,
кандидат економічних наук, доцент
*(Львівський державний університет
внутрішніх справ)*

М. С. Кіржецька,

доцент кафедри економіки підприємства
та інвестицій Навчально-наукового
інституту економіки і менеджменту,
кандидат економічних наук, доцент
*(Національний університет
«Львівська політехніка»)*

СОЦІАЛЬНІ ДЕТЕРМІНАНТИ НЕЗАКОННОЇ МІГРАЦІЇ ТА ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ В УКРАЇНІ

Повномасштабна війна в Україні призвела до значної зовнішньої та внутрішньої міграції зумовленої окупацією, воєнними діями, руйнуваннями на територіях проживання українців тощо. Офіційно зафіксовано понад 8 мільйонів біженців з України у світі, з них 6,3 мільйони осіб станом на кінець 2023 року припадає на ЄС [1]. З 24 лютого 2022 року також понад 6,9 млн осіб були переміщені в межах України. Серед тих, хто покинув Україну, 90 відсотків, за оцінками Агентства ООН у справах біженців, становлять жінки та діти. Це пов'язано з тим, що Уряд України мобілізує на військову службу чоловіків віком від 18 до 65 років та обмежує їх виїзд з країни.

Існує кардинальна відмінність кризової міграції в ЄС із Близького Сходу, оскільки більшість мігрантів була чоловіками. Що призвело до зростання злочинів пов'язаних з торгівлею людьми. Так, міжнародні організації, Уряди країн та неурядові та громадські організації, які залучені до боротьби з торгівлею людьми заявляли про ризики для українців із перших днів війни, вказуючи на існуючі тенденції цих злочинів. Особливої уваги заслуговують систематизовані аналітичні дані про торгівлю людьми в надзвичайних ситуаціях, отримані з попередніх криз та можливі особливості української міграційної кризи.

Основними передумовами зростання ризиків сексуальної експлуатації та торгівлі людьми є соціальні і економічні

детермінанти, які описані нижче. Зокрема, на початку війни міграція була спонтанна, переважно без розуміння «кінцевого місця призначення» малозахищених осіб: дітей, підлітків та жінок, які ставали жертвами злочинців, долучених експлуатації та торгівлі людьми. Наступною хвилею зростання злочинів із сексуальної експлуатації та торгівлі людьми став чинник, який зумовлений довривалістю воєнних дій та тривалого розлучення сімей з чоловіками, партнерами та батьками, що призвело до сильного гендерного зміщення та пошуку нового кола спілкування, зокрема, й серед злочинців.

До найбільш розповсюджених факторів, які детермінують ризик стати «мішенню» та бути завербованими торговцями людьми чи залученими до незаконної міграції є екологічні катастрофи, економічний спад, гуманітарні кризи що пов'язані із системою охорони здоров'я та інші також помітно сприяють підвищенню вразливості людей, особливо якщо вони пов'язані із ерозією верховенства права або різкого зростання рівня безробіття із одночасною кризою соціального захисту [3].

Окрім зазначених також, варто виокремити соціально-економічних фактори підвищення ризику стати жертвою цих злочинів: бідність, маргіналізація через соціальну ідентичність, фінансова ізоляція, нелегальний міграційний статус, низька освіта, походження, психічні та фізичні вади, скрутне сімейне середовище [2].

Фахівці Управління ООН з наркотиків і злочинності (UNODC) при підготовці звіту «Торгівля людьми в контексті збройного конфлікту» [4, 5], виокремлюють щонайменше чотири ключові чинники, пов'язані з конфліктом і підвищеною вразливістю до торгівлі людьми, а саме:

- колапс держави, погіршення законності та безкарність;
- вимушене переміщення;
- гуманітарні потреби та соціально-економічний стрес;
- соціальна фрагментація та розпад сімей.

Колапс держави, погіршення законності та безкарність. Конфлікт послаблює життєво важливі соціальні та інституційні структури, що в свою чергу збільшує кількість вразливих груп населення та ризику торгівлі людьми. Проте в Україні державні інституції залишалися функціональними. Це могло бути потенційним фактором, що запобігає

початковому зростанню незаконної міграції та торгівлі людьми з країни та всередині країни. Державна інфраструктура в Україні залишається дієвою для вирішення проблем, пов'язаних із торгівлею людьми. Крім того, Україна прагне покращити свої державні інституції через приєднання до Європейського Союзу, намагаючись відповідати вимогам Європейського Союзу, в тому числі щодо прав людини та зобов'язань щодо боротьби з торгівлею людьми.

Вимушене переміщення. З 24 лютого 2022 року по всій Європі було зареєстровано понад 8 мільйонів біженців [2] і майже 7 мільйонів людей пережили переміщення в межах України. Примусове переміщення здійснювалось в масових масштабах та стосувалось в основному жінок та дітей. Негативним фактором є й те, що значна частина цього переміщення є тривалим. За дослідженням Агентства ООН у справах біженців (ІОМ) станом на 23 січня 2023 року 5,4 мільйони людей залишаються переміщеними в Україні, і 58% усіх ВПО були переміщені протягом 6 місяців або більше. Враховуючи триваючий збройний конфлікт, умови для безпечного та гідного повернення в Україну ще не створені.

Гуманітарна потреба та соціально-економічний стрес. В Україні люди стикаються з серйозними гуманітарними потребами та соціально-економічним стресом. За даними Управління ООН для координації гуманітарних питань, інтенсивна військова ескалація призвела до людських втрат, поранень, переміщення цивільного населення по всій країні і в сусідні країни, а також значні руйнування та пошкодження цивільної інфраструктури та житлового фонду. Надання комунальних послуг – вода, світло, опалення та невідкладні медичні та соціальні служби – перебуває під серйозним тиском, і доступ людей до медичної допомоги продовжує обмежуватися, систематичні обстріли росією цивільної інфраструктури спричиняють зростання небезпеки та звуження гуманітарного простору. Швидке погіршення умов безпеки по всій країні ставить під загрозу життя сотень тисяч людей. Розширення конфлікту поглибить та розширить гуманітарні потреби серед мільйонів українців.

Соціальна фрагментація і розпад сімей. Жінки, діти та люди похилого віку розлучені з чоловіками, партнерами

та батьками як в Україні, так і за її межами у зв'язку із участю чоловіків у національній обороні. Коли почалося повномасштабне вторгнення, сім'ї, які шукали притулку за кордоном, розділялися, причому деякі з них залишилися в місці притулку, а інші повернулися в Україну, але не завжди до місця попереднього проживання. У деяких випадках російські війська примусово перемістили значну кількість українців до росії або на окуповані росією території України. Вплив вторгнення на суспільство та сімейну структуру є значним, що призводить до соціальної фрагментації та розпаду сімей.

Розуміння факторів, які можуть призвести до підвищеної вразливості та впливу торгівлі людьми, дає змогу покращити здатність до ідентифікації потенційних жертв торгівлі людьми та розробку стратегії запобігання цьому злочину та більш ефективного реагування на нього.

Список використаних джерел

1. Ukraine emergency. *Офіційний вебсайт Агентства ООН у справах біженців*. URL: <https://www.unhcr.org/emergencies/ukraine-emergency> (дата звернення: 20.04.2024).
2. Handbook on Protection and Assistance to Migrants Vulnerable to Violence, Exploitation and Abuse. *IOM UN Migration*. URL: <https://publications.iom.int/books/iom-handbook-migrants-vulnerable-violence-exploitation-and-abuse> (дата звернення: 20.04.2024).
3. Muraszkievicz J., Fenton T., Watson H. Human trafficking in conflict: Context, causes and the military. Palgrave Macmillan. 2020. 360 p.
4. 2023 Trafficking in Persons Report: Ukraine. Office to monitor and combat trafficking in persons. *U.S. Department of State: вебсайт*. URL: <https://www.state.gov/reports/2023-trafficking-in-persons-report/ukraine/> (дата звернення: 20.04.2024).
5. Elam J., The OSCE/ODIHR Code of Practice for Ensuring the Rights of Victims and Survivors of Human Trafficking: A Survivor's Perspective. *Journal of Human Trafficking, Enslavement and Conflict-Related Sexual Violence*. 2023. URL: <https://www.uitgeverijparis.nl/en/tijdschriftenonline/journal-of-human-trafficking-enslavement> (дата звернення: 20.04.2024).

М. В. Ковалів,
завідувач кафедри адміністративно-правових
дисциплін Інституту права,
кандидат юридичних наук, професор
*(Львівський державний університет
внутрішніх справ)*

ПОНЯТТЯ ТА ВИДИ НЕЛЕГАЛЬНОЇ МІГРАЦІЇ

Нелегальною міграцією є незаконне переміщення через державний кордон, тобто поза пунктами пропуску або з приховуванням від прикордонного та митного контролю, при використанні підроблених документів, візи (або без візи), самостійно чи за допомогою третіх осіб, а також проживання на території країни без належного дозволу компетентних державних органів.

Нелегальна міграція має вагоме значення у структурі міграційних потоків. Вона є соціально небезпечним, шкідливим, протизаконним явищем, яке реально загрожує економічним інтересам і громадській безпеці держави. Така міграція є однією з причин зростання злочинності, поширення небезпечних захворювань, розвитку підпільного ринку праці, виникнення напруженості у відносинах між державами.

В офіційній термінології ООН замість терміну «нелегальна міграція» переважно вживають термін «неврегульована міграція», а замість терміну «нелегальний мігрант» «неврегульований» або «мігрант або іноземець без належних документів». Ці поняття відображають гуманістичний підхід до явища нелегальної міграції, що базується на парадигмі прав людини. У його основі лежить принцип індивідуальної свободи, свободи переміщення, свободи вибору місця проживання [1, с. 83].

Відповідно до Закону України «Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства» [2], незаконна міграція існує в разі порушення встановленого порядку перебування в Україні: тобто проживання без документів на право проживання в Україні, або проживання за недійсними документами, недотримання встановленого порядку реєстрації або пересування і вибору місця проживання, працевлаштування, ухилення від виїзду після скінчення терміну перебування, а також за недотримання правил транзитного проїзду через територію України.

Термін «нелегальна міграція» – загальноприйняте поняття на визначення руху людей через державні кордони з порушенням правових норм. Терміни «нелегальна міграція та «незаконна міграція» вживають як синоніми. Однак термін «незаконна міграція» найчастіше вживають в офіційних документах, тим часом як поняття «нелегальна міграція» властиве науковим дослідженням і публіцистичним текстам.

Нелегальна міграція включає ряд характерних рис, які у міжнародних документах визначаються так:

1. Наявність посередника, контрабандиста, який організує перетин кордону, але не надає такого широкого кола послуг, як торговці людьми. У деяких окремих випадках нелегальне перетинання відбувається самостійно.

2. Мігрант може повністю уникнути контактів із владою під час перетинання кордону, надати фальшиві чи справжні документи чи повідомити неправдиві відомості про свої наміри. Існує окрема категорія, так званих, «напівлегальних мігрантів», які прибувають у країну легально, а вже там залишаються на нелегальному положенні.

3. Переміщення людей відбувається здебільшого цілком добровільно.

4. Прибуток отримується із тих коштів, які нелегальний мігрант сплачує контрабандисту. Боргова кабала майже не практикується. Якщо вона виникає, з'являються грошові вимоги до нелегального мігранта, які, можуть перетворитися в експлуатацію останнього.

5. Контрабанді людей не завжди притаманний прямий взаємозв'язок з іншими формами організованої злочинності, тим часом як у торгівлі людьми цей взаємозв'язок не підлягає сумніву [1, с. 84].

Об'єктивне й точне розуміння причин (факторів) прогресуючого стану нелегальної міграції є необхідною умовою результативного запобігання її проявам, а також надає можливість з'ясувати чинники такого шкідливого й суспільно небезпечного явища, як нелегальна міграція, відповідно, визначити її розміри та характер.

Нелегальну міграцію обумовлює певний комплекс чинників. Відповідно, постає питання про характер та значення тих або інших чинників нелегальної міграції. Саме тому

причинами нелегальної міграції варто вважати явища, процеси й інші фактори, які будь-яким чином впливають на нелегальну міграцію, зумовлюючи її як явище та породжуючи конкретні прояви.

У науковій літературі існує різноманітна класифікація чинників (часто взаємозалежних), під впливом яких формуються напрями та масштаби міграційних процесів. Переміщення у просторі відбувається внаслідок впливу економічних, соціальних, політичних, освітніх, демографічних, етнічних, морально-психологічних, військових, екологічних і інших факторів, але ці чинники діють одночасно, вони певною мірою взаємозалежні та взаємообумовлені.

Усі причини нелегальної міграції за сферами поширення та змістом можна поділити на такі групи: соціально-економічні; політичні; організаційно-управлінські; правові; морально-психологічні та інші.

Істотні проблеми в економічній та соціальній сферах зумовлюють загострення суперечностей, що призводить до конфліктів, які детермінують зростання криміналізації суспільства. Серед населення виникають спільноти, які перебувають за межею бідності, бездомні, безробітні, здатні вчиняти будь-які, в тому числі протиправні, дії для задоволення своїх власних потреб. Як правило, нелегальні мігранти потрапляють у гострі, стресові ситуації, які змушують йти на ризик задля власного життя, життя своєї родини, кидатись у прірву незнамого, чинити правопорушення заради покращення свого життєвого становища або втечі від конфліктів. Вимушені потоки мігрантів істотно відрізняються від організованих переселенців, наприклад у країни, де існує суттєвий брак трудових ресурсів. Таким мігрантам зазвичай надаються місце роботи, зарплата і житло. Вимушені переселенці й біженці, які вже зазнали матеріальних і соціальних втрат у місцях свого проживання, навпаки, складно адаптуються до нових умов життя.

До економічних причин, які можуть виступати загальними факторами й умовами нелегальної міграції, варто віднести такі: 1) нестабільну економічну ситуацію в державі, яка приваблює і спонукає потоки нелегальної міграції; 2) погіршення матеріальних умов життя і праці громадян, які призводять до бідності та злиденності трудящих мас, безробіття, невиплату

заробітної плати, позбавлення соціальних пільг; 3) нелегальне проникнення мігрантів суттєво ускладнює умови життя корінних мешканців, загострює соціальні конфлікти між місцевими жителями та мігрантами; 4) недостатнє фінансове забезпечення державних органів та установ, які займаються питаннями нелегальною міграції; 5) відсутність методик протидії конкретним видам нелегальної міграції 6) відносно дешеві соціальні послуги, що сприяють рухові потоків нелегальних мігрантів в Україну; 7) значна вартість депортації нелегальних мігрантів з України; 8) не завжди правильний вибір форм і методів впливу на нелегальну міграцію, поширення зловживань у сфері контролю та запобігання нелегальній міграції, незаконні дії посадовців щодо приховування нелегальних мігрантів та їх легалізації, безпосереднє прикриття злочинних угруповань, які займаються контрабандою людей.

Особливу роль серед чинників нелегальної міграції відіграють соціальні причини нелегальної міграції, зокрема: негативне ставлення до вимушених переселенців з боку місцевих жителів та неналагоджена система громадського контролю, у тому числі за діяльністю державних органів та установ, які займаються питаннями нелегальною міграції.

До політичних причин нелегальної міграції можна зарахувати такі: 1) реформи в державі; 2) політичну нестабільність, яка знаходить прояв у нестабільності міжнародних відносин з іншими державами; 3) конфлікти мігрантів з місцевими громадянами, які спонукають до створення спільнот за національними, релігійними та мовно-культурними ознаками, що призводить до формування особливих кримінальних груп; 4) існування на території України діаспор і спеціальних представництв певних організацій, які забезпечують належні матеріальні підвалини для розташування мережі баз та таборів для нелегальних мігрантів; 5) недосконалість механізму протидії нелегальній міграції, яка виявляється, зокрема, у безсистемному підході до створення законодавчої бази у цій сфері; 6) прорахунки у формуванні управлінських структур і визначенні їхньої компетенції; недостатня визначеність здійснюваної політики у сфері запобігання нелегальній міграції.

Політичні причини нелегальної міграції можуть бути безпосередньо зумовлені соціально-економічними та іншими

особливостями країни, з якої мігранти виїжджають, а саме: а) політичними переслідуваннями, зміною політичних режимів; б) різноманітними дискримінаціями (расовою, етнічною, релігійною); в) стихійними лихами; г) реформами у державі [1, с. 87].

Список використаних джерел

1. Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства : Закон України від 22 вересня 2011 року № 3773-VI <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3773-17#Text>

2. Сопільник Р. Л., Ковалів М. В., Єсімов С. С. та ін. Міграційне право України : навч. посіб. Львів : СПЛОМ, 2023. 260 с.

Ю. В. Котушенко,
курсант факультету №1
Криворізького навчально-наукового інституту
(*Донецький державний університет
внутрішніх справ*)

Науковий керівник:
О. Ю. Макаренко,
викладач кафедри правоохоронної діяльності
та поліцейстики факультету № 1
Криворізького навчально-наукового інституту
(*Донецький державний університет
внутрішніх справ*)

КРИМІНОЛОГІЧНІ ТА КРИМІНАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ ТА ДІЯНЬ, ПОВ'ЯЗАНИХ З НЕЗАКОННОЮ МІГРАЦІЄЮ

Торгівля людьми та незаконна міграція представляють складні та многогранні явища, що суттєво впливають на життя і суспільство. Розуміння кримінологічних та кримінально-психологічних аспектів цих злочинів є ключовим для їх запобігання, розслідування та покарання винних. Кримінально-психологічні аспекти можуть бути:

1) особистість злочинця: Злочинці, які займаються торгівлею людьми та незаконною міграцією, часто мають такі особистісні риси, як егоїзм, нарцисизм, жорстокість, маніпулятивність, відсутність емпатії та планування;

2) психологія жертви: Жертви торгівлі людьми та незаконної міграції часто відчують широкий спектр психологічних проблем, таких як посттравматичний стресовий розлад (ПТСР), тривога, депресія, токсикоманія та суїцидальні думки [1];

3) методи маніпуляції та контролю: Злочинці використовують різні методи маніпуляції та контролю, щоб утримувати своїх жертв у покорі, таких як погрози, насильство, ізоляція, обман, фальшиві обіцянки, тощо;

4) психологічні механізми залучення людей до торгівлі людьми: Жертви можуть бути залучені до торгівлі людьми через обіцянки кращого життя, працевлаштування, свободи, тощо;

5) віктимологічна характеристика жертв: Жертвами торгівлі людьми та незаконної міграції можуть бути люди будь-якої віку, статі, раси, етнічної приналежності та соціально-економічного статусу.

Кримінологічні аспекти:

1) Фактори ризику: Існує ряд факторів, які роблять людей більш вразливими до торгівлі людьми та незаконної міграції, таких як бідність, безробіття, соціальна ізоляція, дискримінація, нестабільність у країні проживання, тощо.

2) Організована злочинність: Торгівля людьми та незаконна міграція часто здійснюються організованими злочинними групами, які використовують жорстокі та безжалюгідні методи для контролю своїх жертв.

3) Корупція: Корупція на різних рівнях влади може полегшувати торгівлю людьми та незаконну міграцію, оскільки вона може дозволити злочинцям уникнути покарання.

4) Попит на експлуатовану працю: Існує високий попит на експлуатовану працю в різних галузях, таких як секс-індустрія, сільське господарство, будівництво, тощо.

Щодо аспектів жертви, по-перше це її вразливість, жертви торгівлі людьми та незаконної міграції часто є вразливими через бідність, безробіття, соціальну ізоляцію, домашнє насильство, відсутність освіти або документів, тощо. Жертви можуть бути наївними та довірливими, що робить їх більш схильними до маніпуляцій та обману, можуть не мати сім'ї, друзів або інших людей, які могли б їм допомогти, бояться звертатися за допомогою через страх помсти з боку злочинців або через страх депортації [2].

Психологічному впливу підвладні травми, постраждали особи можуть зазнавати серйозної психологічної травми, включаючи посттравматичний стресовий розлад (ПТСР), тривогу, депресію, суїцидальні думки. Злочинці використовують різні методи контролю та маніпуляцій, щоб підтримувати владу над своїми жертвами. Це може включати фізичне та психологічне насильство, погрози, ізоляцію, залежність. Кримінологічні та кримінально-психологічні аспекти торгівлі людьми та діянь, пов'язаних з незаконною міграцією, включають в себе вивчення механізмів рекрутування, транспортування та експлуатації жертв, психологічні ефекти на потерпілих,

а також аналіз стратегій злочинців та їх мотивацій. Кримінально-психологічний аналіз може розкрити способи контролю та маніпуляцій, які використовуються злочинцями, а також динаміку між особистісними характеристиками злочинців та їх злочинною діяльністю.

Список використаних джерел

1) Про протидію торгівлі людьми : Закон України від 20.09.2011 № 3739-VI. Дата оновлення: 01.01.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3739-17#Text> (дата звернення 27.04.2024)

2) Лапкін А. В., Євтєєва Д. П. Кваліфікація торгівлі людьми як воєнного злочину. *Протидія кіберзлочинності та торгівлі людьми* : матеріали Міжнарод. наук.-практ. конф. (м. Вінниця, 31 трав. 2023 р.) / МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ, Наук. парк «Наука та безпека» (дата звернення: 27.04.2024)

А. М. Кучук,
професор кафедри права та публічного управління,
доктор юридичних наук, професор
*(Сумський державний педагогічний університет
ім. А. С. Макаренка)*

ВІЙНА ЯК ФАКТОР ЗМІНИ ПРАВОВИХ ТА ЗАГАЛЬНОСОЦІАЛЬНИХ АСПЕКТІВ ЗАПОБІГАННЯ ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ ТА НЕЛЕГАЛЬНІЙ МІГРАЦІЇ

Проблематика впливу війни на правові та загальносоціальні заходи запобігання торгівлі людьми для українського правознавства набула актуальності через збройну агресію Росії, розпочату щодо України ще у 2014 році (хоча чинником особливої актуальності стало повномасштабне вторгнення). Військові конфлікти, війни та збройні конфлікти мають значний вплив на безпеку та стабільність держав, призводячи до зростання випадків торгівлі людьми та незаконній міграції.

Відзначу, що воєнні дії змушують значну кількість людей залишити свої домівки у пошуках безпеки та притулку. Часто ці люди стають жертвами різних форм експлуатації, включаючи торгівлю людьми. Злочинні угруповання можуть використовувати цю ситуацію для залучення нових жертв у торгівлю людьми. У цьому випадку більш показовим є приклад не скільки з населенням Української держави, скільки з населенням Сирії (у тому сенсі, що європейські держави для захисту населення України, що виїхали з України через повномасштабне вторгнення Росії, застосувало такий інститут як тимчасовий захист і при цьому сам перетин кордону був значно спрощений – для жінок та дітей та був цілком легальним; ситуація з населенням Сирії, що нелегально переправлялось у європейські держави була іншою, зважаючи і на нелегальний характер потрапляння на територію європейських держав).

Військовий конфлікт у Сирії призвів до масової шкоди, зруйнувавши інфраструктуру країни та позбавивши мільйони людей житла та засобів до існування (у цьому сенсі ситуація з російським вторгненням в Україну є подібною). У таких умовах люди стають дуже вразливими перед злочинними елементами, які можуть обманювати, обіцяючи забезпечити безпеку та притулок в обмін на роботу або послуги.

Зокрема, жінки і діти є особливо вразливими у цьому контексті. Жінки можуть стати жертвами сексуальної експлуатації, а діти можуть використовуватися для примусової праці. Злочинні угруповання використовують хаос воєнного конфлікту для рекрутування та експлуатації нових жертв у торгівлі людьми.

Цей приклад вказує на необхідність ефективних заходів з протидії торгівлі людьми та незаконній міграції в умовах війни. Розвиток правових механізмів, соціальних програм та міжнародного співробітництва є важливими для захисту та підтримки тих, хто став жертвою цих злочинів, а також для запобігання їх поширенню у майбутньому.

Таким чином, дослідження впливу війни на правові та загально-соціальні заходи запобігання торгівлі людьми важливе не лише для розуміння ситуації, а й для розробки ефективних стратегій протидії вказаним негативним явищам. Необхідно розробляти та впроваджувати політики, які спрямовані на забезпечення захисту та допомоги жертвам, а також на запобігання виникненню ситуацій торгівлі людьми та незаконної міграції в умовах воєнного конфлікту.

У цьому аспекті варто згадати про міжнародну конференцію за участю Сполученого Королівства, присвячену проблематиці зв'язку війни Росії та можливого зростання показників торгівлі людьми. І хоча вказувалось, що незважаючи на зростання занепокоєння щодо пов'язаних ризиків торгівлі людьми та експлуатації, доказів цьому залишається мало, однак, серед основних тем відзначалось наступне:

- конфлікт може створювати та посилювати можливості для торгівлі людьми та експлуатації;

- недоліки інформаційного супроводу як для людей, які шукають притулку, так і для тих, хто їх підтримує, можуть посилити ризики торгівлі людьми та експлуатації [1].

Згадаю також дослідження вітчизняними авторами проблеми сприйняття студентами торгівлі людьми в контексті війна в Україні. Хоча і зазначається про те, що «увага яких (студентів – А. К.) була зосереджена на війні та щоденних проблемах, а не на ризиках торгівлі людьми. Це означає, що розуміння студентами підвищеної небезпеки потрапляння в ситуації торгівлі людьми під час перебування за кордоном було затьмарене досвідом регулярних ракетних

обстрілів чи хвилюванням за близьких людей в Україні» [2, с. 173], однак, висновки такого дослідження є доволі важливими для розуміння проблематики, що розглядається.

Наголошу також на одному аспекті – правовому – який залишається малодослідженим, зважаючи, зокрема, на те, що переважно сприймається відсутність безпосереднього зв'язку законодавчого регулювання питання протидії торгівлі людьми та війни в тому сенсі, що війна не впливає на законодавчі норми. Хоча при цьому не враховується той контекст, що масовий характер відповідного явища може бути фактором виявлення прогалин у законодавчому регулюванні відповідних суспільних відносин.

Так, згадаю рішення Європейського суду з прав людини у справі *Siliadin проти Франції* (заява № 73316/01), яке стало чинником необхідності змін кримінального законодавства Франції. Заявниця, будучи неповнолітньою, була привезена до Франції, де її змушували майже весь час і без вихідних працювати домашньою служницею та доглядати за дітьми без оплати праці. Вона жила в постійному страху депортації. Згодом у Франції було прийнято норму, яка чітко визначила злочини торгівлі людьми та примусової праці.

Таким чином, війну слід розглядати к фактор змін правових та загально-соціальних аспектів у сфері запобігання торгівлі людьми та нелегальній міграції. Збройна агресія сприяє загостренню проблем, пов'язаних з цими явищами, збільшуючи вразливість та безпекові ризики для населення. У таких умовах важливо розробляти та впроваджувати ефективні стратегії захисту та підтримки жертв, а також змінювати правові норми для протидії цим злочинам у контексті військових конфліктів та гуманітарних криз.

Список використаних джерел

1. Cockbain E., Sidebottom A. War, Displacement, and Human Trafficking and Exploitation: Findings from an evidence-gathering Roundtable in Response to the War in Ukraine. *Journal of Human Trafficking*. 2022. P. 1–29. <https://doi.org/10.1080/23322705.2022.2128242>
2. Paliichuk E. Human Trafficking And War In Ukraine: Resilience In Exploring Student Response. *The Modern Higher Education Review*. 2023. № (8). P. 170–185. <https://doi.org/10.28925/2518-7635.2023.815>
3. Case of *Siliadin v. France*, Application № 73316/01. 26 July 2005. URL: <http://hudoc.echr.coe.int/rus/?i=001-69891>

Т. В. Магеровська,
доцент кафедри ІАЗДПО,
кандидат фізико-математичних наук, доцент
*(Львівський державний університет
внутрішніх справ)*

В. В. Сеник,
доцент кафедри обчислювальної
математики та програмування,
кандидат технічних наук, доцент
*(Національний університет
«Львівська політехніка»)*

КОМП'ЮТЕРНЕ МОДЕЛЮВАННЯ ТА ПРОГНОЗУВАННЯ У СФЕРІ ПРОТИДІЇ ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ

На сучасному етапі розвитку цифровізації суспільної діяльності питання комп'ютерного моделювання та прогнозування розвитку подій набуває все більшого значення. Не є виключенням із цього і комп'ютерне моделювання та прогнозування у сфері протидії злочинності, адже у сучасному світі, де злочинність постійно зростає, вимоги до ефективних заходів безпеки стають все більш жорсткішими.

Застосування комп'ютерного моделювання дозволяє аналізувати та передбачати протиправні події, а також розробляти стратегії для їх запобігання. Тобто, застосування комп'ютерного моделювання відіграє важливу роль у протидії злочинності, допомагаючи забезпечити безпеку суспільства, виявляти і запобігати злочинам. Таким чином, завдяки використанню сучасного спеціалізованого програмного забезпечення і відповідним алгоритмам можна виявляти закономірності між злочинами, аналізувати їх динаміку та прогнозувати майбутні події. Такий аналіз допомагає правоохоронним органам виявляти правопорушників, попереджати злочини та забезпечувати безпеку громадян.

Застосування комп'ютерного моделювання та прогнозування здатне відіграти важливу роль не лише під час розслідування злочинів у економічній, господарській, фінансовій сферах, а й у протидії торгівлі людьми, яка є серйозною проблемою в сучасному світі. Ці інструменти здатні допомогти у зборі та аналізі даних, виявленні потенційних співучасників,

трендів, розробці стратегій та передбаченні подальшого розвитку ситуації. Одним з ключових аспектів комп'ютерного моделювання є можливість аналізувати великі обсяги даних, що допомагає виявляти підозрілі зв'язки та злочинні групи, які займаються торгівлею людьми. Окрім цього, комп'ютерні моделі допомагають аналізувати ризики, розробляти стратегії реагування та планувати превентивні заходи.

Сучасній науці відомі ряд загальних методів моделювання та прогнозування у сфері протидії злочинності. Це наприклад аналіз статистичних даних (регресійний, факторний аналіз) [1–3]. Ці методи дозволяють виявити тенденції і закономірності в їх появі. На їх основі можна розробляти прогностичні моделі, які дозволяють передбачити, де і коли найбільш ймовірно виникнуть злочинні події. Просторовий аналіз [4], який дозволяє активно використовувати геоінформаційні системи, для аналізу стану злочинів у сфері протидії торгівлі людьми за географічною приналежністю.

Крім того, для прогнозування злочинності широко використовуються інші методи, такі як соціологічні дослідження, аналіз соціально-економічних та психологічних чинників, які впливають на злочинність. Ці методи допомагають зрозуміти причини злочинності і розробити ефективні стратегії для її запобігання.

Особливим сучасним трендом у покращенні моделювання та прогнозування є застосування елементів штучного інтелекту. Так, глибоке машинне навчання та штучний інтелект дозволяють автоматизувати процес виявлення потенційних жертв і правопорушників, спрогнозувати та попередити ситуації торгівлі людьми, реагувати на них заздалегідь.

У світлі зростання кількості випадків торгівлі людьми у наш час, важливо розвивати й вдосконалювати комп'ютерні моделі та прогнозування для протидії цьому виду злочинів. Розвиток технологій у цій галузі може допомогти у запобіганні протиправних дій та захисті прав людей. Окрім цього вважаємо, що до цього процесу (моделювання і прогнозування) слід активно залучати не лише фахівців з кримінології, а й математиків, програмістів з цивільних структур, закладів вищої освіти, які здатні покращити підходи і результати роботи відповідних підрозділів Національної поліції.

Однак, для цього слід здійснити ряд організаційних заходів, які дозволять активізувати таке залучення. Зокрема, під час підготовки даного матеріалу, нами здійснена спроба застосувати певні методи комп'ютерного моделювання та прогнозування злочинів у сфері протидії торгівлі людьми на території Західного регіону України. Однак через відсутність достатніх статистичних даних у відкритих джерелах інформації ефективно реалізувати розроблену модель на основі використання теорії Кайзера [5] не вдалося.

Список використаних джерел

1. Рог В. Є., Мелашенко О. П. Статистичний аналіз: виявлення факторів, які обумовлюють стан та динаміку злочинності. *Теоретичні питання юриспруденції і проблеми правозастосування: виклики XXI століття*. Харків, 2020. С. 192–194.
2. Yelaiev Y., Fedchak I., Senyk V., Tymchyshyn D. & Nazarenko P. Effectiveness of Forensic Computer Modeling for Predicting Wartime Crimes. *Pakistan Journal of Criminology*. Vol. 16, No 02. P. 601–618. <https://doi.org/10.62271/pjcs.16.2.601.618>
3. Хаврук В. О. Метод факторного аналізу в кримінології. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія Право*. 2018. Вип. 51. Т. 2 С. 103–107.
4. Расюк Е., Мозоль С. Просторовий аналіз злочинності як основа ефективного запобігання злочинності в Україні. *Підприємництво, господарство і право*. 2021. №6. С. 182–191. <https://doi.org/10.32849/2663-5313/2021.6.29>
5. Ковальчук О. Метод головних компонент для моделювання ризиків кримінальної злочинності. *Вісник Хмельницького національного університету*. 2023. №4(323). С. 154–158. <https://www.doi.org/10.31891/2307-5732-2023-323-4-154-158>.

О. К. Марін,
завідувач науково-дослідної лабораторії,
кандидат юридичних наук, доцент
*(Львівський державний університет
внутрішніх справ)*

КРИМІНАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ТОРГІВЛЮ ЛЮДЬМИ: СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Актуальність належної організації протидії торгівлі людьми, важливим елементом якої є встановлення та реалізації кримінальної відповідальності за відповідні діяння, підкреслюється частиною доповіді Єврокомісії по Україні у 2023 році. У цьому документі, зокрема зазначається, що Україні ще належить провести оцінку відповідності українського законодавства з *acquis* ЄС у частині протидії торгівлі людськими істотами, або за звичною нам термінологією – людьми. Далі у документі наведені певні цифри кримінологічної статистики за 2022 рік. Ця невеличка частина програмного характеру, враховуючи виборене Україною європейське спрямування своєї політики, наштовхнула на думку про потребу з'ясування декількох важливих аспектів у контексті професійних наукових інтересів автора цієї публікації: який сучасний стан у регламентації та реалізації кримінальної відповідальності за торгівлю людьми та які зміни чекають на українське кримінальне законодавство у контексті його гармонізації з правом ЄС у частині відповідальності за торгівлю людьми.

На початку наведемо декілька статистичних показників у розрізі останніх п'яти років та у порівнянні із даними реєстрації кримінальних правопорушень (статистика Офісу Генерального прокурора) та розгляду таких проваджень судами України (статистика Верховного Суду). Найзручніше це буде продемонструвати у таблицях, тоді дані будуть виглядати порівнюваними.

Наведені дані дають підстави для декількох очевидних висновків: 1) у загальній структурі злочинності, торгівля людьми посідає досить незначне місце; 2) зростання кількості зареєстрованих випадків кримінальних правопорушень,

Таблиця 1

Кількість зареєстрованих кримінальних проваджень 2019–2023 рр.

Рік	Всього обліковано кримінальних правопорушень	Передбачених ст. 149 КК, у т. ч. ч. 2 та ч. 3 цієї статті	Із повідомленням про підозру	Передано у суд з обвинувальним актом
2019	444130	320	191	150
		172	84	68
		121	99	76
2020	360622	206	110	74
		134	75	44
		43	30	27
2021	321443	232	163	104
		141	97	55
		52	40	25
2022	362636	133	93	63
		76	52	28
		48	37	32
2023	475595	147	109	82
		100	80	59
		25	20	14

Таблиця 2

Кількість кримінальних проваджень, які розглянуті судами України

Рік	Перебувало на розгляді/надійшло	Відносно кількості осіб	Кількість винесених вироків	Засуджено осіб	Залишок проваджень на кінець року
2019	146/61	227	35	44	102
2020	154/51	255	25	30	122
2021	170/48	283	32	40	125
2022	144/43	248	27	26	112
2023	167/60	291	30	37	134

передбачених ст. 149 КК України не спостерігається, навпаки, у порівнянні з 2019 роком, кількість зареєстрованих проваджень зменшилася більше, ніж у двічі; 3) кількість проваджень, які завершено складанням обвинувального акту, та тих, які надійшли у судову систему, кількісно не співпадають, чому складно знайти причину; 4) незважаючи на зміни кількості зареєстрованих проваджень, кількість розглянутих судами справ, винесених вироків та засуджених осіб приблизно однакова з року у рік. Те саме стосується й показнику залишку справ, які знаходяться у судах на розгляді. Таким чином, статистичні дані такі, які дають можливість констатувати стабільний незначний рівень злочинності у контексті ст. 149 КК України в Україні протягом останніх п'яти років. А це, своєю чергою, може свідчити про два моменти: 1) цей рівень справді відображає реальний стан справ у сфері протидії торгівлі людьми, або 2) це гранична межа можливостей правоохоронної системи і без організаційних змін рівень зареєстрованої злочинності не зміниться за рахунок зменшення латентності.

У цій доповіді ми не будемо акцентувати увагу на змісті всіх ознак складу кримінального правопорушення, передбаченого ст. 149 КК України, зупинимося лише на головних аспектах та окремих тенденціях, які впливають з практики застосування цієї норми.

Конструкція цього кримінального правопорушення (сукупність ознак, які характерні саме йому і відображають правову природу торгівлі людьми, не конструкція складу кримінального правопорушення, яка містить більше елементів і ознак відповідно) складається з таких обов'язкових елементів: 1) діяння; 2) спосіб вчинення цього діяння; 3) мета експлуатації. Аналіз міжнародних та національних правових джерел, присвячених протидії торгівлі людьми, дає підстави для висновку про те, що наведені вище елементи містяться у всіх без винятку визначеннях цього поняття (і у Протоколі про попередження і припинення торгівлі людьми, особливо жінками і дітьми, і покарання за неї, що доповнює Конвенцію ООН проти транснаціональної організованої злочинності від 15.11.2000 року, резолюція Генеральної Асамблеї ООН № 55/25, і у Конвенції Ради Європи про заходи щодо протидії торгівлі людьми від 16.05.2005 року № 994/858, і у Законі

України «Про протидію торгівлі людьми» від 20.09.2011 року, і у КК України). З невеликими розбіжностями, зміст цих елементів співпадає як у міжнародному, так і національному праві. Визнати таке співпадіння бездоганним – підстав немає, однак із невеличкими правками, його можна довести до прийняттого стану. Із законодавчим формулюванням поняття «торгівля людьми», ні у сучасній правовій системі, ні у перспективі – проблем не має і не повинно виникнути (за винятком, хіба, вичерпного переліку форм експлуатації у проекті КК, що не відповідає ні чинному міжнародному праву, ні праву ЄС).

Цікавими є результати опрацювання 77 вироків, постановлених судами України протягом 2021–2023 рр. у кримінальних провадженнях за ст. 149 КК України. Навіть побіжне ознайомлення зі змістом цих документів, дало можливість об'єктивувати такі спостереження:

1) найбільш поширеною формою діяння з альтернативних, вказаних у ст. 149 КК України, є вербування людини – у 95% випадків. Вербування не застосовувалося лише у 4 випадках відносно специфічної категорії потерпілих осіб, які мали вади вікові або обумовлені психічним захворюванням, вади інтелектуальної або вольової сфери психіки і вербувати їх або не мало змісту, абр не мало потреби (новонароджена дитина, малолітня та неповнолітня дитина, особа із психічним захворюванням);

2) серед способів вчинення торгівлі людьми абсолютна першість у використанні уразливого стану – 92% випадків. Часто (30% випадків) використання уразливого стану поєднувалося із обманом.

3) форми експлуатації людини, з метою якої вчинялися діяння, що становили собою торгівлю людьми, у проаналізованих випадках розподілитися таким чином: сексуальна експлуатація – 49%; втягнення у злочинну діяльність – 18%; примусова праця – 17%; втягнення у зайняття жебрацтвом – 11%; усиновлення – 1%; встановити не вдалося – 4%. Цікаво, що в основному форми експлуатації та їх частка збігається із показниками ЄС, відображеними у Стратегії ЄС у протидії торгівлі людськими істотами на 2021–2025 рр.: 60% сексуальна експлуатація та 15% трудова.

Євроінтеграційним прагненням відповідає й географія торгівлі людьми у контексті сексуальної експлуатації: 56% випадків – у країни ЄС та Великобританію. Інші країни: Туреччина – 14%; ОАЕ – 10%; Москва – 5%. На внутрішній ринок спрямовується 10% випадків торгівлі людьми з метою сексуальної експлуатації.

В контексті потенційної євроінтеграції України, нами було проаналізовано два основних документи: Директива Європарламенту та Ради від 5 квітня 2011 року про запобігання та протидію торгівлі людьми та захист осіб, які постраждали від неї 2001/36/ЄС та Стратегія ЄС у сфері протидії торгівлі людськими істочками 2021–2025, прийнята у Брюсселі 14 квітня 2021 року. Співставлення цих документів із чинним національним законодавством у контексті кримінальної відповідальності, дають можливість для таких очевидних, як видається, висновків:

1) у контексті формулювання складу кримінального правопорушення, нездоланих проблем із відповідністю із вимогами ЄС немає;

2) потребує вирішення питання правової можливості застосування заходів кримінально-правового характеру до юридичних осіб за торгівлю людьми, оскільки зараз така можливість не передбачена;

3) всупереч визнанню ЄС тяжкості злочину торгівлі людьми, вітчизняна судова практика ставить таке визнання під сумнів. Аналіз постановлених за останні три роки вироків дав можливість констатувати фактичну відсутність караності торгівлі людьми: 79% – звільнення від відбування покарання з випродуванням; 4% – штраф, 1 випадок виправдання. До реального позбавлення волі обвинувачені засуджені у 16% випадків (12 осіб, якщо я не помиляюсь);

4) у перспективі криміналізації потребуватиме поведінка осіб, які свідомо користуються результатами експлуатації у контексті торгівлі людьми. Це досить складне рішення як у соціально-політичному, так і правовому контексті.

Н. В. Мельник,
доцент кафедри теорії права,
конституційного та приватного права
факультету № 1 Інституту з підготовки фахівців
для підрозділів Національної поліції,
кандидат юридичних наук, доцент
*(Львівський державний університет
внутрішніх справ)*

КЛЮЧОВІ ОСОБЛИВОСТІ РОБОТИ З ДІТЬМИ, ЯКІ ПОСТРАЖДАЛИ ВІД ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ

Досить актуальним питанням на теперішній час є робота із дітьми, які постраждали від торгівлі людьми, порівняно з дорослими особами за своєю специфікою є набагато складнішою через ряд певних особливостей.

Життя та здоров'я дітей знаходиться у постійній небезпеці, оскільки їх організм ще перебуває на стадії росту та формування. Практично всі діти (крім випадків продажу дітей у віці немовляти) переживають травму у процесі експлуатації та жорстокого поводження з ними. Термін «травма» прийшов з грецької й означає «розрив шкіри», «розлом тілесного покрову». Власне, суть травми становить собою пригнічення, адже, травма вражає звичне мислення та поведінку, обмежує здатність мислити раціонально та діяти розумно [1, с. 35].

В своїй науковій праці Н. Є. Гусак та Ю. Є. П'єцко зазначили, що існує три основні форми виявлення дітей, які постраждали від торгівлі людьми, зокрема: проактивне, реактивне та самовиявлення.

Проактивне стосується виявлення потенційних постраждалих серед дітей, які перебувають без супроводу дорослих (наприклад, у таких місцях, як вулиця, вокзал, інтернет-клуби, місця тимчасового проживання, прикордонні території тощо) або у випадках розслідування інших злочинів. Таке виявлення належить, переважно до функцій Національної поліції України та стосується активної громадянської позиції пересічних громадян.

Реактивне виявлення стосується дітей під час перетину ними державного кордону; отримання інформації від інших осіб (шкільних психологів, вчителів, медичних

працівників, родичів, знайомих та інших); звернення на телефон «гарячої лінії». Таке виявлення стосується, насамперед, працівників Державної прикордонної служби України, служб у справах дітей, поліції, центрів соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді, освітніх та медичних установ, а також телефонів «гарячих ліній».

Самовиявлення передбачає самостійне звільнення з експлуатації та звернення за допомогою. Такі звернення, переважно, отримують працівники посольств і консульств, пунктів пропуску в місцях перетину кордону, працівники закладів соціальної сфери та громадських організацій. Тобто представники тих організацій, які можуть надати фактичну допомогу постраждалим.

Основні проблеми пов'язані з виявленням дітей, які постраждали від торгівлі людьми, стосуються різних аспектів.

По-перше, це нечітке розмежування функцій щодо виявлення дітей, які постраждали від торгівлі людьми, на місцевому рівні. Якщо на національному рівні координатор чітко визначений, то на місцевому рівні складно розмежувати функції щодо виявлення дітей, які постраждали від торгівлі людьми, серед служб у справах дітей, центрів соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді та підрозділів Національної поліції.

По-друге, деякі представники відповідних державних організацій не завжди обізнані зі своїми функціями в цій сфері, або не мають відповідних відомчих інструкцій з чіткими критеріями виявлення таких дітей. Такі інструкції та рекомендації розроблено лише для структурних підрозділів Державної прикордонної служби та Міністерства соціальної політики України. Причому діяльність обох з них стосується лише реактивного виявлення.

По-третє, низьким є рівень поінформованості про проблему як серед загального населення в цілому, в т.ч. і дітей, так і серед фахівців відповідних установ та організацій (місцеві державні адміністрації, управління соціального захисту, служба у справах дітей, заклади освіти та медичні заклади).

На практиці з дітьми найчастіше контактують працівники освітньо-виховних закладів, які можуть володіти додатковою інформацією щодо змін у житті дитини та її психологічного, емоційного, фізичного чи іншого стану [2, с. 80–83].

Одним із найважливіших суб'єктів, що можуть виявляти дитину як таку, що постраждала від торгівлі людьми в освітньо-виховних закладах є психологічна служба [3].

Після отримання інформації про дитину, яка постраждала від торгівлі дітьми, місцева державна адміністрація, на території якої виявлено дитину, невідкладно встановлює особу дитини, здійснює оцінку обставин та приймає план першочергових заходів допомоги дитині на період до вирішення питання щодо встановлення дитині статусу особи, яка постраждала від торгівлі дітьми.

У разі якщо дитина, яка постраждала від торгівлі дітьми, має статус дитини-сироти або дитини, позбавленої батьківського піклування, місцева державна адміністрація невідкладно вирішує питання влаштування дитини.

Розробку та впровадження індивідуальних програм допомоги дитині, яка постраждала від торгівлі дітьми, здійснюють центри соціально-психологічної реабілітації дітей, притулки для дітей із залученням закладів освіти, охорони здоров'я.

Суб'єкти, які здійснюють заходи у сфері протидії торгівлі людьми, в межах своїх повноважень забезпечують реалізацію прав дітей, які постраждали від торгівлі дітьми.

Соціальна робота з дітьми, постраждалими від торгівлі людьми:

- є комплексним процесом, який може бути успішним у разі залучення мультидисциплінарної команди фахівців різних державних та недержавних структур, а також систематичної роботи із соціальним оточенням дитини;

- має вестися систематично та комплексно, включати індивідуальну роботу з дитиною, проведення психодіагностики поведінки, педагогічну корекцію дезадаптивних форм поведінки, психокорекційну підтримку, арт-терапію, роботу з сім'ями дітей [4, с. 108].

Відповідно до ст. 22 Закону України «Про протидію торгівлі людьми» особа, якій стало відомо про дитину, яка страждає/ постраждала від торгівлі дітьми, зобов'язана невідкладно та із забезпеченням конфіденційності повідомити про це місцеву державну адміністрацію, органи місцевого самоврядування, органи Національної поліції або органи прокуратури.

Особливу увагу слід приділити, чи причетні батьки дитини або особи, які їх замінюють, до торгівлі дітьми особи, які постійно контактують з дітьми у сферах освіти, охорони здоров'я, культури, фізичної культури та спорту, оздоровлення та відпочинку, судовій та правоохоронній сферах, у порядку, встановленому законодавством, інформують про це органи Національної поліції або органи прокуратури [5].

Втручання в ситуацію – це надання первинної медичної, психологічної і юридичної допомоги, поновлення документів, навчання та робота з сім'єю дитини.

Після ідентифікації дитини, яка постраждала від торгівлі людьми, відбувається оцінка основних її потреб, після чого оцінюється ситуація та розробляється індивідуальний план соціальної роботи. Індивідуальний план включає в себе такі основні пункти: особисті дані постраждалої дитини, короткий опис ситуації, актуальні потреби (психологічна, юридична, медична допомога), план втручання, проведення моніторингу випадку та модифікація плану за необхідністю.

Роботу можна проводити у кілька етапів:

- визначення характеру кризи дитини, реагування;
- розкриття проблеми дитиною;
- дослідження почуттів та встановлення міри відповідальності;
- оцінка довіри, інформація про ситуацію;
- опрацювання когнітивних порушень;
- забезпечення навичками, знаннями, вміннями контролювати свої почуття і справлятися з ними;
- орієнтація на майбутнє, позитивна установка.

Після здійснення такої роботи в межах короткострокової терапії дитина переходить до програм отримання групової, індивідуальної або сімейної терапії [4, с. 107].

Отже, слід зазначити, що в сучасному світі одним із найбрутальніших масових порушень прав і свобод людини є торгівля людьми як надзвичайно небезпечний злочин, який полягає в посяганні на невід'ємні права людини – право на повагу, на свободу та особисту недоторканність, свободу пересування і вільний вибір місця проживання, а інколи – і право на життя. Значною суспільною небезпекою для жінок, чоловіків і дітей є торгівля людьми, яких продають з метою

жебракування, використання в інших незаконних видах діяльності, які принижують честь та гідність людини.

Список використаних джерел

1. Протидія торгівлі людьми в Україні : навчально-методичний посібник до спецкурсу / автори-упорядники: Е. Мручковська, Н. Пахом'юк, О. Кочерга ; за заг. ред. К. Левківського та ін. Київ : ВАІТЕ, 2017. 88 с.
2. Гусак Н. Є., П'єцко Ю. Є. Виявлення дітей, які постраждали від торгівлі людьми: досвід України. *Наукові записки НаУКМА*. 2017. Т. 199. С. 79–84.
3. Про затвердження Положення про психологічну службу у системі освіти України : Наказ Міністерства освіти України від 22.05.2018 р. № 509 Вид. ВРУ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0885-18#Text>
4. Грищенко С. В. Протидія торгівлі людьми : навчальний посібник. Чернігів: Видавець Лозовий В. М., 2015. 224 с.
5. Про протидію торгівлі людьми : Закон України від 20.09.2011 р. № 3739-VI. Вид. ВРУ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3739-17#Text>

Т. О. Михайліченко,
доцентка кафедри кримінального права
та кримінально-правових дисциплін,
кандидатка юридичних наук, доцентка
Полтавського юридичного інституту
(*Національний юридичний університет ім. Я. Мудрого*)

ВТЯГНЕННЯ У ПРОТИПРАВНУ ДІЯЛЬНІСТЬ АБО ПРИМУШУВАННЯ ДО НЕЇ ЯК ФОРМИ ЕКСПЛУАТАЦІЇ ЛЮДИНИ

Україна була і, на жаль, залишається країною-постачальником «живого товару». Війна з 2014 р., а потім і повномасштабне вторгнення росії лиш поглибило цю проблему. Про це прямо вказується в щорічних звітах «Trafficking in Persons». При цьому поряд із такими давніми і добре всім відомими формами експлуатації, як сексуальна чи трудова експлуатації, а також вилучення органів чи тканин людини, останні 10–20 років набули поширення такі нові форми експлуатації як примусове жебракування, примусовий шлюб, незаконне усиновлення, втягнення у кримінально-протиправну (злочинну) діяльність чи в незаконну участь у збройних конфліктах.

Чинний Кримінальний кодекс (далі – КК) України у п. 1 примітки до ст. 149 передбачає аж 18 форм експлуатації. При цьому такий великий перелік характерний саме для нашого кримінального закону. Частіше поняття «експлуатація людини» вичерпується вказівкою на наступні форми: 1) сексуальна експлуатація, куди відносять у т. ч. і зайняття проституцією, і порнографією; 2) експлуатація примусової праці (надання послуг), у т. ч. і використання у занятті жебрацтвом; 3) рабство або використання звичаїв, подібних до рабства, 4) підневільний стан; 5) вилучення органів, тканин, клітин та/або рідини людини. Згадується і використання в збройному конфлікті, зокрема у кримінальних законах Боснії і Герцеговини, Молдови, Сербії, Хорватії, Чехії [1, с. 33] та ін. Тобто український законодавець пішов нелегким шляхом максимального перераховування всіх ймовірних форм експлуатації людини, хоча окремі з них, на нашу думку, такими і не є¹.

¹ Детальніше див. статтю «Забуга Ю. Ю., Михайліченко Т. О. Форми експлуатації людини : частина II. *Форум Права*. 2021;68(3):38-51» [4].

Значну частину перерахованих варіантів можна було б скоротити за рахунок вказівки на більш узагальнені варіанти: «сексуальна», «трудова» та «медична» експлуатація. При цьому залишаться і ті форми, які не охоплюються вищезапропонованими. Серед них виділяються три:

- примусове втягнення у зайняття жебрацтвом,
- втягнення у злочинну діяльність,
- використання у збройних конфліктах.

Примусове втягнення у зайняття жебрацтвом – це дії, пов'язані із примусовим залученням особи до систематичного випрошування у сторонніх осіб грошей та/або інших матеріальних цінностей. Вадою у формулюванні цієї форми експлуатації, на нашу думку, є одночасна вказівка на примусовий характер і на те, що здійснюється саме втягнення. Оскільки, термін «втягнення»² означає вплив на особу з метою схилити її до участі у вчиненні певних протиправних діянь. Важливо, що на відміну від примушування, у такої особи виникає бажання діяти певним чином, згодом особа займається певною діяльністю з власного бажання і це є бажані для винної особи дії. При цьому способами втягнення, якщо ми говоримо про злочин, передбачений ст. 304 КК України, можуть бути погрози, шантаж, обман, переконання, поради, обіцянки, підкуп тощо [2, с. 610; 3, с. 954]. Втягнення мало б викликати бажання діяти в особи певним чином, та примус не викликає таке бажання. Під примусом особа діє вимушено, її воля подавляється чи ігнорується. І це є не втягнення, а примушування. Саме такий правильний підхід обрано законодавцем при конструюванні ч. 1 ст. 303 КК України (втягнення особи в зайняття проституцією або примушування її до зайняття проституцією...). Тобто коли ми говоримо про втягнення, то для нього характерні такі способи як переконання, умовляння, поради, обіцянки тощо. Якщо ж це примушування, то способами є застосування

² Окрім п. 1 примітки до ст. 149 КК, законодавець згадує у ч. 2 ст. 156-1 (втягнення у виготовлення дитячої порнографії), ст. 258-1 (втягнення у вчинення терористичного акту), ч. 3 ст. 301-2 (втягнення неповнолітньої особи до участі у видовищному заході сексуального характеру), ст. 303 (втягнення особи в заняття проституцією), ст. 304 (втягнення неповнолітніх у протиправну діяльність).

насильства чи погрози його застосування, шантаж, обман чи використання уразливого стану.

Також абсолютно правильним є і застереження А. В. Андрушка, що «кримінальна відповідальність не передбачена ... за примусове використання дорослої людини у жебрацтві» [5, с. 292]. Тобто маємо говорити, що це або кримінально протиправна діяльність, якщо йдеться про втягнення неповнолітніх, або ж взагалі правомірна поведінка (якщо це повнолітня людина)³, яка при цьому не схвалюється зазвичай суспільством. Остання прогалина потребує явно уваги законодавця та виправлення. Варто говорити, що примушування до жебракування повнолітніх осіб має переслідуватися щонайменше КУпАП.

Водночас ще у 2005 р. відмічалось, що українців в Європі часто використовують для жебракування [6]. Було пораховано, що близько 13 % жертв використовувалися саме з цією метою. При цьому частина жертв зазнавали ще й сексуальної експлуатації [7]. Так само і в звітах «Trafficking in persons» за 2020 р. та за 2023 р. констатовано, що деякі українські діти та вразливі групи дорослих піддаються експлуатації через примусове жебракування [8, с. 507; 9].

Втягнення у злочинну діяльність – це «дії, пов'язані з безпосереднім психічним чи фізичним впливом на особу та вчинені з метою викликати у неї прагнення взяти участь в одному чи кількох злочинах» [3, с. 445]. Таке тлумачення не дає нам вказівки на способи втягнення, тобто можна було б припустити, що вони можуть бути як пов'язані з придушенням волі особи, так і не пов'язані з цим. Водночас дане формулювання, як видається, не враховує те, що наразі ми маємо не лише злочини, а й проступки. Залишається лиш гадати: чи то це усвідомлений крок законодавця, чи недолік. Вважаємо все ж,

³ ЄСПЛ постановив у справі «Lacatus v. Switzerland» (№ 14065/15), що «відверта заборона певного типу поведінки (жебракування – уточнення моє) була радикальним заходом, який вимагав міцного обґрунтування та особливо ретельного контролю судів, уповноважених зважувати різні інтереси, які розглядаються» і «перебуваючи в явно вразливій ситуації заявниця мала право, притаманне людській гідності, мати можливість повідомляти про своє складне становище та спробувати задовольнити свої основні потреби шляхом жебрацтва» [10].

що варто було б говорити саме про «втягнення у кримінально протиправну діяльність», що потребує внесення змін до кримінального закону.

У звіті «Trafficking in Persons» за 2023 р. констатовано, що зростає кількість потерпілих від торгівлі людьми, яких залучають саме до кримінально протиправної діяльності. Традиційними є залучення потерпілих осіб до вчинення правопорушень проти власності, наркоторгівлі та використання їх в якості кур'єра (останні форми зазнали поширення на тимчасово окупованих росією територіях). При цьому міжнародні організації ще з початку російсько-української війни повідомляють, що демографічні показники українських жертв торгівлі людьми зміщено: тогівці «живим товаром» намагаються отримати молодших, частіше міських жителів, в особливості чоловіків, як задля трудової експлуатації, так і задля примушування їх до зайняття кримінально протиправною діяльністю [8, с. 508; 9]. Зокрема, окрім традиційного залучення до крадіжок, наразі «торговці людьми змушують деяких жертв брати участь у незаконному виробництві підроблених тютюнових виробів, а добре відомі злочинні групи змушують деяких українських жертв брати участь у іншій незаконній діяльності за кордоном» [9]. І тут маємо говорити не лише про втягнення, а й про примушування до зайняття кримінально протиправною діяльністю.

Використання у збройних конфліктах – це «використання особи для виконання нею бойових завдань, пов'язаних з поваленням державної влади або порушенням суверенітету і територіальної цілісності інших держав» [3, с. 445].

У частині використання неповнолітніх, то наразі маємо Рамковий протокол до Конвенції про права дитини щодо втягування дітей у збройні конфлікти, який категорично забороняє подібну діяльність⁴. Але варто говорити, що росія

⁴ Водночас у світі така практика досить розповсюджена у Сомалі, Демократичній Республіці Конго, Руанді, Уганді, Судані, Кот-д'Івуарі, М'янмі, Філіппінах, Колумбії, Палестині. Хоча цей перелік і є неповним, таких країн налічується до 20. При цьому більш як 250 тисяч неповнолітніх залучені до збройних конфліктів. Вони озброєні, 10–12 років – це середній вік «бійців», третина з яких – дівчата [11].

традиційно не дотримується норм міжнародного права. Ще з 2014 р. до міжнародних організацій та українського уряду надходить повідомлення про те, що очолювані РФ сили використовують дітей як солдатів, інформаторів, охоронців, і в якості живого щита [8, с. 508; 9]. Так, відомий широкому загалу став випадок неповнолітнього Б. Кравченка⁵, який долучився до проросійських сил на Донбасі [12]. Більш того, горезвісним на окупованих та анексованих територіях є проєкт «Юнармія», де часто навіть малолітніх дітей вчать користуватися вогнепальною зброєю. Всі ці випадки є грубим порушенням міжнародних норм, адже використання осіб до 18 р. збройними силами чи збройними формуваннями категорично заборонено. Більш того, Паризькими зобов'язаннями та принципами забороняється не лише участь неповнолітніх у боях, але й приготування ними їжі, перенесення поранених, боєприпасів чи інших речей, передавання послань, шпигування тощо.

Якщо ж ми говоримо про повнолітніх осіб, то видається, що досить «наближеним» (співзвучним) до досліджуваної форми експлуатації є такий склад злочину, як «Найманство» (ст. 447 КК). Але, по-перше, найманець згідно з приміткою до ст. 447 КК не може бути громадянином України, якщо він виступає проти України. По-друге, про найманство зазвичай говорять в контексті втягнення, тобто коли в особи викликають бажання (частіше шляхом підкупу) брати участь у збройних конфліктах, воєнних або насильницьких діях, спрямованих на насильницьку зміну чи повалення конституційного ладу, захоплення державної влади, перешкоджання діяльності органів державної влади чи порушення територіальної цілісності. Але вказівка на «використання у збройних конфліктах» жодним чином нас не обмежує у трактуванні які ж способи можуть використовувати суб'єкти злочину. По-третє, коли йдеться про використання найманців, це трактується як «безпосереднє застосування їх для виконання бойових завдань під час збройних конфліктів, а також для воєнних або насильницьких дій» [4, с. 1353].

⁵ «Мені було вже на той момент 14, тобто, в принципі, ще 13 років, коли я подав заяву. Людей я не вбивав, лише фашистів. На їх стороні, я вважаю, людей немає», – говорить Богдан Кравченко [12].

Однак таке тлумачення абсолютно не охоплює використання потерпілого від торгівлі людьми у збройних конфліктах поза боєм, тобто поза межами виконання бойового завдання⁶.

Окрім того, на офіційному сайті Міністерства соціальної політики України наголошується, що «використання у збройних конфліктах – використання особи, яка знаходиться у підневільному стані іншої особи, для виконання нею бойових завдань, пов'язаних з поваленням державної влади або порушення суверенітету і територіальної цілісності держави, тощо» [14], тож маємо констатувати, що бажання особи, яка знаходиться у підневільному стані, ніхто не питає, застосовується de-facto примушування.

Тож, як видається, маємо говорити не про «використання у збройних конфліктах», а про «примушування до участі в збройному конфлікті». Таке коригування дозволить наголосити на недобровільному характері участі потерпілої особи. Якщо ж повнолітня особа вчиняє такі дії добровільно, то такі дії мають отримати самостійно кримінально-правову оцінку. Якщо ж йдеться про неповнолітніх, то відносно них може бути як примушування, так і втягнення у збройний конфлікт.

Як підсумок, на нашу думку, всі перелічені варіанти можна було б об'єднати під назвою «втягнення у протиправну діяльність або примушування до неї». Адже, як вже нами було з'ясовано, при «примусовому втягненні у жебракування» законодавець сам наголосив на примусовому характері цих дій (примусове втягнення тотожне примушуванню), хоча ми й не можемо виключати поодинокі випадки саме втягнення, особливо якщо це неповнолітні особи. Якщо говоримо про «використання у збройних конфліктах», то більш правильно, як видається, насамперед говорити теж про примушування до участі в збройному конфлікті, а про втягнення лише в контексті

⁶ Бойове завдання — наказ командира (командувача) військам (підрозділам, частинам, з'єднанням, об'єднанням, групі або окремому військовослужбовцю) для досягнення визначеної мети в бою (операції) у встановлений термін. При цьому під боєм розуміється виключно узгоджені за метою, місцем і часом удари, вогонь і маневр військових частин (підрозділів) для знищення (розгрому) супротивника, відбиття його ударів і виконання інших тактичних завдань в обмеженому районі упродовж короткого часу [13].

неповнолітніх осіб. У випадку ж «втягнення у злочинну діяльність» коректніше говорити про «втягнення у кримінально протиправну діяльність або примушування до неї». Таким чином, всі три форми можна об'єднати під єдиним формулюванням «втягнення у протиправну діяльність або примушування до неї». До речі, така назва дозволить охопити і випадки втягнення потерпілої особи у проституцію чи порнобізнес або примушування до зайняття особи такою діяльністю. Наразі ці дії не мають самостійної правової оцінки і загалом підпадають під такі форми як сексуальна експлуатація або використання в порнобізнесі.

Список використаних джерел

1. Забуга Ю. Ю., Михайліченко Т. О. Форми експлуатації людини: частина I. *Форум права*. 2020;62(3):29-43. DOI: <http://doi.org/10.5281/zenodo.3883849>
2. Кримінальний кодекс України. Науково-практичний коментар: у 2 т. / за заг. ред. В. Я. Тація та ін. Т. 2: Особлива частина / Ю. В. Баулін, В. І. Борисов, В. І. Тютюгін та ін. 2013. 1040 с.
3. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України / за ред. М. І. Мельника, М. І. Хавронюка. Київ : ВД «Дакор», 2018. 1360 с.
4. Забуга Ю. Ю., Михайліченко Т. О. Форми експлуатації людини: частина II. *Форум Права*. 2021; 68(3):38-51. DOI: <http://doi.org/10.5281/zenodo.5075685>
5. Андрушко А. В. Теоретико-прикладні засади запобігання та протидії злочинам проти волі, честі та гідності особи : монографія. Київ : Ваіте, 2020. 560 с.
6. June Kane. Child Trafficking – the People Involved. A Synthesis of Findings from Albania, Moldova, Romania and Ukraine. International Labour Organization, 2005. 101 с.
7. Mike Dottridge, Young People's Voices on Child Trafficking: Experiences from South Eastern Europe 22 (UNICEF, Innocenti Research Centre, Working Paper No. IWP-2008-05, 2008).
8. Trafficking in persons report. June 2020. 570 с.
9. Trafficking in persons report. 2023. URL: <https://www.state.gov/reports/2023-trafficking-in-persons-report/ukraine/>
10. *Lacatus v. Switzerland* (№ 14065/15). URL: [https://hudoc.echr.coe.int/ru/s#%22itemid%22:\[%22003-6910043-9279633%22\]](https://hudoc.echr.coe.int/ru/s#%22itemid%22:[%22003-6910043-9279633%22])
- 11.12 лютого. Пам'ятні дати. *УКПІНФОРМ*. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/1963976-12-lutogo-pamatni-dati.html>
12. Шейко Ю. Діти-солдати в Україні: зловживання патріотизмом. DW. 16.11.2015. URL: <https://www.dw.com/uk/%D0%B4%D1%96%D1%82%D0%B8-%D1%81%D0%BE%D0%BB%D0%B4%D0%B0%D1%82%D0%B8-%D0%B2-%D1%83%D0%BA%D1%80%D0%B0%D1%97%D0%BD%D1%96->

%D0%B7%D0%BB%D0%BE%D0%B2%D0%B6%D0%B8%D0%B2%D0%B0%
D0%BD%D0%BD%D1%8F-%D0%BF%D0%B0%D1%82%D1%80%D1%96%D
0%BE%D1%82%D0%B8%D0%B7%D0%BC%D0%BE%D0%BC/a-18848159

13. Велика українська енциклопедія. URL: <https://vue.gov.ua/>

14. Торгівля людьми. Основні поняття та види експлуатації. Міністерство соціальної політики України. 17 Жовтня 2018. URL: <https://www.msp.gov.ua/news/16080.html?PrintVersion>

Н. С. Мороз,
доцент кафедри адміністративного права
та адміністративного процесу,
кандидат юридичних наук
(Львівський державний університет
внутрішніх справ)

ДІЯЛЬНІСТЬ ДЕРЖАВНОЇ ПРИКОРДОННОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ ЩОДО ПРОТИДІЇ НЕЗАКОННІЙ МІГРАЦІЇ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

У зв'язку із повномасштабним збройним вторгненням росії в Україну Державна прикордонна служба України була вимушена інтенсифікувати свої сили на виконання завдань із забезпечення національної безпеки в умовах воєнного стану.

Нелегальна міграція – незаконний в'їзд або порушення іноземцями та особами без громадянства правил перебування у країні в'їзду. Одним із суб'єктів державного управління у сфері протидії нелегальній міграції є Державна міграційна служба України (ДМС), яка відповідно до покладених на неї завдань здійснює заходи щодо запобігання та протидії нелегальній міграції та забезпечує державний контроль за дотриманням міграційного законодавства [1, с. 83].

Повномасштабне військове вторгнення рф значно вплинуло на міграційну ситуацію в країні, а тому актуальним залишаються питання щодо необхідності протидіяти нелегальній міграції уповноваженими суб'єктами владних повноважень. Іноземці з неврегульованим міграційним статусом, особливо вихідці з рф, окрім порушення міграційного законодавства, можуть скоювати інші адміністративні та кримінальні правопорушення. Окрім цього є ризик загрози національній безпеці нашої держави, оскільки спецслужби рф можуть залучати таких осіб для проведення підривної діяльності, що спрямована на дестабілізацію ситуації на території України в умовах введення правового режиму воєнного стану [2, с. 121].

Здійснюючи дослідження заходів протидії нелегальній міграції, що забезпечуються органами ДМС, варто зосередити увагу на механізми «примусового повернення» та «примусового

видворення», що розглядаються як адміністративно-правові заходи протидії нелегальній міграції [1, с. 83].

Аналіз ефективності діяльності ДМС в умовах воєнного стану підтверджуються відповідно до показників діяльності служби. Так, за 2023 рік до адміністративної відповідальності 10 432 особи, з них: за ч. 1, 2, 3 ст. 203 – 8 742 особи, за ст. 203-1 – 16 осіб, за ст. 204 – 73 особи, за ст. 205 – 1 536 осіб, за ст. 206 – 65 осіб. Загалом, на правопорушників міграційного законодавства, було накладе штрафів на суму – 26 885 358 грн [3].

Окрім того, у звіті показників діяльності ДМС за 2023 рік вказано загальну кількість виявлених нелегальних мігрантів. За вказаний період було виявлено 3 389 нелегальних мігрантів, з них: чоловіки – 2 541, жінки – 848 осіб. Прийнято рішення по затриманим нелегальним мігрантам: про добровільне повернення – 4 особи, про примусове повернення – 2 891 особи, про примусове видворення – 412 осіб, про заборону в'їзду в Україну (ст. 26, 30, 13) – 4 011 осіб, територіальним органом ДМС про поміщення особи до ПТПІ – 258 осіб, судом про затримання особи з поміщенням до ПТПІ – 228 осіб. Видворено з території України нелегальних мігрантів у примусовому порядку – 214 осіб [3].

Варто зазначити, що у зв'язку з повномасштабним військовим вторгненням РФ на територію України, ускладнено збирання статистичної інформації щодо результатів діяльності територіальних органів ДМС в окремих регіонах України по тимчасово окупованим частинам територій Донецької, Запорізької, Луганської, та Херсонської областях [3].

В умовах війни відбулося й суттєве «вимивання» з країни нелегальних мігрантів. Їхня кількість знизилась майже вдесятеро порівняно з піковими показниками періоду карантину.

Це демонструють результати комплексного відпрацювання столиці нарядами Міграційної служби з правоохоронними органами. З 4 по 22 вересня 2023 року відбулися перевірки місць найбільшої концентрації іноземців – ринків, гуртожитків, розважальних закладів і будівельних майданчиків.

Востаннє операція «Мігрант» проводилась в Україні ще до початку повномасштабної війни – у вересні 2021 року. Тоді протягом місяця у Києві і області викрили 1501 порушника правил перебування в Україні.

Тепер же результат видався майже вдесятеро скромнішим – 156 іноземців у столиці в тій чи іншій мірі порушили міграційне законодавство, 72 із них примусово залишать Україну [4].

Проведений аналіз ситуації, яка, на жаль, склалась в країні, дає підстави зазначити, що в найближчій перспективі актуальними для України залишатимуться такі загрози:

у внутрішній сфері: неконтрольованість частини кордону на сході держави та незавершеність облаштування кордонів України за європейськими параметрами; негативний вплив нелегальної міграції на криміногенну обстановку, залучення незаконних мігрантів до скоєння протиправних дій, зокрема розбійних нападів, вимагань, інших тяжких кримінальних правопорушень, а також можливого фінансування терористичної діяльності; функціонування незаконних схем легалізації мігрантів на території України, у т.ч. укладання фіктивного шлюбу з іноземцями та за допомогою «студентського каналу»; втягування співробітників Державної міграційної служби України, інших правоохоронних та державних органів, судової гілки влади, вищих навчальних закладів у діяльність із протиправної легалізації незаконних мігрантів; відсутність реального контролю за діяльністю приватних фірм, державних та недержавних установ, які надають запрошення іноземним громадянам для в'їзду в Україну; нерегульованість питань мобільності населення з особливим акцентом на трудову міграцію [5, с. 12–13];

у зовнішній сфері: подальше використання України як транзитної держави у протиправному механізмі переправлення нелегальних мігрантів до країн ЄС; намагання членів міжнародних злочинних груп налагодити міжнародні канали переправлення нелегальних мігрантів через Україну та створення на її території підпільних перевалочних пунктів; використання нелегальних мігрантів, зокрема спецслужбами РФ, у розвідувально-підривній діяльності проти України; використання осіб, які мають подвійне громадянство, спецслужбами інодержав у розвідувально-підривній діяльності проти України [5, с. 13–14].

Список використаних джерел

1. Мартянова Р. А. Заходи протидії нелегальній міграції в умовах воєнного стану. International scientific conference, Riga, the Republic of Latvia. 2024. С. 82–87. URL: <http://www.baltijapublishing.lv/omp/index.php/bp/catalog/download/436/11702/24501-1?inline=1>
2. Рижкова С. Взаємодія державно-міграційної служби України з іншими суб'єктами щодо протидії адміністративним правопорушенням, вчинюваним іноземцями в умовах воєнного стану. Держава і право України в умовах воєнного стану. *Науковий вісник ДДУВС*. 2022. Спец. вип. № 2. С. 121–126. URL: <https://visnik.dduvs.in.ua/wp-content/uploads/2023/04/S2/s-2-2022-121-126.pdf>
3. Показники діяльності ДМСУ за 2023 р.: веб-сайт. URL: https://dmsu.gov.ua/assets/files/statistic/year/2023_12.pdf (дата звернення: 19.04.2024).
4. Як повномасштабна війна повпливала на нелегальних мігрантів в Україні : вебсайт. URL: <https://www.pravda.com.ua/columns/2024/01/2/7435508/> (дата звернення: 19.04.2024).
5. Луценко Ю. В., Тарасюк А. В. Запобігання нелегальній міграції: у пошуках оптимальної моделі. *Часопис Національного університету «Острозька академія». Сер. Право*. 2022. №1 (24). С. 1–21. URL: <https://lj.oa.edu.ua/articles/2022/n1/22lyvpom.pdf>

В. О. Найда,
науковий співробітник науково-дослідної
лабораторії з проблем психологічного
забезпечення правоохоронної діяльності
*(Харківський національний університет
внутрішніх справ)*

О. С. Стефаненко,
здобувач вищої освіти групи ФЗ-103
*(Харківський національний університет
внутрішніх справ)*

НАПРЯМИ ПРОТИДІЇ НЕЗАКОННІЙ МІГРАЦІЇ ЧОЛОВІКІВ ПРИЗОВНОГО ВІКУ В УКРАЇНІ

У світлі нестабільності та викликів, що постають в умовах жорстокої агресії російської федерації проти України, питання протидії незаконній міграції чоловіків призовного віку набуває особливої актуальності. Це представляє собою складну проблему, яка вимагає глибокого аналізу з багатьох точок зору.

Наразі значна частина чоловіків призовного віку виїжджає за кордон у пошуках кращих економічних можливостей та уникнення військової служби. Тому слід визначити сутність незаконної міграції як явища, що порушує встановлені законодавством правила перетину державного кордону. Таким чином, розуміння та аналіз теоретичних аспектів незаконної міграції чоловіків призовного віку в Україні в умовах війни мають бути спрямовані на забезпечення реалізації негайних та ефективних заходів для протидії.

За загальним правилом на період дії правового режиму воєнного стану чоловікам – громадянам України, віком від 18 до 60 років, а також жінкам-військовозобов'язаним обмежено виїзд за межі України, крім військовозобов'язаних, які не підлягають призову на військову службу під час мобілізації відповідно до статті 23 Закону України «Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію» [1].

Звичайно, із цієї заборони є передбачені законом винятки, з огляду на які часто чоловіки призовного віку перетинають кордон правомірно. Проте не менш часто відбуваються спроби незаконного перетину кордону.

На мою думку, першим напрямком протидії незаконній міграції є зміцнення контролю на прикордонних ділянках. Уряд повинен розвинути стратегії та технології для ефективного виявлення та запобігання незаконному перетину кордону. Розгортання додаткових прикордонних підрозділів на важливих маршрутах може допомогти у запобіганні незаконній міграції та нелегальному перетину кордону. Важливо також підтримувати співпрацю з міжнародними партнерами для обміну інформацією та координації спільних дій, а також забезпечувати встановлення додаткових прикордонних постів, використання БПЛА та інших технічних засобів спостереження.

Зі слів Ф. Веніславського, українського державного та політичного діяча, немає точних даних про кількість втікачів за кордон від початку повномасштабного вторгнення рф. Він пояснив, що незаконний перетин державного кордону – це один із можливих варіантів уникнення призову на військову службу, однак є й легальні механізми, які використовують чоловіки: «тут є зловживання – коли людина не має реального наміру, наприклад, навчатися, але поступає на навчання – вона отримує відстрочку від призову. Також може бути фіктивний шлюб, оформлення опікунства за особою, яка є недієздатною» [2].

У будь-якому випадку незаконний перетин кордону, а також окремі дії, які спрямовані на його досягнення, тягнуть за собою відповідальність, яка передбачена законом. З урахуванням обставин та способів незаконного перетину державного кордону кримінальна відповідальність може наставати за такими статтями: стаття 358 Кримінального кодексу України «Підроблення документів, печаток, штампів та бланків, збут чи використання підроблених документів, печаток, штампів», стаття 369 Кримінального кодексу України «Пропозиція, обіцянка або надання неправомірної вигоди службовій особі» та стаття 336 Кримінального кодексу України «Ухилення від мобілізації на особливий період, на військову службу за призовом осіб із числа резервістів в особливий період» [3]. Із цього можна зробити висновок, що другим важливим напрямом протидії незаконній міграції чоловіків призовного віку є підвищення обізнаності та інформованість громадян щодо небезпек та відповідальності, яку вони будуть нести за незаконну

міграцію в умовах воєнного стану, а також окремі дії, що її супроводжують. Проведення інформаційних кампаній та виховних заходів для населення про можливі наслідки та ризики незаконної міграції може допомогти зменшити кількість людей, які намагаються перетнути кордон нелегально.

Третім напрямом протидії незаконній міграції чоловіків призовного віку є забезпечення соціальної підтримки та захисту для молоді та інших вразливих груп населення. По-перше, надання можливостей для освіти та професійного розвитку молодим людям допомагає зменшити їх мотивацію до незаконної міграції. Широкий доступ до освіти та опанування професійних навичок створює для молоді перспективи власного розвитку та успішного кар'єрного зростання в Україні, що робить менш привабливою ідею шукати «щастя за кордоном».

По-друге, соціальна підтримка може включати в себе програми робочої інтеграції та підтримки для безробітних, молоді з низьким рівнем доходу, жінок, дітей та біженців. Надання можливостей для працевлаштування та соціальних виплат допомагає зменшити економічну мотивацію до незаконної міграції, створює умови для безпечного та комфортного життя та сприяє соціальній стабільності в країні.

Також окремою проблемою є пропаганда незаконної міграції чоловіків призовного віку у соціальних мережах. «Я проснувся – ухильнувся, народився – ухилився», – це такий собі гімн нового тренду в мережі «Тік-Ток», де героїзуються чоловіки, що змогли втекти від мобілізації. Короткі відео з написом «Ухіянт» масово ширяться цією соціальною мережею. У Головному управлінні розвідки Міноборони України зазначають, що так працюють росіяни [4]. Проте, не зважаючи на те, що даний «флешмоб» запустив ворог, схожі ролики поширюють і українці. Саме так і працюють інформаційно-психологічні операції: після централізованого поширення подібних повідомлень на чутливу тематику (тренду) подібні настрої підхоплюють і справжні люди, які підтримують тренд і часто додають до типових дописів щось від себе. Ба більше, навіть іронічні відео про «будні ухіянтів» підтримують тренд у соціальних мережах – для алгоритму неважливо, яка емоція закладена в допис. Якщо тренд уже розігнався – це саме той результат,

якого прагнув ворог. А ворог прагне поширення конфліктного наративу, який має посварити між собою українців, – пояснює Оксана Мороз [5].

З огляду на це ми стоїмо на справедливості того, щоб осіб, які пропагандують втечу від мобілізації, було притягнуто до адміністративної відповідальності, оскільки такі дії можуть підірвати зусилля країни, загрожуючи національній безпеці.

У кінцевому підсумку, ефективна боротьба з незаконною міграцією чоловіків призовного віку в Україні вимагає комплексного підходу, що включає в себе контроль на кордоні та інформаційні. Тільки такий підхід може забезпечити стабільність та процвітання для України та її громадян.

Список використаних джерел

1. Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію : Закон України від 21.10.1993 № 3543-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3543-12#n420> (дата звернення: 24.04.2024).

2. Втеча чоловіків за кордон: що кажуть у ВР та Українській Гельсінській спілці з прав людини // Суспільні Новини: сайт. URL: <https://suspilne.media/rivne/621809-vteca-colovikiv-za-kordon-so-kazut-u-vr-ta-ukrainskij-gelsinskij-spilci-z-prav-ludini/> (дата звернення 24.04.2024).

3. Кримінальна відповідальність за незаконний перетин кордону. URL: <https://legalaid.ua/ua/kryminalna-vidpovidalnist-za-nezakonnij-peretynkordonu/> (дата звернення 28.04.2024).

4. «Проснувся-ухильнувся»: росіяни запустили фальшивий флешмоб утік-току // УНІАН інформаційне агентство : сайт. URL: <https://hromadske.ua/posts/prosnuvsyah-uhilnuvsya-yak-rosiyani-cherez-trendi-u-tiktok-zmushuyut-ukrayinciv-peresvaritisya> (дата звернення 28.04.2024).

5. Проснувся – ухильнувся. Як росіяни через тренди у TikTok змушують українців пересваритися. URL: <https://hromadske.ua/posts/prosnuvsyah-uhilnuvsya-yak-rosiyani-cherez-trendi-u-tiktok-zmushuyut-ukrayinciv-peresvaritisya> (дата звернення 28.04.2024).

О. Д. Одейчук,
курсантка факультету № 1
Криворізького навчально-наукового інституту
*(Донецький державний університет
внутрішніх справ)*

Науковий керівник:
О. Ю. Макаренко,
викладач кафедри правоохоронної діяльності
та поліцейстики факультету № 1
Криворізького навчально-наукового інституту
*(Донецький державний університет
внутрішніх справ)*

ОСОБЛИВОСТІ ПСИХОЛОГІЧНОГО ВПЛИВУ НА ЛЮДЕЙ, ЯКИХ ЗАЛУЧАЮТЬ ДО ТОРГІВЛІ ЛЮДЕЙ ТА НЕЗАКОННОЇ МІГРАЦІЇ

Незаконна міграція – це переміщення людей через кордон без дозволу або всупереч законам країни призначення. Незаконні мігранти часто живуть і працюють в умовах експлуатації, і вони можуть бути депортовані без попередження, що може призвести до серйозних економічних та соціальних проблем. Хоча торгівля людьми та незаконна міграція – це різні явища, вони часто перетинаються. Незаконні мігранти частіше стають жертвами торгівлі людьми, оскільки вони перебувають у вразливому становищі та не мають доступу до правового захисту [1].

У зв'язку з збройним конфліктом в Україні існує загроза зростання випадків торгівлі людьми. Воєнні дії збільшують кількість ВПО та біженців, які стають дієвими об'єктами для торгівлі людьми через їх вразливий стан. Після звільнення постраждалим особам потрібно надавати комплекс соціальних послуг, що починаються з задоволення базових потреб і завершуються соціальною підтримкою для їх успішного відновлення. Ці люди зіткнуться з проблемами здоров'я, фінансів, права та психології, тому фахівці забезпечують індивідуально орієнтовані соціальні послуги, які можуть включати притулок, консультування, паліативний догляд, а також допомогу в трудовій адаптації [2].

Вербувальники, які залучають людей до торгівлі людьми та незаконної міграції, використовують різні методи маніпуляції та експлуатації, щоб отримати контроль над своїми жертвами. Ці методи можуть включати:

1) помилкові обіцянки: Вербувальники часто обіцяють жертвам високу зарплату, легку роботу та безпечне життя в іншій країні. Ці обіцянки часто є нереальними, але вони можуть бути дуже привабливими для людей, які перебувають у скрутній ситуації;

2) психологічний тиск: Вербувальники можуть використовувати погрози, залякування та насильство, щоб змусити людей співпрацювати. Вони також можуть ізолювати жертв від їхніх друзів і родини, щоб зробити їх більш піддатливим до контролю;

3) емоційний шантаж: Вербувальники можуть апелювати до почуттів провини, сорому та страху жертв, щоб змусити їх зробити те, чого вони хочуть. Вони також можуть використовувати почуття любові та лояльності, щоб маніпулювати жертвами;

4) контроль над інформацією: Вербувальники часто обмежують доступ жертв до інформації про те, куди вони їдуть, що вони будуть робити і як вони зможуть повернутися додому. Це робить жертв більш піддатливими до експлуатації. На мою думку, люди, які стають жертвами торгівлі людьми та незаконної міграції, часто відчувають широкий спектр психологічних проблем, таких як:

1) посттравматичний стресовий розлад (ПТСР): ПТСР – це психічний розлад, який може розвинутися у людей, які пережили або стали свідками травматичних подій. Симптоми ПТСР можуть включати повторні переживання травми, кошмари, тривогу, депресію та уникнення.

2) тривога. Тривога – це стан надмірного занепокоєння або страху.

Симптоми тривоги можуть включати нервозність, дратівливість, проблеми з концентрацією уваги та фізичні симптоми, такі як прискорене серцебиття, пітливість і тремор.

3) депресія. Депресія – це стан постійної печалі та втрати інтересу до діяльності, які колись приносили задоволення. Симптоми депресії можуть включати почуття смутку,

безнадії, втоми, зміни апетиту та сну, а також труднощі з концентрацією уваги та прийняттям рішень.

Важливо зазначити, що не всі люди, які стали жертвами торгівлі людьми та незаконної міграції, відчувають психологічні проблеми. Деякі люди можуть бути стійкими до травми та зможуть оговтатися від свого досвіду. Однак для тих, хто відчуває психологічні проблеми, доступна допомога. Існує багато організацій, які надають психосоціальну підтримку та послуги з реабілітації жертвам торгівлі людьми та незаконної міграції [3].

Отже, щодо способів допомоги, відокремлюючи надання безпечного та підтримувального середовища, жертвам потрібне місце, де вони будуть відчувати себе в безпеці та де вони зможуть довіряти людям, які про них піклуються. Це може бути притулок, кризовий центр або інше безпечне місце. Або ж надання психосоціальної підтримки: Жертвам потрібна допомога в тому, щоб впоратися з травмою та відновити своє психічне здоров'я, це може включати індивідуальну та групову терапію, когнітивно-поведінкову терапію, арт-терапію, йогу та інші методи. Також існує надання медичних послуг: Жертвам може знадобитися медична допомога для лікування травм, фізичних захворювань та психічних розладів, юридичної допомоги, допомога працевлаштування в освіті і інше.

Список використаних джерел

1) Про протидію торгівлі людьми : Закон України від 20.09.2011 № 3739-VI. Дата оновлення: 01.01.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3739-17#Text> (дата звернення 27.04.2024)

2) Дзеніс О., Шарко Н. Міжнародна міграція робочої сили в сучасних умовах та її вплив на міграційну політику держави. *Економіка та суспільство*. 2022. №37. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-37-20> (дата звернення: 26.04.2024)

3) Короленко Н. В., Петросян А. А. Міжнародна міграція робочої сили: причини та наслідки. *Ефективна економіка*. 2021. № 1. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=8515> (дата звернення: 27.04.2024).

О. Онишко,
доцент кафедри теорії права, конституційного
та приватного права факультету № 1 ІПФПНП
*(Львівський державний університет
внутрішніх справ)*

ПРАВОВЕ СТАНОВИЩЕ ДИТИНИ, БАТЬКИ ЯКОЇ ЗНИКЛИ БЕЗ ВІСТИ

Повномасштабне вторгнення Росії в Україну спричинило не лише численну кількість руйнувань, смертей, поранень, понівечення людських доль, а й виокремило особливу категорію осіб – дітей, батьки яких зникли без вісти. Особливість їх становища полягає в тому, що їх правовий статус є невизначеним, оскільки немає офіційного підтвердження факту смерті їх батьків. З іншої сторони, ще залишається надія, що приїде час, батьки (чи один з батьків) повернуться, і відбудеться воз'єднання родини. Якщо обоє з батьків дитини зникли без вісти, держава встановлює опіку над такою дитиною, таким чином, змінюється її правовий статус.

Законодавець виділяє 2 категорії осіб, зниклих без вісти: особа, зникла без вісти, особа, зникла без вісти за особливих обставин. Остання категорія на сьогоднішній день набрала особливої актуальності, оскільки повномасштабне вторгнення започаткувало введення Єдиного реєстру осіб, зниклих без вісти за особливих обставин. Такими обставинами вважаються: збройні конфлікти, військові дії, тимчасова окупація частини території України, надзвичайні ситуації природного чи техногенного характеру [1].

Заяву до територіального органу Національної поліції про особу, яка зникла без вісти, можуть подати не лише родичі померлого, а й військовослужбовці, представники органів державної влади та місцевого самоврядування, громадських об'єднань та будь-які інші особи, яким стали відомі факти про зникнення. Правовий статус особи, зниклої без вісти, особа набуває з моменту внесення її даних до Єдиного реєстру осіб, зниклих без вісти за особливих обставин [2]. У квітні 2022 року в системі Національної поліції було запроваджено посаду Уповноваженого з питань зниклих без вісти за особливих

обставин, до повноважень якого належать усі питання щодо вжиття заходів щодо пошуку таких осіб, взаємодії з органами державної влади та місцевого самоврядування з цих питань тощо [3].

Відповідно до норм Цивільного кодексу України (ст. 43), підставою для визнання фізичної особи безвісно відсутньою є відсутність її протягом року за місцем постійного проживання і відсутність відомостей про місце її перебування, і тоді лише за рішенням суду така особа набуває правового статусу безвісно відсутньої [4].

Дитина, батьки якої зникли без вісти визнається дитиною, яка позбавлена батьківського піклування на підставі подання відповідних документів до районної державної адміністрації, а саме: клопотання Служби у справах дітей, копії свідоцтва про народження дитини, документи, які засвідчують обставини, за яких дитина залишилася без батьківського піклування, рішення суду про визнання матері, батька безвісно відсутніми. Документи подаються за місцем походження дитини протягом двох місяців. Рішення містить прізвище, ім'я, по батькові дитини, дату народження, обставини, за яких вона залишилась без батьківського піклування, документи, які підтверджують ці обставини, та форма влаштування дитини.

Облік дітей, які залишились без батьківського піклування, здійснює служба у справах дітей за місцем проживання батьків дитини або одного з них, з яким проживала дитина до настання обставин, за яких вона залишилася без піклування батьків, незалежно від місця виявлення дитини, а дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, – служба у справах дітей за місцем походження дитини [5].

Під час дії на території України воєнного стану рішення про надання такого статусу приймається райдержадміністрацією, виконавчим органом міської ради за місцем походження такої дитини за поданням служби у справах дітей протягом 30-ти днів.

Дитина, яка залишилась без батьківського піклування, тимчасово може бути влаштована у: притулок для дітей служби у справах дітей, центр соціально-психологічної реабілітації дітей, соціально-реабілітаційний центр (дитяче містечко); заклад для дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, сім'ї громадян.

Дітям, позбавленим батьківського піклування, особам із їх числа, які навчаються, крім повного державного забезпечення, виплачується соціальна стипендія, а до завершення навчання виплачується щорічна допомога для придбання навчальної літератури в розмірі не менше трьох місячних соціальних стипендій, посадових окладів, які їм призначені. Виплата зазначеної допомоги здійснюється протягом 30 днів після початку навчального року за рахунок коштів, що передбачаються для навчальних закладів у відповідних бюджетах [6].

У випадку втрати дитиною батьківського піклування, місцевий орган опіки і піклування вживає заходів щодо влаштування дитини в родині громадян України з метою реалізації права на: усиновлення, взяття під опіку або піклування, виховання у прийомні сім'ї, дитячі будинки сімейного типу.

Органи державної влади та органи місцевого самоврядування відповідно до їх компетенції, забезпечують вирішення питань щодо встановлення опіки і піклування, створення інших передбачених законодавством умов для виховання дітей, які внаслідок смерті батьків, позбавлення батьків батьківських прав, хвороби батьків чи з інших причин залишилися без батьківського піклування, а також для захисту особистих, житлових і майнових прав та інтересів дітей та осіб із числа дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування [6].

Кабінет Міністрів України, уповноважені органи виконавчої влади, органи місцевого самоврядування здійснюють у межах бюджетних асигнувань розробку і виконання цільових програм щодо поліпшення соціального захисту дітей-сиріт, дітей, позбавлених батьківського піклування, та осіб з їх числа. Вказані цільові програми діють майже у кожному адміністративному центрі України. Так, наприклад, у Вінницькій міській територіальній громаді станом на 2022–2024 рр. діє Програма соціального захисту сімей з дітьми, які опинилися у складних життєвих обставинах, та дітей-сиріт, дітей, позбавлених батьківського піклування. Відповідно до вказаної програми здійснюється:

- робота щодо своєчасного виявлення таких дітей;
- роз'яснювальна робота щодо можливості влаштування дітей до сімейних форм виховання,

– встановлюється взаємодія з громадянами та сім'ям, які бажають усиновити або взяти на утримання і виховання дітей, у зв'язку з чим, їм надається всебічна допомога у підготовці необхідних документів, встановленні психологічного контакту з дітьми. У разі виявлення дитини, яка залишилась без піклування батьків, вживаються всі можливі заходи щодо тимчасового влаштування її у сім'ю родичів або знайомих з метою збереження для дитини сім'ї [7].

Під час війни Росії з Україною 1233 дитини залишилися без батьківського піклування внаслідок смерті їх батьків, а загалом, без батьківського піклування з різних причин залишилися 6447 дітей. 2663 дитини вже знаходяться під опікою, піклуванням близьких родичів, або тих опікунів чи піклувальників, які виявили бажання і пройшли відповідне навчання. 272 дитини були влаштовані в прийомні сім'ї і Дитячі будинки сімейного типу [8].

Батькам-вихователям та прийомним батькам на кожну дитину-вихованця та кожну прийомну дитину призначається державна соціальна допомога. Сума допомоги залежить від прожиткового мінімуму і в 2024 році складає на дітей до 6 років – 6407 грн, від 6 до 18 років – 7990 грн, на дітей з інвалідністю до 6 років – 8970 грн, від 6 до 18 років – 11186 грн, на учнів від 18 до 23 років – 7570 грн, особам з інвалідністю з дитинства (учням) від 18 до 23 років – 10598 грн. Якщо дитина отримує інші виплати, то розмір соціальної допомоги визначається з урахуванням цих виплат [9, 10].

Висновки. Опіка є одним із найважливіших елементів у системі захисту дітей, які позбавлені сімейного середовища або чий батьки не можуть представляти їхні інтереси в силу обставин (визнання безвісно відсутніми). Родина вважається найбільш безпечним середовищем для повноцінного виховання дитини, однак коли дитина позбавлена батьківського піклування, держава зобов'язана вжити заходів для створення такій дитині необхідних умов для виховання та розвитку, тобто встановлення опіки. Не завжди родичі можуть взяти на виховання дитину, позбавлену батьківського піклування, тому держава встановила альтернативні форми, а саме: призначення опікуна чи піклувальника, поміщення дитини в прийомну родину, в дитячий будинок сімейного типу тощо.

Крім того, держава гарантує соціальні виплати дітям, позбавленим батьківського піклування до досягнення ними 23 років.

Список використаних джерел

1. Про правовий статус осіб, зниклих без вісти за особливих обставин : Закон України № 2505-VIII від 12.07.2018. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/>
2. Положення про Єдиний реєстр осіб, зниклих за особливих обставин : Наказ Міністерства внутрішніх справ України 29 серпня 2022 року № 535. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0998-22#n14>
3. Деякі питання виконання Закону України «Про правовий статус осіб, зниклих безвісти за особливих обставин» : Постанова Кабінету міністрів України № 511 від 29.04.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/511-2022-%D0%BF#n15>
4. Цивільний кодекс України : Закон України № 435-IV від 16.01.2003 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/>
5. Порядок провадження органами опіки і піклування діяльності, пов'язаної із захистом прав дитини : Постанова Кабінету Міністрів України № 866 від 24.09.2008. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/ /laws/show/866-2008-п#n15>
6. Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування : Закон України № 2342-IV від 13.01.2005. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/ laws/show/2342-15#Text>
7. Програма соціального захисту сімей з дітьми, які опинились у складних життєвих обставинах, та дітей-сиріт, дітей, позбавлених батьківського піклування, у Вінницькій міській територіальній громаді на 2022–2024 роки. URL: <https://vmr.gov.ua/media/>
8. Кінша Дар'я. Майже 6,5 тисяч дітей під час війни залишилися без батьківського піклування. *Суспільне. Новини*. 13 січня 2023, 18:28. URL: <https://susplne.media/358540-majze-65-tisac-ditej-pid-cas-vijni-zalisilisa-bez-batkivskogo-pikluvanna/>
9. Деякі питання виплати державної соціальної допомоги на дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, осіб з їх числа, у тому числі з інвалідністю, грошового забезпечення батькам-вихователям і прийомним батькам за надання соціальних послуг у дитячих будинках сімейного типу та прийомних сім'ях за принципом «гроші ходять за дитиною», оплати послуг із здійснення патронату над дитиною та виплати соціальної допомоги на утримання дитини в сім'ї патронатного вихователя, підтримки малих групових будинків. Постанова Кабінету Міністрів України № 552 від 26.06.2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/552-2019-%D0%BF#Text>
10. Розміри державних соціальних допомог в 2024 році. Сектор зв'язків з громадськістю та ЗМІ Підгородненської громади, опубліковано 02 лютого 2024 року о 13:48. Державна соціальна допомога. URL: <https://pidgorodne.otg.dp.gov.ua/novini-ta-podiyi/novini/rozmiry-derzhavnykh-sotsialnykh-dopomoh-v-2024-rotsi>

А. С. Політова,
доцент кафедри права,
кандидат юридичних наук, доцент
(*Маріупольський державний університет*)

ЧИ ДОПОМОЖЕ ЛЕГАЛІЗАЦІЯ СЕКС-ІНДУСТРІЇ ПРОТИДІЯТИ ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ?

Торгівля людьми є сучасною формою рабства та несе певну загрозу національній безпеці. Ми можемо багато говорити про те, що нашою державою вживаються всі необхідні заходи щодо протидії торгівлі людьми, але кількість облікованих кримінальних правопорушень, передбачених ст. 149 КК України говорить про інше. Наявність як загального, так і спеціального суб'єкта протидії цьому явищу – не означає викорінення та зменшення кількості таких випадків, а надання їм державної допомоги – не позбавить їх згадок про пережите, фізичних та психологічних страждань, не поверне їм втрачене здоров'я.

Ситуація в Україні щодо протидії торгівлі людьми вже декілька років поспіль за звітами Державного департаменту США має оцінку Рівень 2. У звітах неодноразово відзначалося: «Уряд України не повністю дотримується мінімальних стандартів щодо викорінення торгівлі людьми» [1]. Проте, насправді, реальна кількість постраждалих від торгівлі людьми, а особливо в умовах широкомасштабного вторгнення російської федерації, набагато більша, адже міграція населення із зони активних бойових дій та в цілому з різних регіонів України за кордон станом на 16 травня 2024 р. складає 6 483 500 осіб (див. рис. 1, рис. 2). Поряд з цим, маючи значну кількість нормативно-правових актів, спрямованих на протидію торгівлі людьми (зокрема, налічується понад 60 нормативно-правових актів), викоринити це ганебне явище не можемо.

Торгівля людьми з метою сексуальної експлуатації, проституція та порнографія не тільки вченими, а й політичними діячами, представниками засобів масової інформації називається загальним терміном «секс-індустрія». Ці слова викликають різне враження: хтось співчуває, у когось викликає огиду, а дехто бачить лише гроші. Але, чи насправді це різні за своїм змістом явище можна охопити єдиним терміном «секс-індустрія»?

Рис. 1. Міграція населення України після події 24 лютого 2022 року¹

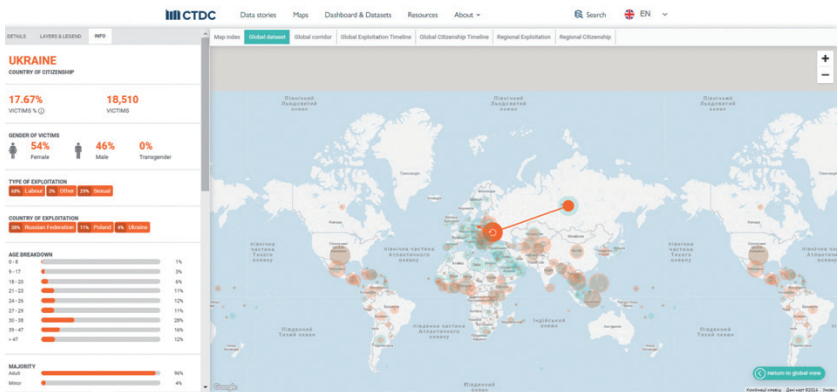

Рис. 2. Стан торгівлі людьми України²

1. 31 березня 2023 р. втратив чинність Закон України від 20 листопада 2003 р. № 1296-IV «Про захист суспільної моралі», який визначалося поняття «порнографія». Виходячи на момент чинності цього Закону, під порнографією слід розуміти вульгарно-натуралістичну, цинічну, непристойну фіксацію статевих актів, самоцільну, спеціальну демонстрацію геніталій, антиетичних сцен статевого акту, сексуальних збочень, зарисовок з натури, які не відповідають моральним

¹ Refugees fleeing Ukraine (since 24 February 2022). URL: <https://data.unhcr.org/en/situations/ukraine/location?secret=unhcrestricted> (дата звернення: 16.05.2024)

² The victims of trafficking data presented in these maps. URL: <https://www.ctdatacollaborative.org/map#detail-tab> (дата звернення: 16.05.2024)

критеріям, ображають честь і гідність людини, спонукаючи негідні інстинкти [2]. Після втрати чинності Закону, визначення порнографії у законодавстві України не існує.

2. Що ж стосується визначення «торгівлі людьми», то воно є дискусійний не тільки у міжнародному праві, а й серед вчених-криміналістів. Законом України від 20 вересня 2011 р. № 3739-VI «Про протидію торгівлі людьми», під торгівлею людьми слід розуміти здійснення незаконної угоди, об'єктом якої є людина, а так само вербування, переміщення, переховування, передача або одержання людини, вчинені з метою експлуатації, у тому числі сексуальної, з використанням обману, шахрайства, шантажу, уразливого стану людини або із застосуванням чи погрозою застосування насильства, з використанням службового становища або матеріальної чи іншої залежності від іншої особи, що відповідно до Кримінального кодексу України визнаються злочином [3]. Що ж стосується ч. 1 ст. 149 КК України, то кримінальна відповідальність передбачена за: «Торгівля людиною, а так само вербування, переміщення, переховування, передача або одержання людини, вчинені з метою експлуатації, з використанням примусу, викрадення, обману, шантажу, матеріальної чи іншої залежності потерпілого, його уразливого стану або підкупу третьої особи, яка контролює потерпілого, для отримання згоди на його експлуатацію» [4].

Вважаємо, що визначення у нормативно-правових актах повинні бути унормовані та мати однаковий зміст, але закріплення у КК України та законі України від 20 вересня 2011 р. № 3739-VI «Про протидію торгівлі людьми» мають різне визначення та потребують врегулювання, приведення до єдиного розуміння сутності таких кримінально протиправних діянь.

3. Як відзначає Л. Бондаренко, «проституція – це залучення до безладних статевих відносин інших осіб, крім подружжя, в обмін на негайну оплату грошима чи іншими цінними речами. Термін «проституція» походить від латинського слова «виставляти привселюдно». Отже, під проституцією розуміють позашлюбні статеві відносини за плату, що не мають у своїй основі почуттєвого потягу. Існують й інші визначення негативного соціального явища «проституція» [5, с. 194].

Отже, використання термінології «порнографія», «прости-туція», «торгівля людьми з метою сексуальної експлуатації» під узагальненим терміном «секс-індустрія» пов'язана з наданням секс-послуг. Також сьогодні стоїть активно обговорюється питання легалізації проституції в Україні.

Відзначимо, що 3 травня 2024 р. парламент Бельгії схвалив Закон про працю секс-працівників за контрактом [6]. У цьому Законі мова йде про те, що секс-працівники отримують додаткові права працівника, а роботодавець зобов'язаний виконувати певні обов'язки. Законодавство про працю поширюється лише на тих, хто підписує трудовий договір про секс-бізнес, а не на самозайнятих осіб, які працюють як фрілансери вдома або на самозайнятих засадах як ескорт. Він також стосується лише фізичного сексуального контакту. Таким чином, порно, стриптиз і веб-камера не підпадають під дію цього закону.

Окрім того, будучи студентом, особа не зможе займатися секс-бізнесом за контрактом. Також не можна буде займатися секс-бізнесом за тимчасовим контрактом або як флексі-джоббер. Як роботодавець можлива будь-яка організаційно-правова форма бізнесу, крім одноосібного бізнесу. У сфері секс-бізнесу можливий одноосібний бізнес, але не буде дозволено наймати персонал. Серед **обов'язкових умов реєстрації роботодавця є не притягнення його до відповідальності за торгівлю людьми.**

Що ж стосується проектів про легалізацію проституції України, то одним із найбільш дискусійний був Проект Закону про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо посилення відповідальності за ввезення, виготовлення, збут і розповсюдження порнографічних предметів малолітнім і неповнолітнім, та вдосконалення інших положень статті 301 (реєстр. № 9623-1 від 31.08.2023) [7]. Доволі жваві дискусії виклало обговорення отримання податків від такого бізнесу.

Таким чином, доволі складно відповісти на таке доволі просте питання «Чи допоможе легалізація секс-індустрії протидіяти торгівлі людьми?». Це головним чином пов'язано з тим, що у секс-індустрію залучена доволі багато неповнолітніх (малолітніх), а також менталітету українців – «робити гроші з усього», не обмежуючись і не хехтуючи нічим, навіть власними дітьми.

Список використаних джерел

1. Україна – витяги із Доповіді про торгівлю людьми – 2023 рік (українською). Офіц. сайт: U.S. Embassy in Ukraine. Офіційні доповіді та звіти. URL: https://ua.usembassy.gov/wp-content/uploads/sites/151/2023_TIPR_UKR.pdf (дата звернення: 15.05.2024)
2. Про захист суспільної моралі : Закон України від 20 листопада 2003 р. № 1296-IV. Закон втратив чинність на підставі Закону № 2849-IX від 13.12.2022. Офіц. сторінка веб-сайту Верховної Ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1296-15#Text> (Дата звернення 19.05.2024).
3. Про протидію торгівлі людьми : Закон України від 20 вересня 2011 р. № 3739-VI. Редакція від 31.03.2023. Офіц. сторінка вебсайту Верховної Ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3739-17#Text> (дата звернення 19.05.2024).
4. Кримінальний кодекс України від 5 квітня 2001 р. Редакція від 19.05.2024. Офіц. сторінка вебсайту Верховної Ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення 19.05.2024).
5. Бондаренко Л. О. Проституція: юридичний та соціально-психологічний аспект. *Вісник Кримінологічної асоціації України*. 2013. № 5. С. 194–199.
6. Belgian labor law for sex workers: what and how? URL: <https://www.utsopi.be/our-work/decriminalisation/cadre-du-travail> (дата звернення 19.05.2024).
7. Проект Закону про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо посилення відповідальності за ввезення, виготовлення, збут і розповсюдження порнографічних предметів малолітнім і неповнолітнім, та вдосконалення інших положень статті 301 (реєстр. № 9623-1 від 31.08.2023). Офіц. сторінка вебсайту Верховної Ради України. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/42631> (дата звернення 19.05.2024).

О. І. Савайда,
старший науковий співробітник
науково-дослідної лабораторії ЛьвДУВС,
кандидат юридичних наук, доцент
(*Львівський державний університет
внутрішніх справ*)

ЧИННИКИ ФОРМУВАННЯ МЕНТАЛЬНОЇ КУЛЬТУРИ ЯК СПОСІБ ЗАПОБІГАННЯ ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ

Реалії військових подій, які відбуваються в українському сьогодні змушують українців дедалі ставати пильними та освіченішими, кмітливішими та обізнаними в подіях, які відбуваються в державі та суспільстві.

В контексті стабільності, розвитку та дієвості українського суспільства під час війни уваги потребує більш детальний розгляд ментальної культури як складної багаторівневої системи. Розгляд процесу формування ментальної культури особи, групи осіб, нації, держави є важливим пріоритетом, який визначає та впливає на подальший розвиток самої держави та суспільства в цілому.

Безперечно, що ці категорії: «ментальність» і «ментальна культура» розглядаються як предмет наукового дослідження багатьма та різними науковцями, які визначають їхні особливості та чинники формування з різних позицій, у відповідності до сфери наукових інтересів та точок зору.

Проте наш інтерес поз'яваний з тим, щоб продемонструвати зв'язок формування ментальної культури особи чи українського суспільства з поведінкою, а також в запобіганні негативної поведінки, яка пов'язана із зловживанням та нанесенням людині шкоди, в різних її проявах (торгівля людьми, рабство, різні види експлуатації (сексуальна, трудова, психологічна, економічна), трудова залежність, шахрайські дії, незаконне усиновлення зі злочинною метою, а також з використанням такої особи-дитини для злочинних намірів, надання послуг в сфері сурогатного материнства з метою подальшої торгівлі немовлят, інші види примусу тощо).

Тому, ментальна культура повинна виступати дієвим способом в запобіганні та прогнозуванні негативних вчинків

в поведінці людини, та вберігатиме від загрозливих наслідки від такої негативної поведінки.

Нажаль, будь-яка особа може постраждати від торгівлі людьми, незалежно від статі, віку (дорослі, діти), освіти, соціального чи економічного статусу. Багато науковців прирівнюють торгівлю людьми до рабства, і це не безпідставно. Таке негативне явище, як торгівля людьми, включає в себе широкі злочинні дії різного роду, і так, безперечно, вважається сучасною формою рабства, що порушує права людини (починаючи з природного (базового) рівня – природні права людини).

Ментальна ідентичність суспільства проявляється через її людей, які знаходяться та живуть в культурному середовищі, що різуче відрізняється від того середовища, де вони народилися, тобто власного. Тому, в іншому культурному просторі таку категорію людей (з ментальною ідентифікацією) одразу помітно, що також привертає увагу злочинців, які розуміють, що ця категорія є більш вразливою та легко може піддатися впливу їхньому впливу, оскільки не належить до культурного середовища та, як правило, не володіє мовою, розумінням про правила поведінки чи про юридичні норми країни в якій перебуває, маючи при цьому загальні уявлення.

Проте, потрібно помітити, що сам менталітет та його значення посідає важливе місце саме в розрізі запобігання злочинним намірам, оскільки трактується як спосіб мислення, як «здоровий глузд», розглядається як склад розуму суспільства в цілому, а також його складових груп чи окремих осіб. Такі складові менталітету та ментальної культури як: – характер та спосіб сприйняття світу та його явищ, – осмислення та трактування вказаних явищ, – а також практичне їх застосування можуть розглядатися та активно використовуватися як певні чинники в способі запобігання злочинам, в тому числі і в протидії торгівлі людьми.

На нашу думку, також в процесі усвідомлення як складової ментальної культури українського суспільства є частина неусвідомленого, нераціонального, що може сприяти нерозумінню подальших дій, які можуть призводити до злочинних намірів як по відношенню до самої особи так і до інших осіб чи безпосередньо піддаватися таким злочинним бажанням. Так, не безпідставно, є думки щодо спадковості в ментальній

культури народу [1], які в свою чергу формують певні стереотипи щодо сутності того чи іншого народу, суспільства. Тож, існують певні стереотипи як чинники у формуванні ментальної культури, які також можуть бути використані на користь злочинців. Так наприклад, щодо людей країн третього сорту, які недосвідчені, збіднілі й готові порушувати закон, яких можна вдало та легко використати в злочинних намірах, особливо в торгівлі людьми та інших супутніх видах злочинів, які є похідними від торгівлі людьми. Також, надтолерантність, терпимість, довірливість, необізнаність, прощення сторони, яка завдала шкоди та збитків (різного роду матеріального та навіть фізичного характеру), також, наприклад, сором та осуд, приховування інформації як одні із важливих рис нашої ментальної культури можуть бути використані злочинцем в злочинних цілях.

Тому, спадкові фактори в самій сутності ментальної культури українського народу повинні слугувати формуючими чинниками у протидії торгівлі людьми. Зокрема, треба пам'ятати, що усі покоління, пов'язані між собою, тому генетична історична пам'ять від попередніх поколінь повинна бути вивчена та врахована, тобто тут мова йде також і про знання історії свого народу та країни.

Також не обійтися у формуванні ментальної культури українців без духовних основ та положень. Складові елементи духовності – мова, звичаї, традиції, наука, мистецтво, філософія, знання додають важелів до складу ментальної культури особи, що в свою чергу призводить до обізнаності, до впевненості та до відсутності пошуків кращого життя за межами своєї країни та суспільства. На розумних, мудрих, впевнених в собі осіб, обізнаних із іншими світами (знання іноземної мови, культури, психології) людей завжди складніше впливати, а відповідно такі особи менше піддаються злочинним намірам. Проте, не потрібно забувати, що існують чинники (війна, зокрема), які змушують людей до пошуку іншого життя. Тому, на нашу думку, формування ментальної культури суспільства є важливою складовою у подоланні правопорушень та злочинів, а також може слугувати фундаментом для об'єднання та формування сильного суспільства та держави.

Підводячи підсумки, хотілося б зауважити, що такі основні риси нашої ментальної культури українського народу, які формуються на підставі культурних архетипів, і під впливом територіальних, соціально-історичних, релігійних, політичних та ідеологічних чинників, можуть слугувати запобіжними заходами щодо різних злочинних намірів, і зокрема в протидії торгівлі людьми.

Список використаних джерел

1. Стадник І. Б. Українська ментальність у контексті відродження національної духовності : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філос. наук : спец. 09.00.03 / І. Б. Стадник. Південноукраїнський державний педагогічний ун-т ім. К. Д. Ушинського. Одеса, 2003. 20 с.

2. Ткачов В. Український менталітет очима іноземців та співвітчизників. URL: <https://tusovka.kr.ua/news/2018/12/11/-ukrainskii-mentalitet-ochima-inozemtsiv-ta-spivvitchiznikiv>

О. В. Сівохін,
курсант факультету № 1
Криворізького навчально-наукового інституту
(*Донецький державний університет
внутрішніх справ*)

Науковий керівник:
О. Ю. Макаренко,
викладач кафедри правоохоронної діяльності
та поліцейстики факультету № 1
Криворізького навчально-наукового інституту
(*Донецький державний університет
внутрішніх справ*)

РОЛЬ ЗАСОБІВ МАСОВОЇ ІНФОРМАЦІЇ У ПІДВИЩЕННІ ОБІЗНАНОСТІ ПРО ПРОБЛЕМУ ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ ТА НЕЗАКОННОЇ МІГРАЦІЇ В УМОВАХ ВІЙНИ

Війна в Україні загострила проблему торгівлі людьми та незаконної міграції. Мільйони людей, рятуючись від бойових дій, опинилися у вразливому становищі, стаючи мішенями для злочинців. У таких умовах роль засобів масової інформації (ЗМІ) у підвищенні обізнаності про цю проблему стає особливо важливою. Моя думка, те що ЗМІ можуть відігравати ключову роль, саме у:

1) інформуванні громадськості про масштаби та серйозність проблеми: ЗМІ можуть публікувати статті, репортажі та інтерв'ю з жертвами та експертами, щоб підвищити рівень знань про торгівлю людьми та незаконну міграцію.

2) підвищенні обізнаності про ризики та методи експлуатації: ЗМІ можуть публікувати інформацію про те, як люди можуть стати жертвами торгівлі людьми, а також про те, як їм захистити себе.

3) заохоченні людей до повідомлення про підозрілу діяльність: ЗМІ можуть публікувати гарячі лінії та інші контакти, куди люди можуть звернутися, якщо вони підозрюють, що стали свідками торгівлі людьми.

4) підтримці жертв та наданні їм інформації про те, де вони можуть отримати допомогу: ЗМІ можуть публікувати інформацію про ресурси, доступні жертвам торгівлі людьми,

такі як притулки, психосоціальна підтримка та юридична допомога [1].

5) змінюванні суспільного ставлення до торгівлі людьми: ЗМІ можуть публікувати історії про життя та досвід жертв, щоб викликати співчуття та розуміння, а також для боротьби зі стереотипами та стигматизацією.

ЗМІ (засоби масової інформації) – це канали, через які поширюється інформація до широкої аудиторії, відіграють важливу роль у сучасному суспільстві. Вони впливають на те, як люди сприймають світ, формують їхні думки та погляди, а також спонукають до дій. В Україні діяльність ЗМІ регулюється наступними законами:

1) Конституція України: стаття 34 гарантує свободу слова та інформації.

2) Закон України «Про інформацію» встановлює загальні принципи доступу до інформації та її поширення.

3) Закон України «Про телерадіомовлення» регулює діяльність теле- та радіомовників.

4) Закон України «Про друковані засоби масової інформації (друковані видання)» регулює діяльність друкованих ЗМІ.

5) Закон України «Про Інтернет» регулює діяльність Інтернет-ЗМІ

Однак, війна в Україні створює унікальні виклики для ЗМІ, які намагаються висвітлювати проблему торгівлі людьми. Важливо, щоб ЗМІ співпрацювали з експертами та організаціями, які працюють з жертвами, щоб гарантувати, що їхнє висвітлення є точним, чутливим та корисним.

Крім ЗМІ, уряди, міжнародні організації та громадянське суспільство, також повинні відігравати активну роль у підвищенні обізнаності про проблему торгівлі людьми та незаконної міграції. Тільки спільними зусиллями ми можемо допомогти захистити людей від експлуатації та допомогти їм отримати необхідну допомогу

Також хотілось би відзначити співпрацю з державними та недержавними організаціями, що може значно допомогти поширити інформацію про їхню роботу, а також залучити більше ресурсів у боротьбу з цією проблемою. А також брати участь у розробці та реалізації програм з запобігання торгівлі людьми та незаконній міграції [2].

Висновком можна відмітити, торгівля людьми – це злочин, і кожна людина має право на свободу та безпеку. ЗМІ можуть відігравати важливу роль у тому, щоб зробити це право реальністю для всіх, навіть у найскладніші часи.

Список використаних джерел

- 1) Величковський Р. В. Особливості медіатизації соціально-політичної сфери новітнього українського суспільства. *Epistemological studies in Philosophy, Social and Political Sciences*. 2023 (дата звернення: 28.04.2024)
- 2) Горбенко Н. Ю. Медіатизація та вплив ЗМІ на політичний порядок денний. *Актуальні проблеми політики*. 2021 (дата звернення: 28.04.2024)

О. В. Удовиченко,

викладач кафедри організації досудового
розслідування факультету № 1
Криворізького навчально-наукового інституту,
доктор філософії за спеціальністю 081 «Право»
*(Донецький державний університет
внутрішніх справ)*

С. І. Барнічко,

курсантка факультету № 1
Криворізького навчально-наукового інституту
*(Донецький державний університет
внутрішніх справ)*

ЩОДО ПИТАННЯ ВПЛИВУ ВІЙНИ НА ЗАПОБІГАННЯ ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ

Торгівля людьми є серйозною проблемою у мирний час, але наслідки війни створюють особливо сприятливі умови для цього злочину. З введенням воєнного стану в Україні з 24 лютого 2022 року ця проблема стала однією з найбільш актуальних. Збройна агресія підвищує ризики торгівлі людьми, що створює загрозу як для осіб, які виїжджають за кордон, так і для тих, хто залишається на території України, включаючи тимчасово окуповані території.

Боротьба з торгівлею людьми вимагає особливої уваги та спеціальних підходів, як з боку науковців, так і практичних фахівців. Це й призвело до зростання наукового інтересу до проблеми та заходів для її подолання не лише з боку юристів, кримінологів, політологів та психологів, але й істориків.

Протидія торгівлі людьми приймає різні форми, включаючи наявність спеціалізованих підрозділів по боротьбі з цим злочином у багатьох країнах. Ефективною та дієвою системою протидії торгівлі людьми є застосування до розв'язання зазначеної проблеми системного підходу, за якого торгівлю людьми необхідно розглядати й досліджувати як багатовимірне явище, що порушує права людини, набуває різних форм. Крім того, одним із найефективніших заходів є введення правового регулювання. Багато країн внесли зміни до свого законодавства, включаючи нормативні акти, спрямовані на боротьбу з торгівлею людьми в період з 2003 по 2008 рік.

Це було пов'язано з набуттям чинності Протоколу про торгівлю людьми у 2003 році [1].

В Україні відповідальність за це жахливе явище регулюється Кримінальним кодексом, де в статті 149 визначено поняття торгівлі людьми та передбачено покарання за цей злочин. Закон України від 20 вересня 2011 року № 3739-І «Про протидію торгівлі людьми» [2] встановлює основні принципи протидії цьому явищу, повноваження державних органів, порядок визначення статусу постраждалих осіб і надання їм допомоги.

Оцінюючи зусилля України в боротьбі з торгівлею людьми, необхідно зазначити, що наша держава однією з перших у Європі ухвалила закон про кримінальну відповідальність за здійснення зазначеного злочину. Так, ключовими актами у національному законодавстві, що діє у сфері протидії торгівлі людьми є Конституція України, Кримінальний кодекс України, Закон України «Про протидію торгівлі людьми», Закон України «Про охорону дитинства», Закон України «Про порядок виїзду з України і в'їзду в Україну громадян України» тощо [3].

У процесі запобігання торгівлі людьми важливо поєднати зусилля правоохоронних органів та інших органів державної влади, неурядових організацій та громадян. Крім того, у даному контексті важливу роль відіграє співпраця із зарубіжними партнерами, яка здатна знизити рівень транснаціональної злочинності (наприклад, питання обміну інформації, екстрадиції тощо). Важливо зазначити, що спільна діяльність різних суб'єктів протидії злочинності у цьому напрямку повинна бути взаємоузгодженою. Порядок взаємодії суб'єктів, які здійснюють заходи у сфері протидії торгівлі людьми, закріплений постановою Кабінету Міністрів України від 22.08.2012 № 783.

Особливу увагу слід звернути на те, що для успішного запобігання торгівлі людьми необхідно проводити патрулювання державного кордону та прилеглих територій біля контрольно-пропускних пунктів, які забезпечують в'їзд і виїзд на тимчасово окуповані території України, що захоплені Російською Федерацією. Зрозуміло, що в умовах війни багато правоохоронних органів залучені до виконання широкого спектру обов'язків, пов'язаних з обороною нашої держави. Тому для успішної реалізації таких заходів розумно залучати

інших учасників боротьби зі злочинністю, серед яких важливе місце належить громадським формуванням, що займаються забезпеченням громадського порядку та охороною державного кордону.

Ще одним перспективним заходом у запобіганні торгівлі людьми є встановлення ефективної комунікації між працівниками Національної поліції та членами правління об'єднань співвласників багатоквартирних будинків. Це допоможе виявити криміногенні елементи та зменшити фактори, що сприяють вчиненню злочинів [4].

Отже, взаємодія є невід'ємною складовою для успішного здійснення будь-якої спільної діяльності. Це особливо важливо у контексті запобігання та протидії торгівлі людьми, оскільки ефективно поєднання зусиль та ресурсів правоохоронних органів дозволить найшвидше притягнути до відповідальності осіб, винних у вчиненні протиправних діянь.

Оскільки торгівля людьми визнана міжнародною проблемою, вона не може бути розв'язана на рівні однієї України. Така боротьба потребує національних і міжнародних спільних дій та співробітництва.

Спеціалізовані органи ООН, такі як Міжнародний фонд допомоги дітям (ЮНІСЕФ, ІМСЕР), УВКБ ООН та ПРООН також почали звертати увагу на проблему торгівлі людьми в зв'язку зі своїми освітніми та благодійними ініціативами та програмами розвитку. Дитячий фонд ООН – ЮНІСЕФ – відіграє визначну роль у здійсненні міжнародних стратегій, пов'язаних із сучасними формами рабства [1].

На сьогоднішній день основним міжнародним документом, що стосується протидії торгівлі людьми, є Конвенція ООН проти транснаціональної організованої злочинності та Протокол про попередження і припинення торгівлі людьми, особливо жінками і дітьми, та покарання за це злочин, який доповнює Конвенцію.

Підсумовуючи, слід відзначити, що торгівля людьми є серйозною проблемою для всього міжнародного співтовариства. Під час конфліктів та воєнних дій ризик торгівлі людьми зростає, тому важливо не стати жертвою цього злочину шляхом звернення до відповідних державних органів та перевірених агентств, а також критично оцінювати та перевіряти інформацію в офіційних джерелах.

Список використаних джерел

1. Сучасні механізми протидії торгівлі людьми : збірник тез Міжнародної науково-практичної конференції (4 грудня 2020 року) / упор. Г. Я. Савчин, У. О. Цмоць. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ, 2020. 180 с.

2. Про протидію торгівлі людьми : Закон України від 20.09.2011 року № 3739-І. *Відомості Верховної Ради*. 2012, № 19–20. Ст. 173.

3. Небитова Н. Ю. Протидія торгівлі людьми в умовах воєнного стану в Україні. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. № 3. 2023. С. 74–80.

4. Запобігання торгівлі людьми в умовах воєнного стану : метод. рек. / кол. авт. : Шаблистий В. В., Березняк В. С., Каторкін Р. А., Курилюк Ю. Б. та ін. Дніпро : ДДУВС, 2023. 60 с.

Н. В. Федоровська,
старший науковий співробітник
наукової лабораторії з проблем превентивної
діяльності та запобігання корупції
навчально-наукового інституту № 3
(Національна академія внутрішніх справ)

ТОРГІВЛЯ ЛЮДЬМИ: ВИКЛИКИ СЬОГОДЕННЯ ДЛЯ УКРАЇНЦІВ

Проблема торгівлі людьми залишається найсерйознішою проблемою і у мирний час, а наслідки збройного конфлікту створюють найбільш сприятливі умови для торгівлі та експлуатації людьми. За оцінками МОМ, понад 300 тисяч українців постраждали від торгівлі людьми з 1991 року. Від 24 лютого 2022 року Україна живе в умовах воєнного стану, а збройна агресія сусідньої держави підвищує ризики торгівлі українців, тому на сьогодні ця проблематика є актуальною. Під загрозою торгівлі можуть підпадати як особи, які вимушені залишити територію України та виїхати за кордон, так і ті, в першу чергу, хто залишився на тимчасово окупованих територіях [1].

Відповідно до статті 11 Закону України «Про протидію торгівлі людьми» запобігання торгівлі людьми здійснюється за такими напрямками:

- вивчення ситуації;
- підвищення рівня обізнаності;
- зниження рівня вразливості населення;
- подолання попиту шляхом реалізації організаційних, дослідницьких, інформаційних, освітніх, правових, соціально-економічних та інших заходів [2].

Боротьба з торгівлею людьми – це система заходів, спрямованих на виявлення випадків торгівлі людьми, осіб, які постраждали від торгівлі людьми, встановлення осіб торговців людьми та притягнення їх до відповідальності.

До основних напрямів державної політики у сфері протидії торгівлі людьми можна віднести:

- протидія торгівлі людьми шляхом підвищення рівня обізнаності населення, превентивної роботи, зниження рівня вразливості населення, подолання попиту;

– боротьба із злочинністю, пов’язаною з торгівлею людьми, шляхом, виявлення випадків торгівлі людьми, осіб, причетних до скоєння злочину, притягнення їх до відповідальності;

– надання допомоги та захисту особам, які постраждали від торгівлі людьми, шляхом удосконалення системи відновлення їхніх прав, надання комплексу послуг, впровадження механізму взаємодії суб’єктів у сфері протидії торгівлі людьми [2].

Вразливим станом людей, які пережили жахи війни можуть скористатися зловмисники, особливо перебуваючи за кордоном і не володіючи мовою, культурою країни перебування та її законодавчої бази. Коли бракує знань та інформації, коли українці погано орієнтуються на новому місці, коли вони перебувають в стресовому, пригніченому стані чи навіть у відчаї, то досить легко можуть потрапити в ситуацію торгівлі людьми, експлуатації та будь-якого насильства. Користуючись ситуацією, в якій опинилися жертви, і застосовують силу чи обман щоб змусити їх надавати сексуальні послуги, примусити до підневільної праці, жебрацтва або навіть скоєння злочинів.

До групи ризику з торгівлі людьми можна віднести уразливу категорію українців серед яких:

- самотні матері, розлучені особи;
- діти-сироти, вихідці з неблагополучних сімей, діти «вулиці»;
- внутрішньо переміщені особи;
- особи, які зазнали насильства, у тому числі сексуального;
- малозабезпечені особи;
- особи, які перебувають в складних життєвих обставинах;
- особи з проблемами психічного здоров’я.

Мають найвищий ризик потрапляння в такі обставини:

- жінки у віці 18–26 років, у першу чергу незаміжні (вразливі до сексуальної експлуатації);
- чоловіки у віці 25–60 років, у першу чергу, одружені (вразливі до трудової експлуатації);
- діти у віці 13–18 років, у першу чергу, дівчата з неповних та реструктурованих сімей (коли один із батьків нерідний) [3];
- чоловіки призовного віку (від 18 до 60 років), які намагаються незаконно перетнути кордон України в зв’язку

із мобілізацією. Вони усвідомлено йдуть на злочин, тим самим стають об'єктом для торгівців людьми.

Повномасштабне вторгнення РФ в Україну призвело до зростання злочинності у сфері торгівлі людьми. В Україні тільки за два останні роки Національною поліцією припинено діяльність 6-ти організованих угруповань торгівців людьми, які постали перед судом.

З лютого 2022 року по жовтень 2023 року виявлено 264 кримінальних правопорушення за ознаками статті про торгівлю людьми. У рамках цих розслідувань 169 трафікерів отримали статус підозрюваних [4].

На базі Європолу створено Українську оперативну групу, до якої залучено 12 європейських країн, представників Єврокомісії та Фронтекс. Утворено міжнародну інформаційно-комунікаційну платформу для запобігання торгівлі людьми.

Впродовж 2023 року українські поліцейські взяли участь у 4 загальноєвропейських операціях з протидії торгівлі людьми; зафіксували 98 повідомлень про можливі факти торгівлі людьми та відкрили 16 кримінальних справ [5].

У 2023 році прикарпатські поліцейські передали до суду чотири кримінальні справи щодо торгівлі людьми, що вдвічі більше, ніж у 2022 році.

Кримінальні правопорушення було скеровано до суду за ст. 149 Кримінального кодексу України, два з них порушено за сексуальну експлуатацію жінок, яких вивезли до Польщі та Німеччини. Також кримінальна справа, пов'язана з діяльністю порностудії в Івано-Франківську й експлуатацією жінок та чоловіків там [6].

Також протягом 2022–2023 років 215 осіб визнано потерпілими у кримінальних провадженнях по торгівлі людьми, з них 100 жінок (47%); 92 чоловіка (43%) та 23 діти (10%). Зафіксовано 96 випадків трудової та 93 випадків сексуальної експлуатації.

Війна в Україні різко посилила проблему сексуального рабства щодо українок. Кількість випадків торгівлі людьми різко зросла. З початку війни пошуки в інтернеті сексуальних послуг і порнографічних зображень українських жінок і дітей зросли на 600 відсотків. Торгівля вагітними жінками також значно зросла з початку війни [4].

Слід наголосити, що жертв сексуальних злочинів заманоють в інтернеті брехливими обіцянками. Також люди зазнають насильства в країнах, що їх приймають. Крім того, українці можуть перехоплювати прямо на кордоні агенти з торгівлі людьми під прикриттям. Часто у цьому бере участь організована злочинність. Людям, які потребують допомоги, обіцяють її, а потім змушують заробляти гроші.

Крім сексуальної експлуатації спостерігається також зростання кількості примусового жебракування та фіктивних шлюбів. За останні 15 років річний прибуток від торгівлі людьми зріс у п'ять разів і становить приблизно 150 мільярдів доларів на рік [4].

З метою удосконалення механізму запобігання торгівлі людьми, підвищення ефективності виявлення осіб, які вчиняють злочини, пов'язані з торгівлею людьми, а також забезпечення захисту прав осіб, які постраждали від торгівлі людьми, та надання їм допомоги було затверджено Державну цільову соціальну програму протидії торгівлі людьми на період до 2025 року [7].

Були запроваджені спеціальні телеграм-боти з інформацією про ризики торгівлі людьми: @stay_in_safe_ua_bot та @safewomenbot

Отже, сучасні виклики та загрози у сфері протидії торгівлі людьми потребують мобілізації різноманітних ресурсів, налагодження міжвідомчої взаємодії, розвитку національних та транснаціональних механізмів співпраці представників влади та інститутів громадянського суспільства. Слід наголосити на тому, що торгівля людьми є серйозним злочином і грубим порушенням прав людини.

Список використаних джерел

1. Торговля людьми в умовах війни: ризики та протидія. URL: <https://pd.dsp.gov.ua/news/torhivlia-liudmy-v-umovakh-viiny-ryzyky-ta-protydiia/>
2. Про протидію торгівлі людьми : Закон України від 20.09.2011 р. № 3739-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3739-17#Text>
3. Зайцева О. Ризики торгівлі людьми для українців зросли. (19.10.2022). Оф. вебпортал Федерації професійних спілок України. URL: <https://www.fpsu.org.ua/napryamki-diyalnosti/pravovij-zakhist/23308-ryzyky-torhivli-liudmy-dlia-ukraintsiv-zrosly.html>

4. Карпенко Т. За два роки в Україні від торгівлі людьми постраждали 215 громадян, з них 23 – діти (02.12.2023). URL: <https://uworld.news/news/za-dva-roky-v-ukraini-1006886.html>

5. Міграційна поліція разом із країнами ЄС докладають спільних зусиль для боротьби з торгівлею людьми (03.11.2023). Офіційний Телеграм-канал Міністерства внутрішніх справ України @mvs_ukraine

6. «Обізнаність рятує життя». У Франківську провели акцію до Всесвітнього дня боротьби з торгівлею людьми (28.07.2023). URL: <https://suspilne.media/539133-obiznanist-ratue-zitta-u-frankivsku-proveli-akciu-do-vsesvitnogo-dna-borotbi-z-torgivleu-ludmi/>

7. Державна цільова соціальна програма протидії торгівлі людьми на період до 2025 року: затв. розпорядженням Кабінету Міністрів України від 02.06.2023 р. № 496-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/496-2023-%D1%80#Text>

А. І. Хальота,

провідний науковий співробітник
науково-дослідної лабораторії проблем правового
та організаційного забезпечення діяльності Міністерства,
кандидат юридичних наук, доцент
*(Державний науково-дослідний
інститут МВС України)*

О. Г. Циганов,

головний науковий співробітник науково-дослідної
лабораторії проблем правового
та організаційного забезпечення діяльності Міністерства,
доктор юридичних наук, доцент
*(Державний науково-дослідний
інститут МВС України)*

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ПРОТИДІЇ НЕЛЕГАЛЬНІЙ (НЕЗАКОННІЙ) МІГРАЦІЇ В УКРАЇНІ

Основну роль у процесі протидії нелегальній (незаконної) міграції відіграє розгалужена система соціальної регуляції, важливе місце в якій займає правове регулювання. Воно покликано бути стабілізуючим фактором завдяки принципам волі і справедливості, які містяться у ньому.

В юридичній науці не існує єдиного розуміння поняття «правового регулювання». Загальноприйнятими вважаються два основних підходи до розуміння сутності правового регулювання: широкий підхід, згідно якого до компонентного складу правового регулювання належать усі форми впливу на свідомість і поведінку суб'єктів права, тобто передбачається застосування всіх нормативних та індивідуальних юридичних засобів для упорядкування суспільних відносин; та вузький підхід до розуміння даного явища, за якого упорядкування суспільних відносин здійснюється за допомогою застосування виключно нормативних правових засобів, тобто механізму правового регулювання [1, с. 8].

Спираючись на визначені Ваньчуком І. Д. ознаки правового регулювання суспільних відносин, до яких він відносить: правове регулювання є нормативним впливом на суспільні відносини; здійснюється за допомогою спеціальних юридичних засобів; має власні предмет і об'єкт; має здійснюватися

в чіткій відповідності до вимог; є складно організованою системою [1, с. 8], Гарна І. О. визначила особливості правового регулювання саме міграційних процесів та, як наслідок, боротьби з нелегальною (незаконною) міграцією. Такими особливостями є: по-перше, такий вид регулювання є прийнятним тільки для вольових суспільних відносин у сфері міграції, учасники яких спроможні свідомо обирати і реалізовувати певні варіанти власної поведінки; по-друге, специфіка цього виду регулювання не дає змогу застосовувати його до тих сторін міграційного буття, що не піддається зовнішньому контролю, тобто право не здатне спеціально визначати думки людини, її внутрішню позицію з міграційних питань; по-третє, оскільки регулювання базується здебільшого на нормативній основі, воно є найбільш ефективним для досить сталих, повторювальних, типових суспільних відносин у сфері міграції, ознаки яких у загальному вигляді можуть бути зафіксовані у правових приписах; по-четверте, має застосовуватися лише до тих соціальних відносин у сфері міграції, що мають певну суспільну значущість і не можуть без цього нормально розвиватися і функціонувати; по-п'яте, такий вид регулювання не придатний для визначення характеру особистих стосунків людей у сфері. Розглянуті чинники відображають об'єктивну природу міграції. Однак трапляються і деякі суб'єктивні фактори, зокрема, стан загальної і правової міграційної культури населення, ефективність юридичної практики окремими суб'єктами правореалізації, що впливають на обсяг суспільних відносин у сфері міграції, які врегульовується нормами права [2].

На нашу думку, під правовим регулюванням протидії нелегальній (незаконній) міграції необхідно розуміти діяльність держави та її органів з упорядкування суспільних відносин у сфері міграції за допомогою норм права та інших юридичних засобів з метою своєчасного виявлення, запобігання та нейтралізації реальних і потенційних загроз національним інтересам та національній безпеці України, викликаних неконтрольованим переміщенням мігрантів територією України як країни відправлення, транзитної країни або країни, що приймає.

Отже, у процесі розбудови суверенної держави в Україні ні здійснюється правове регулювання міграційних процесів,

в наслідок чого було формуються нормативно-правові основи протидії нелегальній (незаконній) міграції, під якими треба розуміти систему державно-правових настанов (юридичних норм), що містяться в актах різної юридичної сили і визначають параметри належної поведінки суб'єктів, що здійснюють протидію нелегальній (незаконній) міграції в Україні, тобто визначають їх компетенцію, форми і методи їх діяльності. Дані основи мають свій прояв у системі нормативно-правових актів. Так, сучасну систему нормативно-правових актів, які закріплюють нормативно-правові основи протидії нелегальній (незаконній) міграції, утворюють Конституція України, міжнародні договори та угоди, закони України, акти Президента України, постанови Верховної Ради України, постанови Кабінету Міністрів України, акти центральних органів виконавчої влади, акти місцевих органів виконавчої влади й акти місцевого самоврядування.

З огляду на зміст та спрямованість, ці нормативно-правові акти можливо класифікувати на дві основні групи. До першої групи, слід віднести нормативний масив, що стосується регулювання безпосередньо питань протидії нелегальній (незаконній) міграції. Він визначає основи державної політики в цій сфері, її суб'єктів, форми, методи, напрямки їх діяльності тощо. До другої групи нормативно-правових актів відносяться акти, що стосуються другорядних аспектів регулювання міграційних процесів[3, с. 95].

За юридичною силою нормативно-правові акти, що регулюють питання протидії нелегальній (незаконній) міграції, можна також класифікувати на закони та підзаконні нормативно-правові акти, які спрямовані на виконання законів та здійснюють допоміжну, обслуговуючу функцію (акти КМУ, акти ЦОВВ тощо).

Уряди країн світу, в тому числі і України, спільно та в межах міжнародних організацій намагаються протидіяти нелегальній (незаконній) міграції шляхом укладення та реалізації міжнародних договорів, які закріплюють право людини вільно пересуватися і обирати собі місце проживання у межах кожної держави, залишати будь-яку країну, включаючи й свою власну, і повертатися у свою країну, а також право шукати притулку від переслідувань в інших країнах та користуватися

цим притулком. Таку модель правовідносин легального перебування мігранта закріплено у Загальній декларації прав людини (1948 р.), Міжнародному пакті про громадські й політичні права (1966 р.), Європейській соціальній хартії (1996 р.), Європейській конвенції про захист прав людини та основоположних свобод (1950 р.), Конвенції Організації Об'єднаних Націй про статус біженців (1951 р.), Конвенції про працівників-мігрантів (1949 р.), Конвенції про зловживання в галузі міграції і про забезпечення працівникам-мігрантам рівних можливостей і рівного ставлення (1975 р.), Конвенції Організації Об'єднаних Націй про заборону всіх форм расової дискримінації (1965 р.). Разом з тим, на міжнародному рівні здійснюється нормативно-правове регулювання питань реадмісії осіб з державами походження незаконних мігрантів. Суб'єктами домовленостей про реадмісію є окремі держави, які можуть і не мати спільних кордонів, але виступають сторонами міжнародних договорів. Зокрема, Угоди Україна про реадмісію осіб укладені з Європейським Союзом, а також 14 країнами світу.

Імплементуючи положення даних міжнародних договорів, Україна утворює національну нормативно-правову основу протидії нелегальній (незаконній) міграції шляхом прийняття законів України: «Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства» від 22.09.2011 р., «Про біженців та осіб, які потребують додаткового або тимчасового захисту» від 08.07.2011 р., «Про імміграцію» від 07.06.2001 р., «Про державний кордон України» від 04.11.1991 р., «Про прикордонний контроль» від 05.11.2009 р., «Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України» від 15.04.2014 р., «Про відповідальність перевізників під час здійснення міжнародних пасажирських перевезень» від 10.01.2002 р. За своїм призначенням вони прийняті з метою врегулювання міграційних процесів в Україні, в тому числі і з питань протидії нелегальній (незаконній) міграції.

Здійснюючи відомчу нормативно-правову регламентацію питань протидії нелегальній (незаконній) міграції, Міністерство внутрішніх справ України видає накази (більшість яких носять спільний характер з органами державної влади), що закріплюють необхідність взаємодії у сфері протидії нелегальній (незаконній) міграції. Зокрема, до таких спільних документів

можна віднести: Порядок проведення заходів щодо здійснення нагляду та контролю за виконанням законодавства в міграційній сфері, затверджений наказом МВС України, Міністерства соціальної політики України, Міністерства освіти і науки України від 4 вересня 2013 року № 850/536/1226; Методика аналізу ризиків з метою протидії нелегальній міграції, затверджена наказом МВС України, Міністерства закордонних справ України, Мінсоцполітики України, Міністерства освіти і науки України, Служби зовнішньої розвідки України, Служби безпеки України від 29 квітня 2015 року № 494/132/467/497/141/281; Інструкція про примусове повернення і примусове видворення з України іноземців та осіб без громадянства у редакції наказу МВС України і СБУ від 22 січня 2018 року № 38/77; Інструкція про взаємодію правоохоронних органів у сфері боротьби з організованою злочинністю, затверджена наказом МВС України, СБУ від 10 червня 2011 року № 317/235. Проте не врегульованим залишається питання взаємодії Національної поліції України та Державної міграційної служби України щодо протидії нелегальної (незаконної) міграції.

То ж, сформовані нормативно-правові основи протидії нелегальній (незаконній) міграції мають забезпечити діючий механізм протидії цьому негативному явищу в Україні.

Отже, головними особливостями правового регулювання протидії нелегальній (незаконній) міграції є: імплементація норм міжнародного права з питань міграції у внутрішнє законодавство України; встановлення правил поведінки мігранта в Україні не в нормах підзаконних актів, а в нормах законів; виконання Україною зобов'язань щодо реадмісії мігрантів; пріоритет на підзаконному рівні нормативних актів Кабінету Міністрів України та МВС України як центрального органу виконавчої влади відповідального за формування державної політики у сферах забезпечення охорони прав і свобод людини, захисту державного кордону та охорони суверенних прав України, міграції, громадянства, реєстрації фізичних осіб; внесення змін до законодавства щодо різних питань протидії нелегальній (незаконній) міграції дасть змогу дієво протидіяти цьому негативному явищу, враховуючи перебування України в умовах воєнного стану.

Список використаних джерел

1. Ваньчук І. Д. Поняття й сутнісні ознаки правового регулювання суспільних відносин: сучасний погляд. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія : Право*. 2015. Вип. 32(1). С. 7–10.
2. Гарна І. О. Особливість організаційно-правового регулювання міграційних процесів в Україні. *Publishing house Education and Science s.r.o.* 2006. URL: http://www.rusnauka.com/ESPR_2006/Pravo/2_garna.doc.htm.
3. Міграційне право України : навч. посіб. / Р. Л. Сопільник, М. В. Ковалів, С. С. Єсімов та ін. Львів : СПОЛОМ, 2023. 260 с.

Я. П. Хімко,
аспірант кафедри адміністративно-правових
дисциплін Інституту права
*(Львівський державний університет
внутрішніх справ)*

ЕЛЕКТРОННІ АДМІНІСТРАТИВНІ ПОСЛУГИ, ЩО НАДАЮТЬСЯ ДЕРЖАВНОЮ МІГРАЦІЙНОЮ СЛУЖБОЮ: ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА

На сьогоднішній день швидкий розвиток Інтернету, інформаційних технологій та інформації, яка міститься в різноманітних ресурсах, видах та має різні способи застосування демонструє нову «інформаційну еру» існування людства. Враховуючи період пандемії в 2019 році слід зазначити, що можливості отримання адміністративних послуг зросли, наприклад отримання довідки про місце прописки, довідки/витягу про відсутність судимості тощо. Дія – це на сьогоднішній день один портал, де можна отримати більшість адміністративних послуг онлайн: швидко, зручно, наприклад надає можливість отримати власне державні послуги он-лайн, створити електронний цифровий підпис тощо, це додаток в якому усі потрібні документи в одному місці, у вашому смартфоні.

Електронна послуга (або е-послуга) – це адміністративна або інша публічна послуга, що надається громадянину або юридичній особі в електронній формі. Завдяки цьому, громадянин має змогу отримати послугу від держави (оформлення ліцензії, соціальної допомоги, особистого документу тощо) без особистого відвідування органів влади. Е-послуги надаються через Інтернет, тож доступні з дому чи офісу 24 години на добу та сім днів на тиждень. Таким чином, вони є зручнішими та швидшими за особисті візити та мінімізують ризики корупції [1].

Відповідно до статті 1 Закону України «Про особливості надання публічних (електронних публічних) послуг», електронна публічна послуга – послуга, що надається органами державної влади, органами місцевого самоврядування, підприємствами, установами, організаціями, які перебувають в їх управлінні, у тому числі адміністративна послуга

(у тому числі в автоматичному режимі), яка надається з використанням інформаційно-телекомунікаційних систем на підставі заяви (звернення, запиту), поданої в електронній формі з використанням інформаційно-телекомунікаційних систем (у тому числі з використанням Єдиного державного веб-порталу електронних послуг), або без подання такої заяви (звернення, запиту) [2].

Інтеграція України до Європейського Союзу потребує нових підходів до регулювання міграційних процесів, а саме запровадження сучасних технологій у діяльність органів державної влади для забезпечення виконання покладених на них завдань і функцій, надання такими органами послуг у сфері міграції, оперативного отримання актуальної і достовірної інформації про стан та тенденції міграційних процесів, виявлення причинно-наслідкових зв'язків, їх негативного впливу на соціально-економічний стан України [3].

Усі органи державної влади, які мають право надавати адміністративні послуги застосовують ІТ та е-сервіси надання послуг. Слушно з цього приводу зазначає Гапонов О. О.: «замовникам біометричних паспортів можна перевірити стадію оформлення їх документа на офіційному вебсайті Державної міграційної служби через електронний сервіс «Перевірка стану оформлення документів» (<https://dmsu.gov.ua/services/docstate.html>). Раніше під час відстеження документа інформація на сервісі відображала етап оформлення документа і завершувалася статусом «Документ доставлено до підрозділу Міграційної служби /дата/». Оскільки громадяни все частіше звертаються для оформлення ID-картки та закордонного паспорта до ЦНАП або центрів обслуговування громадян «Паспортний сервіс», то ДМС сформувало додаткові статуси оформлення вказаних документів для більш комфортного користування сервісом, а саме: – статус про можливість отримати вже готовий документ одержали всі заявники (і ті, хто звернувся до підрозділу ДМС, і відвідувачі ЦНАП або центрів обслуговування «Паспортний сервіс»); – статус, який означає, що в процесі персоналізації документа виявлено технічні помилки (неякісне фото, оцифровка відбитків пальців тощо), тому громадянину необхідно звернутися за місцем подання документів» [4, с. 88].

В Закону України «Про адміністративні послуги» визначено заходи щодо інформування громадян із питань надання послуг у ЦНАПах та представниками територіальних органів уповноважених органів публічної адміністрації. Зокрема, він має створити інформаційну технологічну картку на кожную послугу, в якій міститимуться відомості про суб'єкта надання цієї послуги, перелік документів, необхідних для її отримання, її платність чи безоплатність тощо [5].

Слушною є думка Тищенкої І. О., яка вважає, що: «Електронні послуги у сфері імміграції та громадянства надаються виключно за безпосередньою ініціативою (заявою) фізичної особи незалежно від форми звернення фізичної особи та виключно в порядку надходження до адміністративних органів. Наприклад, на офіційному сайті Державної міграційної служби України зазначено, що видача тимчасового посвідчення громадянина України видається особам, які досягли шістнадцятирічного віку, набули громадянства України та взяли зобов'язання припинити іноземне громадянство протягом двох років з моменту набуття громадянства України. У разі необхідності особисто звернутися до Державної міграційної служби України за місцем проживання з письмовою заявою про надання електронних послуг у сфері громадянства, імміграції та реєстрації фізичних осіб та подати необхідні документи щодо отримання тимчасового посвідчення громадянина України» [6, с. 431]. Зазначене твердження підтверджується Законом України «Про громадянство України» від 18.01.2001 № 2235-III [7].

Нормативно-правові акти повинні зобов'язувати відповідні адміністративні органи надавати всі види електронних послуг, пов'язаних зі сферою міграції, зокрема з питань імміграції та громадянства. Відповідно до підпункту 36 п. 4 «Положення про Державну міграційну службу України» Державна міграційна служба України відповідно до покладених на неї завдань: надає адміністративні послуги, як вид публічних послуг відповідно до закону [8].

Слід погодитись з Гапоновим О. О., який зазначає, що: «Цифровізація адміністративних послуг, що надаються Державною міграційною службою України, становить сукупність процедурних дій уповноважених суб'єктів публічної

адміністрації, які спрямовані на надання адміністративних послуг суб'єктам заявникам в електронній формі, що передбачає подання заяви та необхідних документів, обробку поданих документів, ухвалення рішення про надання чи відмову в наданні адміністративної послуги, а також видачу адміністративно-го акта» [4, с. 88].

Надання адміністративних електронних послуг у сфері міграції Державною міграційною службою – це визначений нормативно-правовими актами процес, отримання адміністративних послуг громадянами України, наприклад, прибуття та залишення України іноземців та осіб без громадянства на постійне проживання із відповідним розглядом заяви суб'єкта звернення про видачу певного документа (цифровий паспорт; цифровий закордонний паспорт тощо), направлений на забезпечення її прав і законних інтересів та/або на виконання особою визначених законом обов'язків.

Список використаних джерел

1. Урядовий портал. Єдиний вебпортал органів виконавчої влади України. Що таке електронна послуга? URL: <https://www.kmu.gov.ua/using-pitannya-po-e-poslugam/sho-take-elektronna-posluga>

2. Про особливості надання публічних (електронних публічних) послуг : Закон України від 15 липня 2021 року № 1689-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1689-20#Text>

3. Про схвалення Концепції створення єдиної інформаційно-аналітичної системи управління міграційними процесами : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 7 листопада 2012 р. № 870-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/870-2012-%D1%80#Text>

4. Гапонов О. О. Державна міграційна служба України та цифровізація її адміністративно-правових послуг: питання теорії та практики. *Юридичний науковий електронний журнал*. № 2/2022. С. 87–90. URL: http://www.lsej.org.ua/2_2022/20.pdf

5. Про адміністративні послуги : Закон України від 06.09.2012 р. № 5203-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5203-17#Text>

6. Тищенко І. О. Особливості ознак надання електронних послуг у сфері міграції та громадянства. *Юридичний науковий електронний журнал*. № 4/2023. С. 430–433.

7. Про громадянство України : Закон України від 18 січня 2001 року. № 2235-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2235-14#Text>

8. Про затвердження Положення про Державну міграційну службу України : Постанова Кабінету Міністрів України від 20.08.2014 № 360 / Кабінет Міністрів України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/360-2014-%D0%BF#Text>

Р. О. Хоменко,
курсант ФПФПКП
(Дніпровський державний
університет внутрішніх справ)

Науковий керівник:

Р. Г. Валєєв,
доцент кафедри адміністративного права,
процесу та адміністративної діяльності ФПФПКП
(Дніпровський державний університет
внутрішніх справ)

УДОСКОНАЛЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ПОЛІЦІЇ ЩОДО ПРОТИДІЇ НЕЗАКОННОМУ ОБІГУ ВОГНЕПАЛЬНОЇ ЗБРОЇ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

У сучасних умовах злочинність є однією з головних проблем, що стоять перед Україною, створює реальну загрозу національній безпеці країни, завдає суттєвої шкоди державності, перешкоджає здійсненню соціально-економічних реформ, породжує в суспільстві атмосферу нестабільності та страх громадян за свою безпеку. В умовах воєнного стану, незаконний обіг вогнепальної зброї є серйозним загрозливим фактором, який підриває безпеку суспільства та національну обороноздатність. Зловживання вогнепальною зброєю може призвести до важких наслідків, включаючи збільшення кримінальних діянь, ескалацію конфліктів та загрозу громадській безпеці. Тому вдосконалення діяльності поліції у сфері протидії незаконному обігу вогнепальної зброї є актуальним питанням.

Починаючи з 2014 року з моменту порушення територіальної цілісності України шляхом збройного вторгнення Росії і до сьогодні і навіть після завершення війни нагальним є і буде залишатись питання обігу вогнепальної зброї та забезпечення належного контролю за її зберіганням, перевезенням та використанням [1, с. 159].

Завдяки прогресу сучасних технологій, злочинці мають більше можливостей отримати вогнепальну зброю, уникаючи законних обмежень. Це посилює складнощі для правоохоронних органів, особливо в умовах воєнного стану, коли контроль за рухом зброї ускладнений. У цьому контексті, питання вдосконалення роботи поліції у боротьбі з незаконним обігом

вогнепальної зброї набуває надзвичайної важливості для збереження безпеки та стабільності суспільства.

Основними причинами, що сприяють незаконному обігу зброї, є недостатня ефективність системи контролю за обігом зброї (часто воно стає результатом вразливості контролю на кордонах, недостатньої регуляції збройних магазинів та недостатнього контролю над виробництвом та продажем вогнепальної зброї) а також недостатня система моніторингу та аналізу даних може призвести до того, що правоохоронні органи не зможуть вчасно виявляти та реагувати на збільшення обсягів незаконного обігу вогнепальної зброї.

В «Інструкції про порядок виготовлення, придбання, зберігання, обліку, перевезення та використання вогнепальної, пневматичної, холодної і охолощеної зброї, пристроїв вітчизняного виробництва для відстрілу патронів, споряджених гумовими чи аналогічними за своїми властивостями металевими снарядами не смертельної дії, та патронів до них, а також боєприпасів до зброї, основних частин зброї та вибухових матеріалів», затвердженій наказом МВС України від 21.08.98 № 622 [2], зброя визначається як вогнепальна, якщо основне її призначення є враження цілі снарядом, який одержує рух у стволі з допомогою сили тиску газів, утворених у результаті згоряння металевих зарядів, та мають достатню кінетичну енергію для ураження цілі, що перебуває на визначеній відстані (п. 8.2).

На теперішній час в Україні спостерігається зростаючий рівень незаконного обігу вогнепальної зброї, боєприпасів та вибухових матеріалів, які широко поширюються серед населення та у кримінальному середовищі. Це явище має масштаби національного рівня та особливо загострює криміногенну ситуацію, внаслідок чого зростає кількість різноманітних злочинів. Незаконний обіг зброї створює сприятливі умови для вчинення тяжких злочинів, що порушують громадську безпеку. Тривала тенденція збільшення кількості злочинів, вчинених з використанням зброї, свідчить про небезпечність цього явища для суспільства. Підвищення наявності зброї сприяє її недоцільному використанню в різних ситуаціях, що призводить до серйозних наслідків, таких як убивства, розбійні напади, грабежі, терористичні акти тощо, що все частіше зустрічається в останні роки [3, с. 22].

Публічний, зокрема державний контроль за обігом вогнепальної зброї є одним із пріоритетних напрямків діяльності Національної поліції. Так, в статті 23 Закону України «Про Національну поліцію» до основних повноважень поліції віднесено: здійснення контролю за дотриманням фізичними та юридичними особами спеціальних правил та порядку зберігання і використання зброї, спеціальних засобів індивідуального захисту та активної оборони, боєприпасів, вибухових речовин і матеріалів, інших предметів, матеріалів та речовин, на які поширюється дозвільна система органів внутрішніх справ; приймання, зберігання та знищення вилученої, добровільно зданої або знайденої вогнепальної, газової, холодної та іншої зброї, боєприпасів, набоїв, вибухових речовин та пристроїв [4].

Публічний контроль за обігом вогнепальної зброї є невід'ємною складовою безпеки суспільства та має вирішальне значення для забезпечення громадського порядку і запобігання злочинам. Поліція, відповідно до законодавства, має завдання забезпечити ефективний контроль за дотриманням правил та порядку обігу зброї. Це сприяє запобіганню незаконному використанню зброї, що може загрожувати безпеці та життю громадян. Також важливим є забезпечення належного зберігання зброї, яка була вилучена, здана або знайдена з метою недопущення її подальшого небезпечного використання. Такий контроль сприяє збереженню громадського спокою та безпеки в Україні.

Основним інструментом діяльності даних підрозділів у сфері контролю за обігом вогнепальної зброї є Інструкція про порядок виготовлення, придбання, зберігання, обліку, перевезення та використання вогнепальної зброї....., затверджена Наказом МВС України 21.08.98 № 622. [2]. Цією інструкцією нормативно урегульовані такі форми контролю за обігом вогнепальної зброї, які здійснюють підрозділи дозвільної системи Національної поліції:

- 1) видача дозволів на придбання, зберігання, перевезення і використання вогнепальної зброї, бойових припасів до неї;
- 2) надання дозволів на відкриття і функціонування об'єктів дозвільної системи;
- 3) обстеження таких об'єктів, погодження укладення трудових договорів на виконання робіт, пов'язаних

з виготовленням, придбанням, зберіганням, обліком, охороною, перевезенням і використанням спеціально визначених предметів і матеріалів;

4) проведення профілактичних заходів щодо попередження та припинення порушень правил дозвільної системи;

5) притягнення осіб до відповідальності в порядку, встановленому законом за вчинення правопорушень, пов'язаних з обігом вогнепальної зброї. Розділом 3 «Контроль за об'єктами дозвільної системи» цього положення визначено алгоритм дій підрозділів Національної поліції у сфері здійснення контролю за обігом вогнепальної зброї.

Слід зауважити, що може виникнути будь-яка ситуація, пов'язана з незаконним обігом зброї, але в першу чергу необхідно пам'ятати і зуміти забезпечити особисту безпеку і безпеку оточуючих громадян. Постійно треба підтримувати зв'язок з черговою частиною, за необхідністю одразу викликати додатковий наряд. Якщо є дані про правопорушників, обов'язково їх зазначити та передати всю наявну інформацію, встановити, чи притягувалися раніше ці особи до кримінальної відповідальності. Також, якщо є заявник, зафіксувати його дані. Обов'язково необхідно пам'ятати про дотримання дистанції з особами, у яких наявна зброя, при першій можливості обеззброїти їх при першій можливості та затримати [5].

Отже, удосконалення діяльності поліції щодо протидії незаконному обігу вогнепальної зброї умовах воєнного стану є важливим завданням для забезпечення безпеки та стабільності в суспільстві. Ефективні заходи, спрямовані на підвищення контролю, запобігання контрабанді та співпрацю з міжнародними партнерами, допоможуть зменшити загрозу, яку несе незаконний обіг вогнепальної зброї, та зберегти громадський порядок та безпеку.

Список використаних джерел

1. Миронюк Р. В. Особливості здійснення контролю поліцією за обігом вогнепальної зброї в умовах воєнного стану. *Науковий вісник Одеського державного університету внутрішніх справ*. Одеса, 2022. Випуск 26. с. 158–166.

2. Про затвердження Інструкції про порядок виготовлення, придбання, зберігання, обліку, перевезення та використання вогнепальної, пневматичної, холодної охолощеної зброї, пристрої вітчизняного виробництва для відстрілу патронів, споряджених гумовими чи аналогічними за своїми властивостями металевими снарядами несмертельної дії, та патронів до них, а також боєприпасів до зброї, основних частин зброї та вибухових матеріалів : Наказ від 21.08.1998 № 622. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0637-98#Text> (дата звернення: 04.04.2024).

3. Щербаковський М. Г., Андреев Д. В. Розслідування незаконного обігу зброї : монографія. Харків, 2021. 192 с.

4. Про Національну поліцію : Закон України від 23.12.2015 № 900-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text> (дата звернення: 04.04.2024)

5. Алгоритми дій працівників патрульної поліції на місці події (у схемах) : навч. посіб. / Р. Г. Валеєв, О. О. Мислива, В. В. Фурса, Ю. В. Герасимчук ; Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ. Дніпро : ДДУВС, 2020. 140 с.

А. О. Шаповалова,
провідний науковий співробітник
наукової лабораторії з проблем протидії злочинності,
кандидат юридичних наук
(Національна академія внутрішніх справ)

ТЕХНОЛОГІЇ У ЗЛОЧИНАХ, ПОВ'ЯЗАНИХ З ТОРГІВЛЕЮ ЛЮДЬМИ: ТЕНДЕНЦІЇ ТА ВИКЛИКИ

Торгівля людьми є одним з найганебніших порушень прав людини у сучасному світі. Цей вид злочину за кримінальними прибутками займає третє місце у світі після нелегальної торгівлі зброєю та наркотиками. Для злочинців – це величезні гроші, а для людей – страждання, зруйновані сім'ї, втрачене здоров'я і навіть життя. Це злочинне явище, яке не лише порушує основні права та свободи людини, а й є формою сучасного рабства, що залишає страшні наслідки для жертв та їхніх сімей. Наслідки торгівлі людьми можуть бути дуже руйнівними: фізична та емоційна травма, сексуальна експлуатація, примусова праця та втрата свободи. Багато з цих жертв є жінки та діти, які стають найбільш уразливими перед «обличчям» цього жакливого злочину.

Слід зазначити, що з розвитком сучасних технологій відкриваються нові перспективи та виклики у боротьбі з цим злочинном. Сучасні реалії демонструють необхідність постійного удосконалення методів протидії торгівлі людьми. Застосування інформаційних технологій та спеціалізованого програмного забезпечення, а також залучення висококваліфікованих фахівців-аналітиків, стає критично важливим у цьому процесі.

Однак, сучасні інноваційні засоби стали не тільки інструментом для боротьби з цим явищем, але й важливою складовою злочинних схем. Наприклад, інтернет та соціальні мережі можуть бути використані злочинцями для залучення потенційних жертв, для організації та координації діяльності торговців людьми або для реклами та торгівлі «послугами». З іншого боку, цифрові технології, такі як штучний інтелект, аналітика даних, біометричні системи та сучасні системи

моніторингу можуть бути використані правоохоронними органами та громадськими організаціями для виявлення, запобігання та розслідування випадків торгівлі людьми.

Проте злочинці також можуть адаптувати ці технології для уникнення виявлення та притягнення їх до відповідальності. Наприклад, вони можуть використовувати шифрування комунікацій, анонімні мережі (даркнет) чи інші інструменти кібербезпеки для захисту своєї діяльності від виявлення правоохоронцями. Тому важливо продовжувати розвивати інноваційні методи боротьби з торгівлею людьми та постійно адаптувати їх до нових викликів та загроз.

Якщо розглянути більш детально технологічні тенденції у злочинах, пов'язаних з торгівлею людьми, то вони можуть включати наступні аспекти, а саме:

- використання соціальних мереж та інтернет платформ, з метою рекрутування потенційних жертв та організації торгівлі людьми. Особливо це стосується платформ з оголошенням про роботу (наприклад, фальшиві рекламні оголошення розміщені на веб-сайтах з працевлаштування, або на будь-яких інших сайтах, форумах, у якості рекламних банерів; нелегальні кадрові агенції, які здійснюють роботу в режимі online) або знайомства;

- криптовалюта та фінансова анонімність. Використання криптовалют дозволяє злочинцям здійснювати фінансові операції анонімно, ускладнюючи виявлення фінансових потоків. Криптовалюта працює в децентралізованій Peer-to-Peer мережі, тобто транзакції відбуваються безпосередньо між користувачами без необхідності центрального органу чи посередника, наприклад банку [1];

- використання штучного інтелекту (ШІ) та аналітики даних. Такі технології можуть використовуватись як правоохоронними органами, так і злочинцями. Наприклад, правоохоронні органи можуть використовувати можливості ШІ: для автоматичного виявлення контенту, пов'язаного з торгівлею людьми, на веб-сайтах, в соціальних мережах або в онлайн-платформах; для розробки інтелектуальних систем, які автоматично виявляють та реагують на можливі випадки торгівлі людьми, наприклад, шляхом сповіщення відповідних служб чи блокування транзакцій, пов'язаних з потенційними

злочинними діями. Злочинці ж можуть використовувати алгоритми машинного навчання для аналізу даних та виявлення потенційних жертв;

– торгівельні платформи в даркнеті. В якому можна знайти платформи, де відбувається обмін людьми або де можна найняти людей для примусової праці або сексуальної експлуатації.

Проте, разом із перспективами приходять і виклики. Одним з них є проблема кібербезпеки та ризик зламу систем, що містять конфіденційну інформацію про потенційних жертв та злочинців. Крім того, існує небезпека зловживання технологіями для скоєння злочинів, корупція серед правоохоронних органів та інших урядових структур, транснаціональність і глобалізація, економічна нестабільність, конфлікти та інші соціальні проблеми, що можуть створювати середовище, сприятливе для торгівлі людьми.

Необхідно також враховувати різницю в доступі до технологій між різними регіонами та групами населення. Боротьба з торгівлею людьми має бути всебічною та враховувати потреби та можливості всіх груп населення.

Таким чином, можна зробити висновок, що головною проблемою у протидії торгівлі людьми є складність виявлення та розслідування таких злочинів, особливо з використанням передових інформаційних технологій. Транснаціональна злочинність створила добре відпрацьований механізм здійснення торгівлі людьми, який ускладнює відслідкування руху «живого товару». Інформаційні технології, які можуть бути використані як засіб торгівлі людьми, а також для уникнення виявлення злочинцями, вносять свою частку складнощів у боротьбі з цим явищем. Цілком зрозуміло, що залучення інформаційних технологій в боротьбі з торгівлею людьми відкриває нові можливості для оперативного реагування, ефективного розслідування та забезпечення правосуддя для потерпілих. Однак, незважаючи на потужність технологій, важливо пам'ятати, що успішна боротьба з торгівлею людьми потребує комплексного підходу, який охоплює не лише технологічні інструменти, а й законодавчі зміни, соціальні програми та міжнародне співробітництво.

Список використаних джерел

1. Що таке криптовалюта і як вона працює (30.01.2023). URL: <https://blog.whitebit.com/uk/what-is-a-cryptocurrency/>.
2. Про протидію торгівлі людьми : Закон України від 20 верес. 2011 р. № 3739-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3739-17#Text>

Larysa Brych

Prof. dr. of the Department of Criminal Law Disciplines
of the Institute of Law
at Lviv State University of MoIA (Ukraine)

Gediminas Buciuнас

Senior adviser on prosecution
European Union Advisory mission in Ukraine
Lviv Field Office
assoc. prof., dr.

Academy of Public Security at Mykolas Romeris University (Lithuania)
Law Faculty of Vytautas Magnus University (Lithuania)
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-1826-0527/>

PROBLEMS OF INVESTIGATING HUMAN TRAFFICKING FOR THE PURPOSE OF LABOR EXPLOITATION: THE EXPERIENCE OF UKRAINE AND LITHUANIA

Abstract

The authors of this research paper are going to overview and analyze the of one the types of trafficking in human beings: labour exploitation. It is the most difficult type of the trafficking in human beings on the point of view for criminal prosecution, collecting evidence and delineation from infringement of labour law provision, civil law provisions or delineation from administrative offense. The authors of this research paper present the overview of source for illegal incomes for transnational organized crime, some statistic date about situation in Ukraine in the context of labour exploitation, riskiest sectors of economic activity where the highest number of cases of illegal employment of foreigners, is recorded in Lithuania. It might be the clear indication of labour exploitation.

Keywords: trafficking in human beings, the Republic of Lithuania, Ukraine, labour exploitation.

Main text

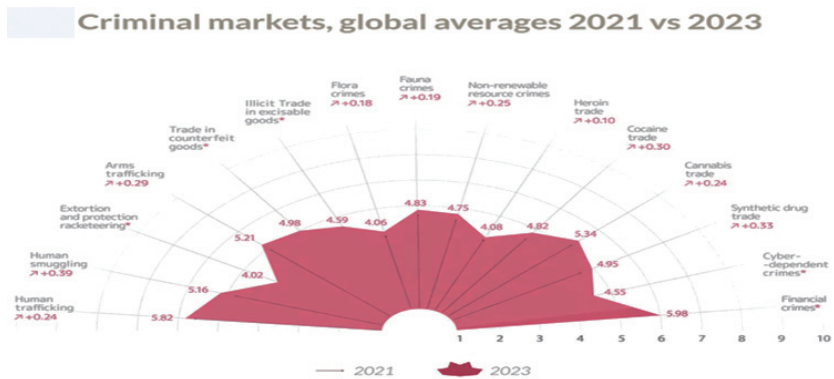
The biggest disease today is not leprosy or cancer or tuberculosis, but rather the feeling or being unwanted, uncared for, deserted by everybody. The greatest evil is the lack of love and charity, the terrible

indifference towards one's neighbor who lives at the roadside, the victim of exploitation, corruption, poverty, and disease. Mother Teresa [1].

Sources of illegal incomes for transnational organized crimes

According to Stockholm International Peace Research Institute estimate of the scale of transnational organized crime are difficult due to the secretive nature of the activities and under-reporting by victims, but also due to the different, overlapping definitions and indicators used. Nevertheless, different researchers on illegal incomes and sources for transnational organized crime present their calculations which are varying due to different methodologies on calculations, definitions of organized crime. For example, the United Nations has found that an estimated \$1.6 trillion, or 2.7 per cent of global GDP, is laundered annually. According to the World Bank, \$1 trillion per year is used to bribe public officials [2].

According to global organized crime index financial crimes displaced human trafficking as the most pervasive illicit economy in 2022, but that is not to say that human trafficking has declined – the Index results show that human trafficking has in fact increased since 2020, the first year under study. The continued growth of human trafficking serves as a sobering reminder of this market’s impact on society, where humans are the transactional commodity. The main source of illegal incomes for organized crime groups in 2022 were following (table on it see below) [3]:

Factors impacting transnational organized crime

Transnational organized crime groups are very adoptive to rapidly changing situation the World. They exploit each opportunity, each event to benefit from illegal activity. Organized crime and corruption as threats, that are able to survive due to simple reason that organized crime and corruption as social phenomena are driven by selfishly motivated human being and having flexibility to swiftly adapt to the rapidly changing physical, social, political, moral and spiritual environment [4]. For example, Russian aggression against Ukraine in 2014 and especially a full-scale invasion in 2022 triggered new refugee movements in unforeseen numbers and at the same time it brings new challenges, new trends on the national security agenda in many European Union Members States from hostile countries. It also creates comfortable conditions for organized groups to use favorable situation for exploitation vulnerable human beings, namely migrants.

Statistical data and case law on modern slavery in Ukraine

According to global slavery index Ukraine is rated among the most vulnerable countries to modern slavery in Europe and Central Asia. Russia's invasion of Ukraine, launched in 2022 after annexing Crimea in 2014, has increased the risk of modern slavery with mass displacement in Ukraine and across the region which has generated new risks through mass displacement, and exacerbated pre-existing vulnerabilities, including among children in institutionalised care.

The 2023 Global Slavery Index estimates that on any given day in 2021, there were 559,000 people living in modern slavery in Ukraine. This equates to a prevalence of 12.8 people in modern slavery for every thousand people in the country, and places Ukraine among countries with the highest prevalence of modern slavery in Europe and Central Asia (4 out of 47) and globally (11 out of 160). Ukraine also has the third highest total estimated number of people living in modern slavery in the region. Notably, this estimate does not capture any impact of Russia's invasion of Ukraine launched in 2022 or the recruitment of child soldiers. This figure is a conservative estimate of people living in modern slavery in Ukraine [5]. The assessment of human trafficking committed for labour exploitation by international organisations is controversial.

For example, according to the Global Report on Trafficking in Persons, published by the United Nations Office on Drugs and Crime, «the most common form of trafficking in persons (79 per cent) is sexual exploitation. Forced labour is the second most common form of trafficking (18 per cent), although this may be a misconception as forced labour is less frequently detected and reported than trafficking for sexual exploitation» [6]. According to a European Union report, The most common forms of trafficking in human beings in the EU are sexual and labour exploitation. Both forms of exploitation account for an equal share of victims [7]. According to a study one by the International Organisation for Migration, in 2019, such a form of exploitation as forced labour accounted for 93.3% of all known cases of human trafficking in Ukraine [8]. In the judicial statistics of Ukraine [9] types of human trafficking, including sexual or labour exploitation, are not distinguished. A study of Ukrainian judicial practice shows that its indicators do not correspond to the trends noted in the studies of international organisations on the prevalence of trafficking in human beings committed for labour exploitation. For example, as of 27 May 2024, the Unified State Register of Court Decisions of Ukraine (hereinafter referred to as the USRCD) showed the following number of verdicts on charges under Article 149 of the Criminal Code of Ukraine «Trafficking in Persons» delivered by Ukrainian courts 31 verdicts – during 2023. Of these, only 2 verdicts concerned an act committed for the purpose of labour exploitation [10], in 2022 – 23 verdicts, of which only in 2 verdicts the circumstances of the case established by the court indicated that the relevant criminal offence was committed for the purpose of labour exploitation [11] ; in 2021 – 26 verdicts, of which 6 verdicts were for the purpose of labour exploitation [12]; in 2020 – 21 verdicts, of which 3 verdicts were for the purpose of labour exploitation [13].

Of the 14 published verdicts delivered in 2019, none of them had circumstances that would indicate trafficking for labour exploitation. Of the 10 verdicts delivered in the first 5 months of 2024, only one recorded a form of human trafficking such as labour exploitation [14]. Thus, 14 verdicts account for 11.2 per cent of the 125 verdicts delivered by Ukrainian courts over five and a half years on charges of trafficking in human beings. The analysis of these 14 verdicts leads to the following generalisations

about the investigation of human trafficking for labour exploitation in Ukraine.

The pre-trial investigation authorities identified and sent to court criminal proceedings on charges of trafficking in human beings for the purpose of exploitation by involving a person in forced labour, which was committed in two main ways:

- recruitment by deception of people belonging to socially vulnerable groups, placing them in various rehabilitation [15] or charity centres with further coercion to work and confiscation of all or part of their earnings [16];

- recruitment by deception of people belonging to socially vulnerable groups, such as homeless people, placing them in sufficiently isolated households or farms with further coercion to work in agriculture, domestic work, harvesting natural gifts, and confiscation of all or part of their earnings [17].

The means by which people were forced into unpaid labour with substandard living conditions were classic. The means' element of forced labour includes the trafficker's use of fraud or coercion. The pattern of coercion may include threats of usage coercion, manipulation of debt, withholding of wages, confiscation of identity documents, psychological coercion, damage to reputation, manipulation of the use of addictive substances, threats to others, or other forms of coercion [18].

Investigations in some criminal proceedings have been initiated by victims' statements [19]. The analysed verdicts do not show any other ways of detecting the facts of human trafficking committed.

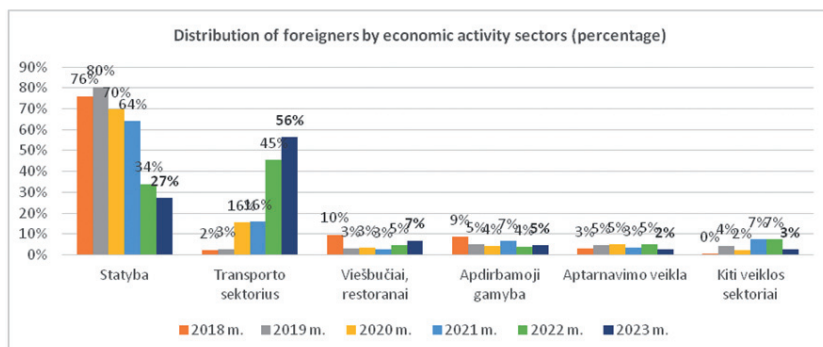
The use of comprehensive, systematic methods of investigating human trafficking for labour exploitation, which would have made it possible to identify complex schemes used by criminal organisations engaged in human trafficking, was not seen in the analysed verdicts. From the verdicts analysed, it can be concluded that victims of labour exploitation are only people from marginalised groups. However, this is not true. Not a single verdict was found to have been delivered by courts in the western regions of Ukraine. It is as if the population of these regions has not been affected by the problem of human trafficking for the purpose of exploitation through forced labour.

The world practice of investigations, including journalistic investigations, into human trafficking for labour exploitation

has successful examples. The first step in investigating human trafficking for journalistic investigations, according to Marta Mendoza, is to communicate with all possible local organisations (at least ten) [20]. The second source is information from states and international organisations. The third is tracking financial flows and chains. The fourth is corporate reports and registers of court decisions.

Lithuania

Every year, the State Labour inspectorate of the Republic of Lithuania (the institution is in charge to control the compliance with laws regulating labour relations, inspects compliance with the provisions of the Labour Code, among them – related with employment contracts, work pay, organisation of work and rest, as well as the enforcement of relevant resolutions of the Government of the Republic of Lithuania) draws up a list of the riskiest sectors where the highest number of cases of illegal employment, including illegal employment of foreigners, is recorded. Since 2017, the two most risky sectors for illegal employment of third-country nationals are mainly construction and transport (long-distance travel). It should be borne in mind that until 2022 the construction sector was the riskiest, but in 2022 and 2023 we find more illegal employment of third-country nationals in the transport sector [21. 22].

Definition of illegal work in case law of Lithuania

Illegal work includes any remunerated employment relationship, regardless of the form in which the work is remunerated: in cash, in kind, etc. (Rulings of the Supreme Administrative Court of Lithuania in Administrative Cases No NS 75-2068/2011, NS 75-3202/2011). Moreover, it should be noted that the case law is of the opinion that if a person performs work functions in a company, even in the absence of an agreement between the person and the employer on the remuneration, this does not negate the employer's obligation to notify the State Social Insurance Fund Board one working day before the scheduled start of work about the start of the person's work and emphasizes that the person is entitled to a minimum wage when actually working (the decision of the Supreme Court of Lithuania in the renewed case of an administrative violation of the administrative offence No. 2AT-87-895/2015).

An information and material on possible of trafficking in human beings for labour exploitation the State Labour Inspectorate of the Republic of Lithuania passed to the Lithuania Police. After examining to open a pre-trial investigation, police investigator closed the material /npt opened criminal case based on two grounds, one of which was that police did not find the elements of an criminal offence under Articles 147 and 147-1 of the Criminal Code of the Republic of Lithuania. The other ground to refused open the criminal case was that the legal person had already been subject to administrative prosecution for illegal work [22].

Bibliography

1. Exploitation. URL: Quotes. <https://www.azquotes.com/quotes/topics/exploitation.html>
2. Transnational organized crime: A threat to global public goods. URL: <https://www.sipri.org/commentary/topical-background/2022/transnational-organized-crime-threat-global-public-goods>
3. The global illicit economy in 2022 A year of division. A year of division. URL: <https://ocindex.net/report/2023/01-global-illicit-economy.html>
4. Buciunas, G., co-author of monography «Europe Alone: Small State Security without the United States» (author of chapter 7. Terrorism as a Global Threat to Security and chapter 9. Organized Crime and Corruption as a Security Threat). Rowman & Littlefield Publishers (USA), 2022. P. 195–214.

5. Global slavery index / country study. Modern slavery in Ukraine. URL: <https://www.walkfree.org/global-slavery-index/country-studies/ukraine/#footnote:1>

6. Звіт UNODC про торгівлю людьми викриває сучасну форму рабства, 2009. 292 С. URL; <https://www.unodc.org/unodc/en/human-trafficking/global-report-on-trafficking-in-persons.html>

7. Звіт Європейського Союзу «Разом проти торгівлі людьми». 23 квітня 2024. URL: https://home-affairs.ec.europa.eu/policies/internal-security/organised-crime-and-human-trafficking/together-against-trafficking-human-beings_en

8. Короткий огляд програми протидії торгівлі людьми МОМ в Україні. URL: https://www.stoptrafficking.org/iom_counter_trafficking_programme_2019_ukr.pdf

9. Інформація про стан розгляду справ та кількість засуджених осіб за статтю 149 Кримінального кодексу України «Торгівля людьми». URL: https://court.gov.ua/inshе/sudova_statystyka/

10. Вирок Світловодського міськрайонного суду Кіровоградської області від 08 листопада 2023 р. справа № 401/3025/23. Провадження № 1-кп/401/365/23. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/review/114745865>

Вирок лебединського районного суду від 23 листопада 2023 р. Справа № 950/2812/23. Номер провадження 1-КП/950/255/23. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/review/115117035>

11. Вирок Магдалинівського районного суду Дніпропетровської області від 14 липня 2022 р. Справа № 179/336/22. Провадження № 1-кп/179/71/22. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/105275842>

Вирок Лубенського міськрайонного суду Полтавської області від 31 жовтня 2022 р. Справа № 539/2820/22. Провадження № 1-кп/539/303/2022. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/107085411>

12. Вирок Амур-Нижньодніпровського районного суду м. Дніпропетровська від 08 лютого 2021 р. Справа № 199/912/21. Провадження № 1-кп/199/317/21. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/94706991>

Вирок Кіровського районного суду м. Дніпропетровська від 01 березня 2021 р. Справа № 203/3961/20. Провадження № 1-кп/0203/466/2021. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/95215441>

Вирок Шосткинського міськрайонного суду Сумської області від 24 березня 2021 р. Справа № 589/4638/19. Провадження № 1-кп/589/191/21. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/96027737>

Вирок Амур-Нижньодніпровського районного суду м. Дніпропетровська від 28 травня 2021 р. Справа № 199/990/21. Провадження № 1-кп/199/333/21. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/97232695>

Вирок Красногвардійського районного суду м. Дніпропетровська від 21 липня 2021 р. Справа № 204/915/21. Провадження № 1-кп/204/357/21. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/98531792>

Вирок Краснокутського районного суду Харківської області від 24 листопада 2021 р. Справа № 627/648/21. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/101629795>

13. Вирок Дніпропетровського районного суду Дніпропетровської області від 11 лютого 2020 р. Справа № 175/3383/19. Провадження № 1-кп/175/161/19. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/87487822>

Вирок Києво-Святошинського районного суду Київської області від 23 вересня 2020 р. Справа № 369/1523/20. Провадження № 1-кп/369/981/20. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/91757105>

Вирок Конотопського міськрайонного суду Сумської області від 22 жовтня 2020 р. Справа № 574/7/20. Провадження № 1-кп/577/192/20. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/92394836>

14. Вирок Амур-Нижньодніпровського районного суду м. Дніпропетровська від 22 березня 2024 р. Справа № 199/2273/24. Провадження № 1-кп/199/283/24. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/117841193>

15. Вирок Дніпропетровського районного суду Дніпропетровської області від 11 лютого 2020 р. Справа № 175/3383/19. Провадження № 1-кп/175/161/19. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/87487822>

Вирок Амур-Нижньодніпровського районного суду м. Дніпропетровська від 08 лютого 2021 р. Справа № 199/912/21. Провадження № 1-кп/199/317/21. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/94706991>

Вирок Амур-Нижньодніпровського районного суду м. Дніпропетровська від 22 березня 2024 р. Справа № 199/2273/24. Провадження № 1-кп/199/283/24. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/117841193>

Вирок Красногвардійського районного суду м. Дніпропетровська від 21 липня 2021 р. Справа № 204/915/21. Провадження № 1-кп/204/357/21. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/98531792>

16. Вирок Києво-Святошинського районного суду Київської області від 23 вересня 2020 р. Справа № 369/1523/20. Провадження № 1-кп/369/981/20. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/91757105>

Вирок Світловодського міськрайонного суду Кіровоградської області від 08 листопада 2023 р. справа № 401/3025/23. Провадження № 1-кп/401/365/23. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/114745865>

17. Вирок Магдалинівського районного суду Дніпропетровської області від 14 липня 2022 р. Справа № 179/336/22. Провадження № 1-кп/179/71/22. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/105275842>

Вирок Кіровського районного суду м. Дніпропетровська від 01 березня 2021 р. Справа № 203/3961/20. Провадження № 1-кп/0203/466/2021. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/95215441>

Вирок Лубенського міськрайонного суду Полтавської області від 31 жовтня 2022 р. Справа № 539/2820/22. Провадження № 1-кп/539/303/2022. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/107085411>

Вирок Конотопського міськрайонного суду Сумської області від 22 жовтня 2020 р. Справа № 574/7/20. Провадження № 1-кп/577/192/20. <https://reyestr.court.gov.ua/Review/92394836>

Вирок Шосткинського міськрайонного суду Сумської області від 24 березня 2021 р. Справа № 589/4638/19. Провадження № 1-кп/589/191/21. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/96027737>

Вирок Краснокутського районного суду Харківської області від 24 листопада 2021 р. Справа № 627/648/21. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/101629795>

Вирок Лебединського районного суду від 23 листопада 2023 р. Справа № 950/2812/23. Номер провадження 1-кп/950/255/23. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/115117035>

Вирок Амур-Нижньодніпровського районного суду м. Дніпропетровська від 28 травня 2021 р. Справа № 199/990/21. Провадження № 1-кп/199/333/21. <https://reyestr.court.gov.ua/Review/97232695>

18.Звіт про торгівлю людьми за 2022 р. URL: <https://www.state.gov/reports/2022-trafficking-in-persons-report/>

19.Вирок Дніпропетровського районного суду Дніпропетровської області від 11 лютого 2020 р. Справа № 175/3383/19. Провадження № 1-кп/175/161/19. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/87487822>

Вирок Кіровського районного суду м. Дніпропетровська від 01 березня 2021 р. Справа № 203/3961/20. Провадження № 1-кп/0203/466/2021. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/95215441>

20.Марта Мендоза. Торгівля людьми. Global Investigative Journalism Network. 23 серпня 2023 р. URL: https://www.dol.gov/sites/dolgov/files/ILAB/child_labor_reports/tda2021/2022-TVPR-List-of-Goods-v3.pdf

21.Informacija apie Lietuvos Respublikos Valstybinės darbo inspekcijos prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos vykdomą nelegalaus darbo reiškinių kontrolės koordinavimą bei priemones vykdant nelegalaus darbo prevenciją per 2023 m. I pusb. URL: <https://vdi.lrv.lt/media/viesa/saugykla/2024/2/D1ELhAXW5w.pdf>

22.VDI veikla nustatant prekyba žmonėmis atvejus. 2024-01-26 VDI atsakymas į 2024-01-05 paklausimą elektroniniu paštu.

Lewis, David B.

BA (Hons), MA, M.Ed. FCIPD, FRSA, M. Inst. L.M.

Director,

The Ethical Support Alliance (UK)

INTERNATIONAL EXPERIENCES IN COMBATING HUMAN TRAFFICKING AND ILLEGAL MIGRATION; LAW ENFORCEMENT CASE STUDIES 2023-2024

This paper argues the need for increasing the effort and knowledge of international partnership working through transnational working partnership groups, for increasing cascaded training and education of key workers to help break the human trafficking chain, and the founding of an online umbrella forum for law enforcement case exchange.

Many law enforcement agencies across Europe are being increasingly challenged over the rise in suspected and reported cases of human trafficking, modern slavery and the illegal migration that underpins them. In 2021 the numbered cases worldwide involved 27.6 million trafficked people, 70% of whom were young women or girls.(1) Investigations are hindered by issues of recruitment and retention of experienced investigating officers and staff (2), high individual police caseloads (3) and the need to constantly address internal ethical processes caused by intense and critical public scrutiny. (4) (5) This paper supports the proposals by focusing on the learning from case studies arising in policing agencies in Europe in relation to illegal migration and human trafficking for sexual or employment exploitation. Additionally, case study reference is made to people smuggling for profit without a defined post-trafficked exploitative outcome.

The cases studied arise from the work of the International Education Centre at Schloss Gimborn near Cologne in Germany in examining the experiences of 42 operational policing practitioners in the field of Human Trafficking and Modern Slavery, together with the research work of the International Police Association, in particular the work of their Secretary-General, Mai-Britt Ronnebro, of the Swedish Centre for Police Research and Development, Linnaeus University, Sweden.

Sharing international experiences has led to new knowledge being gained, particularly from trafficking survivors, and although some outcomes are positive, the general findings suggest the criminal networks have a far greater incentive to continue their activities than the law enforcement agencies have to tackle them.

Suggestions for transnational working partnership groups, the sharing of trafficking and slavery case studies, cascaded training and education in a range of preventative measures, and commitments to increase effort and knowledge across Europe are all positive statements of intent, but the war in Ukraine, the tactical exploitation of illegal migration for political ends, the conflict in Israel/Gaza, instability across Africa, and low employment opportunity in many parts of the world, all present increasing opportunity for criminal gain through human trafficking. Commentators suggest human trafficking is now the fastest growing international crime, outpacing all attempts to combat it. (6)

The work of Ukraine, both by state and NGOs such as 'Save Ukraine', (7) in repatriating children who are the subject of enforced illegally migration, highlights the difficulty in survivor recovery but increasing effort is now taking pace which is encouraging greater awareness and action. Conferences and seminars such as the work of the Lviv State University of Internal Affairs (8) and many others seeking to address the challenges, all increase focus and commitment but often the outcomes are not effectively put into positive action.

This paper presents the learning outcomes of small range of case studies examined during the seminar in Germany. Included case studies are from Germany, UK, Romania, Belgium, Estonia, Luxembourg, Denmark, Ireland, and Cyprus. Some of the methods used by traffickers, such as the 'Lover Boy' deception, are very well known, (9) but are still being seen on a regular basis.

Trafficking and Slavery Case Studies

In noting that Modern Slavery is disproportionately represented in communities from eastern Europe, the UK's Metropolitan Police state that they'...actively support the creation of the Slavic Police Association to support Slavic heritage officers and develop closer links with Slavic communities within London that are disproportionately affected by Modern Slavery offending.' This is one positive outcome and the case studies tend to illustrate this

geographical pattern with many cases emanating from Romania, Ukraine, the Baltic states and, post 2014, from the temporary Russian occupiers of areas of Ukraine. In terms of labour exploitation, the work of the Ethical Trading Organisation to clarify base working conditions is another positive outcome seeking to challenge this arena of modern slavery. (10)

Romania ('Lover Boy' Abduction). The Romanian survivor was the victim of many promises made by the 'lover', a fellow Romanian from Frankfurt, where she became enslaved in enforced hotel labour for several years with the threat of prostitution if she tried to leave. She was eventually released during a police labour and immigration crackdown on hotels and restaurants. This illustrates the coordinated work of multi-agencies, a key partnership approach to trafficking.

Denmark ('Operation Wasps Nest') 2015 case in which 98 people were arrested in 64 locations in a joint operation between Danish and Romanian police forces. The case involved a web of enforced criminality by a Danish criminal who may have enslaved over 300 Romanian victims by offering false work opportunities in Denmark and gained more than 7 million Euros. The case was again uncovered by a convergence of unrelated criminal intelligence, the sharing of knowledge between transnational agencies and effective communication between policing services.

Republic of Ireland ('Voodoo-Ensnarled Sex Slave') This case involved the exploitation of vulnerable Nigerian women over a 7-year period involving prostitution and money laundering by the two Nigerian traffickers, both women, with the threat of a voodoo curse. The case highlights the challenge for western investigators to understand and be trained in, underlying cultural issues, in this case the hold voodoo has over many vulnerable Africans.

Cyprus ('Sexual Exploitation in Migrant Camp') Sexual exploitation by a Nigerian aid worker of 24 refugee Nigerian nationals in a camp at Nicosia appeared to be an example of widespread abuse being highlighted globally in migrant camps. The case highlights the ongoing trend of corrupt complicity by authority figures requiring heightened vigilance by investigators.

Belgium ('Task Force Lotus') This case highlights the difficulty in securing justice in human trafficking cases. Although claimed as a major success, 20 Chinese women only out of a suspected

300 victims were liberated from sex slavery in a case of effective transnational cooperation involving three countries but which still resulted in limited restriction of the trafficking operation.

Luxembourg ('Slave Labourer') The case of an Indian national recruited for hotel work without a work permit but kept in virtual captivity until his travel 'debts' had been paid off, a common form of widespread exploitative slavery. Due to the victim's fear of his captor, he maintained an outward appearance of compliance and declined to complain even when spoken to by investigators, again a common issue highlighting the need for independent offender-based focus.

Germany ('Nail and Massage Studio Sex Slavery') A Chinese woman (formerly trafficked) and her partner became involved in the migration of Vietnamese women as 'nannies', after which their passports were taken and they were forced into prostitution to pay off their migration costs. A police raid on the premises for prostitution uncovered the trafficking, a common situation highlighting the need for investigators to see women forced into prostitution as victims rather than offenders, again a training and education requirement.

Germany ('False Story Double Bluff') This case involved a trafficked Kenyan national found by police in a Berlin laundry. She persuaded investigators that she had fabricated the trafficking story in order to prevent deportation. However, the facts emerged indicating the traffickers had provided her with this false story which she had to learn in case of arrest, a common ploy. This illustrates the need for detailed and thorough police investigation and a knowledge of trafficking methodology, an educational issue.

United Kingdom ('Container Trafficking-Multiple Deaths') A well-known UK case of 2019 involving the death of 39 Vietnamese nationals in a locked and sealed road-haulage container being transported on the final leg of their trafficked journey from Belgium to Purfleet docks in the Port of London. All had paid large fees to be trafficked and whilst the final driving and arrangement team were convicted and sentenced to long terms of imprisonment, the alleged 'main trafficker', a Vietnamese national, remained at large. The case illustrates the difficulty in securing evidence against traffickers and the need to focus transnational policing activity on main offenders. It also highlights the challenge of victims conspiring with the

traffickers in their own cases and being unwilling or, as in this case, unable to cooperate with investigators.

Estonia ('The Trafficking Survivor') Probably the greatest learning of the Gimborn seminar came from the online experience of a trafficking survivor. This was a woman who had first been forced into prostitution by her mother when she was aged 10, then 'rescued' by traffickers, kept in captivity, then groomed for further prostitution until she was in her thirties when she was freed through the dedication and persistence of a Norwegian police officer and a social worker. All investigators should hear her story which highlights in detail the myriad ways in which traffickers work and her case illustrates the requirement for the intensive training of all involved in tackling human trafficking at every level.

Conclusions

One of the emerging trends from the seminar was that in a large majority of reported cases, the principal traffickers were of the same nationality as the person trafficked whilst the end agent was usually from a different nationality and often unknown by, or to, the traffickers or the trafficked. A second trend, highlighted by the Institute of Migration, was complicity by corrupt officials, often police or border officers, in human trafficking through taking bribes to overlook opportunities to break trafficking chains, often at national borders. The war in Ukraine provided many examples of opportunity for traffickers to exploit refugees and the that even prior to russia's invasion in February 2022, the International Organization for Migration (IOM) Mission in Ukraine estimated that more than 300,000 Ukrainians had suffered from human trafficking since 1991. An estimated 46,000 Ukrainians were trafficked during 2019-2021; 29,000 abroad and 17,000 in Ukraine. (11) The situation since the full-scale invasion of February 2022 will undoubtedly have increased this figure. This illustrates how vital the need for increased cooperation, better knowledge of trafficking methodology through survivor's stories, enhanced transnational working, intelligence and knowledge sharing and much more focus on training and education, particularly of those who may be latent observers of trafficking operations and unaware of what they are seeing and the need for an online 'umbrella forum' to this end.

References

1. Interpol Reports 2024: U.S State Department figures.www.interpol.int/en/Crimes/Human-trafficking-and-migrant-smuggling accessed online 21 May 2024
2. London Evening Standard News www.standard.co.uk/news/crime/met-police-london-quit-leave-recruitment-survey-mark-rowley-10 April 2024
3. DiRienzo. C.E., & Das. J., Income Distribution and Human Trafficking Outflows. *Review of European Studies*; Vol. 10, No. 2; 2018 ISSN 1918-7173 E-ISSN 1918-7181 Canadian Center of Science and Education
4. US Department of State Report on Trafficking in Persons 2023 (The ‘TIP’ Report) <https://www.state.gov/trafficking-in-persons-report/>
5. Europol Reports: https://www.europol.europa.eu/cms/sites/default/files/documents/the_challenges_of_countersing_human_trafficking_in_the_digital_era. Europol Operations Directorate October 2020
6. Institute of Migration [//www.iom.int/counter-trafficking](http://www.iom.int/counter-trafficking)
7. Save Ukraine: <https://www.saveukraineua.org/>
8. Lviv State University of Internal Affairs Human Trafficking in War seminar papers 2023
9. Europol Report September 2023 <https://www.europol.europa.eu/media-press/newsroom/news/prolific-love>
10. The Ethical Trade Organisation’s Base Code: <https://www.ethicaltrade.org/eti-base-code>
11. www.usaid.gov/ukraine/fact-sheet/dec-16-2022-trafficking-persons

НАУКОВЕ ВИДАННЯ

Державна політика
у сфері протидії торгівлі людьми
і незаконній міграції:
сучасні виклики для України та світу

Збірник тез Міжнародної
науково-практичної конференції

м. Львів, 7 червня 2024 року

Упорядники:

О. М. Марін,

кандидат юридичних наук, доцент

І. А. Вишневська,

науковий співробітник науково-дослідної лабораторії

Матеріали опубліковано в авторській редакції

Макетування *Галина Шушняк*

Формат 60×84/16.
Умовн. друк. арк. 10,93.
Зам № 41-24.

Львівський державний університет внутрішніх справ
Україна, 79007, м. Львів, вул. Городоцька, 26.

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до державного реєстру
видавців, виготівників і розповсюджувачів видавничої продукції
ДК № 2541 від 26 червня 2006 р.

Д 36

Державна політика у сфері протидії торгівлі людьми і незаконній міграції: сучасні виклики для України та світу : збірник тез Міжнародної науково-практичної конференції (7 червня 2024 року) / упор. : О. М. Марін, І. А. Вишневська. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ, 2024. 188 с.

Висвітлено основні аспекти означеної проблематики, розглянуто сучасні підходи до її вирішення та здійснено обмін досвідом між науковцями, практиками та політиками. Представлено широкий спектр досліджень, що охоплюють такі ключові питання: 1) вплив війни на правові та загальносоціальні заходи запобігання торгівлі людьми і незаконній міграції; 2) роль міжнародних стандартів, здійснення міжнародної співпраці та зарубіжного досвіду у сфері протидії торгівлі людьми і незаконній міграції; 3) проблеми розслідування та судового розгляду проваджень про кримінальні правопорушення, пов'язані з торгівлею людьми і незаконною міграцією; 4) кримінальна відповідальність за торгівлю людьми та діяння, пов'язані з незаконною міграцією.

The collection of abstracts dedicated aims to highlight the main aspects of this issue, consider modern approaches to its solution and exchange experience between scholars, practitioners and policy makers. The collection presents a wide range of studies covering such key issues as: 1) study of the impact of war on legal and general social measures to prevent human trafficking and illegal migration; 2) analysis of international standards, international cooperation and foreign experience in combating human trafficking and illegal migration; 3) problems of investigation and trial of criminal offences related to human trafficking and illegal migration; 4) criminal liability for human trafficking and acts related to illegal migration.

УДК 343.21/7 (062.13) : 001.5